

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΕ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ, ΑΡΧΕΙΑ, ΜΟΥΣΕΙΑ»
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES
SCHOOL OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Διπλωματική Εργασία

Ο κοινός χώρος Βιβλιοθηκών, Αρχείων και Μουσείων

Συγγραφέας

Ελένη Τσομπάνη (ΑΜ: 186682015)

Επιβλέπων: Γεώργιος Γιαννακόπουλος

Αθήνα, Οκτώβριος 2020

Περίληψη στα ελληνικά

Παρόλο που οι Βιβλιοθήκες, τα Αρχεία και τα Μουσεία (BAM) ακολούθησαν, κατά τη διάρκεια της εξέλιξής τους μέσα στον χρόνο, διαφορετικούς δρόμους ανάπτυξης και επαγγελματικών πρακτικών, εντούτοις η ψηφιακή εποχή φαίνεται να φέρνει αυτά τα πολιτιστικά ιδρύματα όλο και πιο κοντά. Έχει γίνει κατανοητό ότι αυτό που έχουν ανάγκη πλέον οι χρήστες τους δεν είναι τόσο οι πληροφορίες από συγκεκριμένες πηγές αλλά η πληροφόρηση γύρω από συγκεκριμένα θέματα.

Τα BAM προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις της ψηφιακής εποχής διατηρώντας παράλληλα τον ιστορικό τους ρόλο ως αποθετήρια φυσικών αντικειμένων. Δεδομένης της ιστορικής τους εξέλιξης είναι λογικό ότι με την ανάπτυξη του διαδικτύου έχουν γίνει προσπάθειες για την προώθηση της συνεργασίας, ειδικά αφότου οι οργανισμοί πληροφόρησης έχουν στρέψει την προσοχή τους στις ψηφιακές συλλογές και τα πρακτικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν κατά την παροχή on-line πρόσβασης στις συλλογές τους. Ένα από τα βασικά ερωτήματα που απασχολούν τους επαγγελματίες της πληροφόρησης είναι κατά πόσο τα BAM συγκλίνουν στη λειτουργία τους και στον τρόπο που διαχειρίζονται την πληροφορία, καθώς και σε ποιο βαθμό αυτή η σύγκλιση είναι όχι μόνο εφικτή αλλά και επιθυμητή.

Τέλος, ενώ η σύγκλιση αποτέλεσε αντικείμενο πολλών συζητήσεων, οι ομοιότητες μεταξύ των ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς, που φαίνεται να έρχονται στο προσκήνιο, δεν είναι ακόμη εμφανείς στην εκπαίδευση των επαγγελματιών που εργάζονται σε αυτά. Παρόλο που η λειτουργία κάθε οργανισμού διαφέρει, εντούτοις μοιράζονται ένα ζωτικής σημασίας πλούτο γνώσης με κοινό σκοπό την μακροπρόθεσμη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η επαγγελματική πρακτική και εκπαίδευση, όμως, μπορεί να εξελιχθεί μέσα στο πλαίσιο που παρέχεται από τη συνεργασία για επίτευξη των κοινών στόχων τους και να αποτελέσει το έναυσμα για τη δημιουργία κοινής επαγγελματικής ταυτότητας στους επαγγελματίες της πληροφόρησης.

Λέξεις Κλειδιά: βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία, σύγκλιση, συνεργασία, ψηφιοποίηση, επαγγελματική ταυτότητα, BAM

Περίληψη στα αγγλικά

Although Libraries, Archives and Museums (LAM) have followed, over time, different paths of development and professional practices, the digital age seems to be bringing these cultural institutions closer than ever. It is understood that what their users now need the most is not so much information from specific sources but information about specific subjects.

LAM seek to meet the new challenges of the digital age while maintaining their historical role as repositories of physical objects. Given their historical development, it is only logical that with the development of the internet, efforts have been made to promote collaboration, especially since information organizations have turned their attention to digital collections and the practical issues they face in providing online access to their collections. One of the key questions for information professionals is whether LAM can converge in their operation and the way they manage information, and to what extent this convergence is not only possible but also desirable.

Finally, while convergence has been the subject of much debate, the similarities between the cultural heritage institutions that seem to come to the fore are not yet apparent in the training of the professionals working in them. Although the function of each organization is different, they nevertheless share a vital wealth of knowledge with the common goal of preserving the cultural heritage in the long run. Professional practice and training, however, can evolve within the framework provided by cooperation to achieve their common goals and be the trigger for the creation of a common professional identity among information professionals.

Keywords: libraries, archives, museums, convergence, collaboration, digitalization, professional identity, LAM

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ.....	III
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ.....	IV
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	V
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΕΝΙΑΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ: ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΣΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ, ΑΡΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΓΝΩΣΗΣ (ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ).....	19

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Αφορμή για τη συγγραφή αυτής της εργασίας υπήρξε ένα άρθρο που δημοσιεύθηκε μετά από πρόσκληση από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) στο Παρίσι και φέρει τον τίτλο “On the LAM: Library, Archive, and Museum collections in the creation and maintenance of knowledge communities”. Πρόκειται για τη μελέτη δύο καθηγητών του School of Information στο Πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν, της Margaret Hedstrom και του John Leslie King, που εκπονήθηκε ως μέρος του έργου “Innovation in the knowledge economy: implications for education and learning” και δημοσιεύθηκε από τον ΟΟΣΑ το 2004.

Με αυτή τη μελέτη οι δύο συγγραφείς προσπαθούν να αποσαφηνίσουν τη φύση των Βιβλιοθηκών, των Αρχείων και των Μουσείων (BAM) σε ένα ιστορικό πλαίσιο έτσι ώστε να αναδείξουν τα κοινά σημεία και τις ομοιότητες που διέπουν το σκοπό και τη λειτουργία καθενός από αυτούς τους οργανισμούς στην πορεία τους για τη δημιουργία και τη διατήρηση των κοινοτήτων γνώσης, οι οποίες άνοιξαν τον δρόμο και συνέβαλαν στις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές που επήλθαν στην ιστορία όπως η Αναγέννηση, ο Διαφωτισμός και η Επιστημονική Επανάσταση. Ξεκινώντας από την εποχή της αρχαιότητας, διατρέχουν τους αιώνες εξιστορώντας την ανάδυση, την πορεία και την εξέλιξη αυτών των οργανισμών γνώσης για να φτάσουν στη σύγχρονη εποχή και τη δημιουργία μιας νέας πραγματικότητας με τις ανακατατάξεις που επέφερε η έλευση και η άνθηση της τεχνολογίας και του διαδικτύου στη λειτουργία τους. Ερευνούν τέλος, τη σημασία και τον ρόλο που καλούνται πλέον να διαδραματίσουν σε αυτή τη νέα εποχή της γνώσης.

Αντικρούουν την άποψη ότι οι νέες τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών θα καταφέρουν να εξαλείψουν την ανάγκη ύπαρξης τέτοιου είδους οργανισμών στο μέλλον καθώς υποστηρίζουν τον συμπληρωματικό χαρακτήρα των παραδοσιακών BAM και του αναδυόμενου Διαδικτύου. Αναλύουν σε βάθος την ανάδειξή τους ως απαραίτητο στοιχείο στην οικονομία της γνώσης μέσω της συμβολής που μπορούν να έχουν στους τομείς της πρόσβασης στην πληροφορία, της διασφάλισης της ποιότητας των πληροφοριών, της κοινωνικής μνήμης, καθώς και της ιδιοκτησίας των πληροφοριών και υποστηρίζουν την περαιτέρω διατήρηση και ανάπτυξη των BAM ως δημόσιο αγαθό.

Με τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Γεώργιο Γιαννακόπουλο, θεωρούμε ότι πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό κείμενο, το οποίο παρουσιάζει μια συνοπτική ιστορία των Βιβλιοθηκών, των Αρχείων και των Μουσείων, εντοπίζοντας τόσο τις μεταξύ τους ομοιότητες και τις κοινές καταβολές τους όσο και την ξεχωριστή πορεία που ακολούθησαν στην

ανάπτυξη των διαφορετικών επαγγελματικών πρακτικών τους και οι οποίες οδήγησαν στο διαχωρισμό τους. Είναι ένα κείμενο που συμβάλει στο σχηματισμό μιας σφαιρικής άποψης γύρω από τους παραδοσιακούς αυτούς οργανισμούς γνώσης και προτείνει υλικό για σκέψη για τον μελλοντικό ρόλο που θα κληθούν να διαδραματίσουν. Αυτός είναι και ο λόγος που θεωρούμε ότι η μετάφραση αυτού του κειμένου στα ελληνικά θα είναι προς όφελος στη διαδικασία της εκπαίδευσης των μελλοντικών επαγγελματιών που θα κληθούν να εργαστούν σε αυτούς τους οργανισμούς και αποτελεί έτσι το ένα από τα δύο μέρη της εργασίας μου, που συμπληρώνεται από τον απαραίτητο σχολιασμό από μέρους μου των όρων και των ιστορικών προσώπων που αναφέρονται μέσα σε αυτό.

Τα τελευταία χρόνια έχει ξεκινήσει μια συζήτηση σχετικά με τη σύγκλιση αυτών των οργανισμών και η μελέτη των Hedstrom και King υπήρξε μέρος αυτής της συζήτησης. Συνεχίζοντας από εκεί που φτάνει αυτή η μελέτη, το δεύτερο μέρος της εργασίας μου διαπραγματεύεται ένα από τα βασικά ερωτήματα που απασχολούν τη βιβλιογραφία, κατά πόσο, δηλαδή, οι Βιβλιοθήκες, τα Αρχεία και τα Μουσεία συγκλίνουν εκ νέου στη λειτουργία τους και με ποιους τρόπους μπορεί αυτή η σύγκλιση να είναι εφικτή. Αντιμέτωποι με τις νέες προκλήσεις της ψηφιακής εποχής οι οργανισμοί αυτοί καλούνται να συνεργαστούν ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν όχι μόνο στις νέες απαιτήσεις αλλά και στη νέα οικονομική και κοινωνική κατάσταση που φαίνεται να διαμορφώνεται. Εξετάζονται, λοιπόν, η θεωρία, η πρακτική και τα εργαλεία που ορίζουν ένα κοινό πλαίσιο διαχείρισης της πληροφορίας καθώς και το ερώτημα αν αυτοί οι παραδοσιακοί οργανισμοί γνώσης μπορούν να λειτουργήσουν και να συνυπάρξουν σε έναν κοινό χώρο και παράλληλα να οδηγήσουν στη δημιουργία μιας νέας κοινής εκπαίδευσης και επαγγελματικής ταυτότητας για τους επαγγελματίες της πληροφόρησης.

Κεφάλαιο 2.

Ενιαία πληροφόρηση: Βιβλιοθήκες, Αρχεία και Μουσεία στην ψηφιακή εποχή

Οι Βιβλιοθήκες, τα Αρχεία και τα Μουσεία (BAM) προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις της ψηφιακής εποχής διατηρώντας παράλληλα τον ιστορικό τους ρόλο ως αποθετήρια φυσικών αντικειμένων. Δεδομένης της ιστορικής τους εξέλιξης είναι λογικό ότι με την ανάπτυξη του διαδικτύου έχουν γίνει προσπάθειες για την προώθηση της συνεργασίας, ειδικά αφότου οι οργανισμοί πληροφόρησης έχουν στρέψει την προσοχή τους στις ψηφιακές συλλογές και τα πρακτικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν κατά την παροχή online πρόσβασης στις συλλογές τους. Ένα από τα βασικά ερωτήματα που απασχολούν τους επαγγελματίες της πληροφόρησης είναι κατά πόσο τα BAM συγκλίνουν στη λειτουργία τους και στον τρόπο που διαχειρίζονται την πληροφορία, καθώς και σε ποιο βαθμό αυτή η σύγκλιση είναι όχι μόνο εφικτή αλλά και επιθυμητή.

Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία μοιράζονται μια μακρά ιστορία και πορεία σχεδόν 2.500 χρόνων. Κύριος σκοπός τους όλα αυτά τα χρόνια υπήρξε η συλλογή, η διατήρηση, η περιγραφή καθώς και η παροχή προς το κοινό υλικού αποτελούμενου από αντικείμενα πολιτιστικής κληρονομιάς. Αν αναζητήσει κάποιος τον ορισμό που δίνεται για κάθε έναν από αυτούς τους τύπους οργανισμών στις εγκυκλοπαίδειες ή τα λεξικά από παλιά, θα παρατηρήσει ότι αυτός σχετίζεται πάντα με το είδος του υλικού που περιλαμβάνουν στις συλλογές τους : οι βιβλιοθήκες συγκεντρώνουν κυρίως έντυπο υλικό, τα αρχεία πρωτογενή, δημοσίευτα έγγραφα και τα μουσεία συλλογές αντικειμένων. Ακόμα και σήμερα, στη συνείδηση και το μυαλό του κόσμου επικρατεί αυτός ο διαχωρισμός.

Ο διαχωρισμός αυτός γίνεται, όχι μόνο γιατί θεωρούνται εννοιολογικά διαφορετικοί θεσμοί, αλλά επειδή λειτουργούν, ως επί το πλείστον, ως ξεχωριστές οντότητες, ακόμα και αν αποτελούν, κάποιες φορές, μέρος ενός μεγαλύτερου οργανισμού. Για παράδειγμα, ένα πανεπιστήμιο μπορεί να περιλαμβάνει στην οργανωτική του δομή τόσο μια βιβλιοθήκη όσο και ένα αρχείο καθώς και ένα μουσείο. Το πιο πιθανό, βέβαια, είναι ότι καθένα από αυτά λειτουργεί σχετικά αυτόνομα και ανεξάρτητα από τα άλλα, αφού καθένα από αυτά ακολουθεί διαφορετικές πρακτικές στη λειτουργία του. Οι επαγγελματίες που εργάζονται σ' αυτούς τους οργανισμούς, οι βιβλιοθηκονόμοι, οι αρχειονόμοι, οι μουσειολόγοι, ορίζουν

ξεχωριστά την επαγγελματική τους ταυτότητα, καθώς έχουν εκπαιδευτεί σε μια διαφορετική επαγγελματική παράδοση (Trant, 2009 και Robinson, 2012).

Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία έχουν δημιουργήσει το καθένα τον δικό του τακτοποιημένο κόσμο μέσα στους αντίστοιχους τομείς τους, χρησιμοποιώντας τις δικές τους πρακτικές και πρότυπα. Η Βιβλιοθηκονομία, η Αρχειονομία και η Μουσειολογία θεωρούνται συγγενικές αλλά διαφορετικές επιστήμες καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Η ανάπτυξη μάλιστα των τριών αυτών ανεξάρτητων επιστημονικών τομέων δημιούργησε μεγαλύτερη έμφαση στα ξεχωριστά χαρακτηριστικά του κάθε κλάδου. Το γεγονός ότι μοιράζονται κοινές λειτουργίες, όπως η συλλογή, η διατήρηση, η έρευνα και η υπηρεσία προς το δημόσιο κοινό, έρχεται σε αντίθεση με τις επαγγελματικές πρακτικές, την εκπαίδευση και τις μεθόδους οργάνωσης που διαφοροποιούν σήμερα αυτούς τους τομείς.

Παρόλο που τα BAM θεωρούνται σήμερα ξεχωριστοί θεσμοί, αυτό το είδος διαχωρισμού δεν είναι αποτέλεσμα μόνο των έμφυτων διαφορών μεταξύ αυτών των οργανισμών, αλλά αντιθέτως, αντανακλά και το κοινωνικο-πολιτικό κλίμα μέσα στο οποίο αυτοί αναπτύχθηκαν. Τα προηγούμενα χρόνια υπήρχε περιορισμένο ενδιαφέρον σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των BAM μέσα σε ένα ερευνητικό πλαίσιο, δίνοντας μάλιστα, όποτε γινόταν, περισσότερο έμφαση στις διαφορές που ξεχωρίζουν αυτούς τους θεσμούς από ό,τι στις ομοιότητες που τους συνδέουν. Πλέον, η βιβλιογραφία για τη συνεργασία μεταξύ βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων αναφέρει συχνά ιστορικά παραδείγματα για να υποστηρίξει μια ενιαία προσέγγιση στην πρακτική των BAM, τονίζοντας το κοινό παρελθόν και τις απαρχές τους, όπως το Μουσείο της Αλεξάνδρειας, μέρος του οποίου υπήρξε η φημισμένη Βιβλιοθήκη (Kirchhof, Schweibenz, Sieglerschmidt, 2008). Άλλοι συνδέουν τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι συλλογές στην παραγωγή γνώσης, η οποία άνοιξε τον δρόμο και οδήγησε στην Αναγέννηση, τον Διαφωτισμό και την Επιστημονική Επανάσταση (Hendstrom, King, 2004) και κάποιοι υποστηρίζουν ότι η συνεργασία των BAM δείχνει μια τάση προς την επανασύγκλιση – ότι πρόκειται δηλαδή για μια επιστροφή στην παράδοση από όπου ξεκίνησαν τα BAM και όχι για μια νέα εξέλιξη (Given, McTavish, 2010).

Για τι πράγμα μιλάμε όμως, όταν μιλάμε για σύγκλιση και πώς μπορεί να επιτευχθεί αυτός ο στόχος; Τα λεξικά ορίζουν τη σύγκλιση ως μια κίνηση προς το ίδιο σημείο, την κατάληξη σε κοινό στόχο και την ανάπτυξη κοινών μορφολογικών ή δομικών χαρακτηριστικών ώστε να εμφανίζονται μεγαλύτερη ομοιότητα. Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας πάνω στο θέμα της σύγκλισης προτείνει τη διευκόλυνση και την απλοποίηση της πρόσβασης στις πληροφορίες και τις συλλογές, είτε με την ανάπτυξη ολοκληρωμένων οργανισμών, οι οποίοι θα περιλαμβάνουν και τα τρία είδη θεσμών με κοινή οργάνωση, κοινή διοίκηση και κοινή

λειτουργία, είτε με τη δημιουργία κοινών ψηφιακών δρόμων πληροφόρησης με τη βοήθεια των οποίων θα παρέχεται μια άνευ προηγουμένου πρόσβαση στη γνώση για τους χρήστες (Robinson, 2014).

Η εμφάνιση του ψηφιακού περιβάλλοντος και ο στόχος για αυξημένη πρόσβαση των χρηστών στις πληροφορίες είναι κάποιοι από τους παράγοντες που οδήγησαν σε μεγαλύτερες προσπάθειες συνεργασίας μεταξύ των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων. Οι ανάγκες των χρηστών, που σχετίζονται με τους πόρους και τις υπηρεσίες, βρίσκονται στο επίκεντρο της συνεργασίας. Και ενώ οι συλλογές που διαχειρίζονται τα ΒΑΜ παραμένουν αποσπασματικές και κατακερματισμένες στον πραγματικό κόσμο, οι δυνητικοί χρήστες αυτών των συλλογών έχουν ολοένα και περισσότερο την απαίτηση να έχουν πρόσβαση σ' αυτόν τον κόσμο των πληροφοριών χωρίς να είναι απαραίτητη η παρουσία τους στον φυσικό χώρο των πληροφοριών. Οι χρήστες των συλλογών αυτών των οργανισμών θέλουν να έχουν τη δυνατότητα να αναζητούν, να βρίσκουν, να χρησιμοποιούν και να επαναχρησιμοποιούν τους πόρους, με τον ίδιο τρόπο που το κάνουν για οτιδήποτε βρίσκουν στο διαδίκτυο. Πώς, λοιπόν, μπορούν να είναι ορατές οι συλλογές σε μια εποχή που οι χρήστες παρουσιάζουν περιορισμένη προσήλωση, οι διάφοροι πολιτιστικοί οργανισμοί έχουν περιορισμένο προϋπολογισμό και οι προσφορές του εμπορικού κόσμου φαίνονται απεριόριστες και δελεαστικές; Πώς μπορούν τα ΒΑΜ να ανταγωνιστούν την κάθε Google, Amazon, ή Facebook; Οι επαγγελματίες των ΒΑΜ έχουν ήδη δει τους χρήστες τους να μετακινούνται προς το διαδίκτυο.

Η έλευση και η ανάπτυξη του διαδικτύου είχε, λοιπόν, σαν αποτέλεσμα την αύξηση του ενδιαφέροντος για μια πιθανή σύγκλιση μεταξύ των ΒΑΜ. Ένα συνηθισμένο επιχείρημα είναι ότι σε ένα ψηφιακό περιβάλλον δεν είναι πλέον σημαντικό για τους χρήστες αν το πρωτότυπο υλικό βρίσκεται σε μια βιβλιοθήκη, σε ένα αρχείο ή σε ένα μουσείο (Kirchhoff, Schweibenz, Sieglerschmidt, 2008). Οι δυνατότητες που παρέχει το διαδίκτυο διευκολύνουν την απρόσκοπτη και ανεμπόδιστη πρόσβαση σε συλλογές ανεξάρτητα από θεσμικά ή γεωγραφικά όρια. Ενώ οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία ακολούθησαν διαφορετικά και ξεχωριστά μονοπάτια στην εξέλιξη και ανάπτυξή τους, το ψηφιακό περιβάλλον, μαζί με τις ευκαιρίες για συνεργασία που προσφέρει, φέρνει πιο κοντά αυτούς τους οργανισμούς. Σ' αυτόν τον δικτυωμένο κόσμο που ζούμε πλέον, οι μέχρι πρότινος απομονωμένοι μεταξύ τους οργανισμοί συνειδητοποιούν ότι αυτό που αναζητούν περισσότερο οι χρήστες είναι πληροφορίες σχετικές με ένα συγκεκριμένο θέμα και όχι από μια συγκεκριμένη πηγή (Marcum, 2014). Τους περισσότερους χρήστες δεν τους ενδιαφέρει πού θα βρουν την πληροφορία που αναζητούν, είτε αυτή βρίσκεται σε ένα βιβλίο μιας βιβλιοθήκης, σ' ένα

χειρόγραφο ενός αρχείου ή ακόμα και στην περιγραφή ενός μουσειακού εκθέματος. Το μόνο που επιθυμούν είναι να τη βρουν και ει δυνατόν ταυτόχρονα και από τους τρεις οργανισμούς μαζί. Η συνεργασία μεταξύ των BAM, η οποία αποσκοπεί στην αύξηση της πρόσβασης στους πόρους των συλλογών τους μέσω του διαδικτύου, αποτελεί ουσιαστικό μέσο ώστε να διασφαλιστεί ότι αυτοί οι οργανισμοί «παραμένουν σχετικοί και κινούν το ενδιαφέρον του κοινού τους στην Εποχή της Πληροφορίας» (Given, McTavish, 2010).

Πολιτική της κοινωνίας της πληροφορίας είναι να ενθαρρύνει την πρόσβαση όχι μόνο σε οποιοδήποτε υλικό υπάρχει διαθέσιμο αλλά και η πρόσβαση αυτή να είναι δυνατή για όλους. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές ως εργαλεία εργασίας και η ψηφιοποίηση των συλλογών κατέχουν κεντρικό ρόλο στη λειτουργία των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων και φαίνεται να αποτελούν τη βασική κινητήρια δύναμη για τη συνεργασία και τη σύγκλιση. Η δυνατότητα για απομακρυσμένη πρόσβαση ενσωματώνεται στις στρατηγικές προώθησης και προβολής των υπηρεσιών τους. Οι νέες τεχνολογίες χρησιμοποιούνται για να βελτιώσουν την εμπειρία των χρηστών και οι ψηφιακές συνεισφορές τους αποτελούν νέα μέσα για τη συλλογή περιεχομένου (Rasmussen, 2019).

Η ψηφιοποίηση θεωρείται εδώ και καιρό ένα σημαντικό θέμα στη λειτουργία των BAM καθώς κάθε βιβλιοθήκη, αρχείο ή μουσείο έχουν μεμονωμένα ψηφιοποιήσει μεγαλύτερο ή μικρότερο μέρος των συλλογών τους. Με την ανάπτυξη του διαδικτύου προέκυψε η δυνατότητα πρόσβασης σ' αυτές τις ψηφιακές συλλογές από ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης, κάτι που σήμερα αντιπροσωπεύει το πιο πολυσυζητημένο θέμα της έρευνας σχετικά με τη σύγκλιση και τη συνεργασία των BAM. Τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργηθεί και εμφανιστεί πολλές δια-ιδρυματικές πύλες στο διαδίκτυο. Ένα παράδειγμα τέτοιας εφαρμογής αποτελεί η Europeana, η ψηφιακή πλατφόρμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πολιτιστική κληρονομιά, στην οποία συμβάλλουν περισσότερα από 3.000 ιδρύματα από όλη την Ευρώπη. Υπάρχουν, επίσης, παρόμοιες εθνικές πύλες στη Γερμανία (Kirchhoff, Schweibenz, Sieglerschmidt, 2008), στον Καναδά (Given, McTavish, 2010), στην Αυστραλία (VanderBerg, 2012), στην Κροατία (Tanackovic, Badurina, 2009) και αλλού σε όλο τον κόσμο. Κάποιοι επαγγελματίες της πληροφόρησης υποστηρίζουν ότι τα ενιαία σημεία ψηφιακής πρόσβασης όχι μόνο προσφέρουν τη δυνατότητα στα BAM να εξυπηρετούν καλύτερα τους χρήστες τους, αλλά παράλληλα επιτρέπουν στους διαφορετικούς οργανισμούς να το κάνουν αυτό παραμένοντας ξεχωριστές οντότητες και διατηρώντας τις μοναδικές τους παραδόσεις (Timms, 2009). Θεωρούν, δηλαδή, ότι ο ψηφιακός τομέας μπορεί να λειτουργήσει ως σημείο συνάντησης όπου οι ψηφιακές συλλογές των τριών διαφορετικών τύπων οργανισμών μπορούν να διασταυρώνονται και να συνυπάρχουν. Προτείνουν, λοιπόν, την ομοσπονδιακή

αναζήτηση, ένα εργαλείο με το οποίο δίνεται η δυνατότητα ταυτόχρονης αναζήτησης σε πολλαπλές βάσεις δεδομένων μέσω μιας διαδικτυακής πύλης και το οποίο μπορεί να χρησιμεύσει για την ενοποίηση των συλλογών και την παροχή εύκολης και απλής πρόσβασης στους ψηφιακούς χρήστες. Το πλεονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι ότι οι οργανισμοί μπορούν να συνεχίσουν να εφαρμόζουν τις δικές τους πρακτικές και τα δικά τους πρότυπα λειτουργίας, ενώ το εργαλείο της αναζήτησης εξυπηρετεί τις διαφορετικές μεθόδους τεκμηρίωσης, συγκεντρώνει τα αποτελέσματα της αναζήτησης και τα παρουσιάζει στον χρήστη σε μια ενιαία μορφή. Αν και η διαδικασία της διαχείρισης του περιεχομένου παραμένει διακριτή για τους ξεχωριστούς οργανισμούς, εντούτοις οι περιορισμοί και τα όρια εξαφανίζονται για τον τελικό χρήστη.

Ένα παρόμοιο σύστημα αποτελεί το BAM (Bibliotheken Archiven Museen) στη Γερμανία, ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης στο ψηφιακό πολιτιστικό υλικό των γερμανικών βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων. Το BAM, αντί να βασίζεται στην ομόσπονδη αναζήτηση του υλικού στις συλλογές, η οποία μπορεί συνήθως να είναι χρονοβόρα και πολύπλοκη, διαφοροποιείται επειδή συλλέγει, αποθηκεύει και ευρετηριάζει τα μεταδεδομένα των συλλογών των οργανισμών που μετέχουν στο πρόγραμμα και τα καθιστά αναζητήσιμα στον δικό του server. Παράλληλα όμως, οι εικόνες και οποιοδήποτε άλλο ψηφιακό υλικό συνεχίζουν να αποθηκεύονται στις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων των συμμετεχόντων οργανισμών, οι οποίοι και διατηρούν τον πλήρη έλεγχο και την ευθύνη του ψηφιακού τους υλικού, χρησιμοποιώντας το BAM σε αυτή την περίπτωση μόνο ως πύλη. Το BAM όχι μόνο δεν ανταγωνίζεται με τις υπάρχουσες βιβλιοθήκες, αρχεία και μουσεία αλλά μάλλον συμβάλλει περισσότερο στην αύξηση της δημόσιας προβολής τους αυξάνοντας την προβολή του ψηφιακού τους περιεχομένου (Kirchhoff, Schweibenz, Sieglerschmidt, 2008).

Παρόμοιες πρωτοβουλίες λαμβάνουν χώρα στην Αυστραλία τα τελευταία χρόνια, έχοντας ξεκινήσει με το πρόγραμμα Picture Australia από την Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας το 1999. Η υπηρεσία αυτή κατέστη δυνατή χάρη σε έναν συνδυασμό συνεχιζόμενων έργων ψηφιοποίησης, που πραγματοποιούνται στους διάφορους οργανισμούς της χώρας, και της συλλογής των μεταδεδομένων τους, που γίνεται από την Εθνική Βιβλιοθήκη. Μέχρι το 2001 η Picture Australia συντόνιζε και παρουσίαζε περιεχόμενο που προερχόταν από ένα μουσείο, μια πινακοθήκη, ένα αρχείο, μια κυβερνητική υπηρεσία και έξι βιβλιοθήκες (Cathro, Collier, 2010, VanderBerg, 2012). Το 2009 το εγχείρημα περιλάμβανε 1,7 εκατομμύρια εικόνες από περισσότερες από 100 ξεχωριστές συλλογές, συμπεριλαμβανομένων των BAM και άλλων ψηφιακών αποθετηρίων. Την ίδια περίοδο η Εθνική Βιβλιοθήκη της Αυστραλίας βρισκόταν επίσης στη διαδικασία ανάπτυξης αρκετών ακόμα υπηρεσιών «εθνικής αναζήτησης», οι

οποίες κάλυπταν τα πάντα, από τη μουσική και τον χορό και την αρχειοθέτηση διαδικτυακού υλικού μέχρι την επιστημονική παραγωγή των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων και οργανισμών της Αυστραλίας.

Οι υπηρεσίες αυτές παρείχαν όχι μόνο σημαντική εμβέλεια πληροφόρησης αλλά και πρόσβαση σε μια μεγάλη ποικιλία περιεχομένου από όλη τη χώρα. Ωστόσο, τα πολλαπλά σημεία πρόσβασης αποδείχτηκαν δύσχρηστα, κουραστικά και άβολα για τους χρήστες. Επιπλέον, ήταν δύσκολο για την Εθνική Βιβλιοθήκη να συντηρεί όλες αυτές τις διαφορετικές πλατφόρμες που φιλοξενούσαν τις συλλογές, οπότε αυτό που έκανε ήταν να συγκεντρώσει όλες αυτές τις υπηρεσίες μαζί και να ξεκινήσει ένα νέο πρόγραμμα που το ονόμασε Trove. Όπως στην περίπτωση του BAM και του Picture Australia έτσι κι εδώ, το Trove συλλέγει τακτικά τα μεταδεδομένα από τους διάφορους οργανισμούς και τα αποθηκεύει σε δικούς του server. Τα ερωτήματα και οι αναζητήσεις των χρηστών εμφανίζουν αποτελέσματα από τα δεδομένα που έχουν συλλεγεί, τα οποία όμως συνδέονται πίσω στους οργανισμούς με το υλικό από τις αρχικές συλλογές. Όπως και στην περίπτωση του BAM, σκοπός του εγχειρήματος είναι η προώθηση του ποικίλου περιεχομένου των συλλογών από τις βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία, παρέχοντας ταυτόχρονα ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης το οποίο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και τις προσδοκίες των χρηστών της Εθνικής Βιβλιοθήκης που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για την έρευνά τους.

Οι διάφορες συνεργασίες έρχονται αντιμέτωπες στην πορεία της υλοποίησής τους με το γεγονός ότι οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία δεν χρησιμοποιούν κάποια κοινά πρότυπα για την περιγραφή των δεδομένων τους, έχουν διαφορετικές μεθόδους για την καταλογογράφηση του υλικού τους και προσεγγίζουν διαφορετικά την περιγραφή και επεξεργασία των αντικειμένων (Margum, 2014). Είναι γεγονός πως δεν μπορεί να υπάρξει συνεργασία χωρίς προηγουμένως να έχει υπάρξει κάποια συμφωνία όσον αφορά στα πρότυπα. Αυτό που επίσης είναι αναγκαίο, είναι η συνεργασία για κοινά πρότυπα περιγραφής καθώς και ο διαμοιρασμός των μεταδεδομένων.

Βλέπουμε σε αυτές, όπως και σε άλλες περιπτώσεις συνεργασίας ανάμεσα σε BAM, πόσο σημαντική και θεμελιώδης είναι η παραγωγή και διατήρηση των κατάλληλων μεταδεδομένων έτσι ώστε να λειτουργεί απρόσκοπτα και αποτελεσματικά κάθε συνεργατικό πρόγραμμα. Ο πιο κοινός ορισμός που δίνεται για τα μεταδεδομένα είναι ότι πρόκειται για δεδομένα που αφορούν δεδομένα ή ότι τα μεταδεδομένα περιέχουν όλες εκείνες τις αναγκαίες πληροφορίες που χρειάζονται για την εύρεση και ανάκτηση ενός ψηφιακού αντικειμένου. Τα μεταδεδομένα με τη μορφή είτε βιβλιογραφικών εγγραφών είτε με την περιγραφή μουσειακών εκθεμάτων και αντικειμένων, υπήρξαν η ραχοκοκαλιά των BAM. Τα

μεταδεδομένα περιγράφουν το πρωτότυπο αντικείμενο από διάφορες απόψεις, είτε είναι ψηφιακό είτε όχι, και επιτρέπουν την εύρεση, την ερμηνεία, τη διατήρηση, τη διαχείριση, την παρουσίαση και την επαναχρησιμοποίηση του υλικού που περιγράφουν. Όμως, για να είναι αποτελεσματική αυτή η διαδικασία και να είναι λειτουργική μέσα στο πλαίσιο της συνεργασίας δύο ή περισσότερων οργανισμών, θα πρέπει τα μεταδεδομένα να μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους ώστε να μπορούν να δώσουν κοινές εγγραφές. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να υπάρχει διαλειτουργικότητα ανάμεσά τους. Αν τα μεταδεδομένα δεν μεταφέρονται σωστά από το ένα σύστημα στο άλλο, τότε είναι λογικό να μειώνεται η αποτελεσματικότητα της προσπάθειας συνεργασίας ή, στη χειρότερη περίπτωση, να καταρρέει η όλη συνεργασία (Williamson, 2013). Η διαλειτουργικότητα των μεταδεδομένων είναι απαραίτητη σε μια ομόσπονδη αναζήτηση αφού, όπως είδαμε, υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον και κινητικότητα στον τομέα της ανάπτυξης και λειτουργίας ομόσπονδης αναζήτησης με τη συνεργασία για τη δημιουργία ενιαίου σημείου αναζήτησης.

Τα όρια μεταξύ βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων δεν φαίνεται να είναι τόσο ξεκάθαρα τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα για τους χρήστες που δεν είναι εξοικειωμένοι με το ξεχωριστό και διαμοιρασμένο περιβάλλον που έχει διαμορφώσει σε κάθε περίπτωση διαφορετικές παραδοσιακές προσεγγίσεις και πρακτικές όσον αφορά στη συλλογή και την παροχή πρόσβασης σε πολιτιστικά υλικά. Επίσης, οι οργανισμοί που αντιμετωπίζουν τις διάφορες μειώσεις της κρατικής χρηματοδότησης, και μάλιστα σε μια εποχή που οι νέες τεχνολογίες οι οποίες είναι απαραίτητες για τη συγκέντρωση και την πρόσβαση του υλικού αυξάνουν την ανάγκη σε ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους, βρίσκουν νέους τρόπους συνεργασίας. Για παράδειγμα, η Library and Archives Canada, η οποία συλλέγει και διαφυλάσσει την καταγεγραμμένη πολιτιστική κληρονομιά του Καναδά και περιλαμβάνει βιβλία, δημοσιεύσεις, αρχειακό υλικό, ηχητικό και οπτικοακουστικό υλικό, φωτογραφίες, έργα τέχνης και ηλεκτρονικά αρχεία όπως ιστοσελίδες, ιδρύθηκε το 2004 μετά από τη συνένωση της Εθνικής Βιβλιοθήκης και των Εθνικών Αρχείων του Καναδά κάτω από μια κοινή διοίκηση και έναν κοινό φυσικό χώρο. Και μπορεί στην ονομασία του νέου οργανισμού να μην περιλαμβάνεται η λέξη «μουσείο», εντούτοις το υλικό και οι πρακτικές της Library and Archives Canada περιλαμβάνουν τόσο το υλικό όσο και τις πρακτικές που βρίσκει κανείς στα μουσεία (Given, McTavish, 2010)

Ανάλογα εγχειρήματα υπήρξαν πολλά τα τελευταία χρόνια σε όλο τον κόσμο όπως το Albury LibraryMuseum στην Αυστραλία, το Cité de l'Architectures et du Patrimoine, ένα από τα μεγαλύτερα αρχιτεκτονικά κέντρα στον κόσμο που συνδυάζει εκθεσιακό χώρο, βιβλιοθήκη και αρχείο (Rasmussen, 2019), το Canadian Centre for Architecture, ένα ερευνητικό κέντρο

που περιλαμβάνει βιβλιοθήκη, αρχεία και μουσεία, η Taylor Family Digital Library, που προήλθε από τη συγχώνευση της βιβλιοθήκης, των αρχείων και του μουσείου του Πανεπιστημίου του Calgary στον Καναδά και η οποία στεγάζεται στο ίδιο κτίριο (Duff κ.ά., 2014).

Σημαντική ώθηση για την ανάπτυξη προγραμμάτων συνεργασίας στις ΗΠΑ προέρχεται από το Institute of Museum and Library Services (IMLS). Το ίδιο το ίδρυμα δημιουργήθηκε από τη συγχώνευση δύο προηγουμένως ανεξάρτητων οργανισμών, από τους οποίους ο ένας επιχορηγούσε μουσεία και ο άλλος βιβλιοθήκες. Το 1998 το IMLS ξεκίνησε ένα ειδικό πρόγραμμα για τη χρηματοδότηση και την προώθηση συνεργασιών μεταξύ βιβλιοθηκών και μουσείων καθώς και τα δύο είδη οργανισμών αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις όσον αφορά στην εξυπηρέτηση του ψηφιακού τους κοινού. Η ψηφιοποίηση του υλικού είναι ένας βασικός τομέας όπου εστιάζει το IMLS, αφού η ύπαρξη υψηλής ποιότητας ψηφιακών συλλογών, οι οποίες είναι εύκολα και γρήγορα προσβάσιμες μέσω του διαδικτύου, ενισχύει όχι μόνο την εκπαίδευση και την επιστημονική έρευνα αλλά ενθαρρύνει επίσης και τη διαβίου μάθηση. Ως εκ τούτου, το IMLS έχει έντονη και σημαντική παρουσία με πολλά προγράμματα ψηφιοποίησης σε βιβλιοθήκες και μουσεία με αποτέλεσμα αυτά να ανταποκρίνονται στις αυξημένες απαιτήσεις και προσδοκίες του κοινού τους αλλά και να ενισχύουν την ηλεκτρονική παρουσία των οργανισμών τους (Marcum, 2014).

Το θέμα της σύγκλισης των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων απασχολεί τον κλάδο και τους ερευνητές εδώ και αρκετό καιρό. Είναι ένα θέμα, όμως, τόσο ευρύ ώστε είναι δύσκολο να γίνει πλήρως κατανοητό πώς ακριβώς μπορεί να προχωρήσει στην πράξη. Εντούτοις, ένα κοινό χαρακτηριστικό που αφορά και στα τρία είδη φορέων είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν καθώς και οι προσδοκίες των χρηστών τους (Marty, 2014). Για τον λόγο αυτό, οι φορείς αυτοί νιώθουν ότι εκεί που πρέπει να εστιάσουν περισσότερο είναι η σύγκλιση στην τεχνολογία, κάτι που ίσως αποτελεί και την πιο εύκολη, ανώδυνη και πρακτική λύση.

Υπάρχουν, όμως, και εκείνοι που θεωρούν ότι για να γίνει εφικτή μια τέτοια πρακτική θα πρέπει να υιοθετηθεί και να τεθεί σε εφαρμογή μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση, η οποία να συνδυάζει τα διαφορετικά πλαίσια εργασίας, να ενσωματώνει τις διαφορετικές επαγγελματικές ταυτότητες των εργαζομένων σε αυτούς τους φορείς και να αποδίδει μεγαλύτερη αξία στον ρόλο που διαδραματίζουν τα BAM στην καθημερινή ζωή. (Kelly, 2018). Παραδοσιακά, οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία έχουν καταλάβει διαφορετικές θέσεις μέσα στον κοινωνικό και πληροφοριακό μας χώρο. Οι στρατηγικές που έχουν υιοθετήσει για να αλληλεπιδρούν με τους χρήστες τους, καθώς και η οργάνωση και ερμηνεία

των συλλογών τους διαφέρουν και διαμορφώνουν τον ορισμό της «εκπαίδευσης» μέσα σε καθένα από αυτά (Trant, 2009). Εντούτοις, τις διάφορες πρακτικές τους, διέπουν κάποιες κοινές υποκείμενες αξίες, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν το σημείο εκκίνησης για τη μελέτη της πιθανής ύπαρξης μιας κοινής επαγγελματικής ταυτότητας ανάμεσα στα ΒΑΜ. Οι αξίες αυτές σχετίζονται όλες και έχουν να κάνουν με την έννοια του χρήστη (Kelly, 2018).

Τα ΒΑΜ είναι κυρίως προσανατολισμένα στους ανθρώπους οι οποίοι τα χρησιμοποιούν. Λειτουργούν για τους χρήστες και στηρίζονται σε αυτούς όταν χρειάζονται υποστήριξη μέσα στην κοινωνία. Είτε αναφερόμαστε σε αυτούς ως χρήστες, επισκέπτες, αναγνώστες, ερευνητές ή πελάτες, αποτελούν βασικό στοιχείο της ταυτότητας κάθε οργανισμού. Η πρόσβαση που προσφέρουν τα ΒΑΜ στους χρήστες τους για να χρησιμοποιούν τις συλλογές τους είναι μια ακόμα αξία που μοιράζονται αφού όλα ανεξαιρέτως είναι ανοιχτά για το κοινό. Μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την κατάρτιση κοινής επαγγελματικής ταυτότητας πρέπει να βασίζεται τόσο στην κατανόηση και τον σεβασμό των διαφορών μεταξύ των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων, όσο και στην εφαρμογή αυτών των τόσο συνυφασμένων με τη λειτουργία τους αξιών.

Οι βιβλιοθήκες, των οποίων οι συλλογές παραδοσιακά αποτελούνται από δημοσιευμένα έργα σε πολλαπλά αντίτυπα, ανέπτυξαν εξελιγμένα συστήματα ώστε να βοηθούν τους χρήστες τους να εντοπίζουν το συγκεκριμένο υλικό που χρειάζονται και αναζητούν. Τα συστήματα καταλογογράφησης, ταξινόμησης και θεματικής ευρετηρίασης είναι έτσι σχεδιασμένα ώστε να εντοπίζονται τα σχετικά βιβλία και να συγκεντρώνονται και να βρίσκονται μαζί τα παρόμοια έργα. Ο αυτοματισμός ήρθε νωρίς λόγω της αποτελεσματικότητας της κοινής καταλογογράφησης μεταξύ των βιβλιοθηκών καθώς και της εξοικονόμησης σημαντικών πόρων, οι οποίοι μπορούσαν πλέον να διοχετευθούν στην ανάπτυξη άλλων, περισσότερων και διαφορετικών, υπηρεσιών προς το κοινό τους. Οι βιβλιοθηκονόμοι είναι, λοιπόν, αυτοί που με την εργασία τους βοηθούν και επιτρέπουν τη διαδικασία της αναζήτησης και του εντοπισμού του υλικού, διαδραματίζοντας επίσης σημαντικό ρόλο και στην πρόσβαση στο υλικό, αφού μέρος του ρόλου τους είναι να βοηθούν ενεργά τους χρήστες. Οι βιβλιοθηκονόμοι είναι έτσι εκπαιδευμένοι ώστε να διαχειρίζονται τεκμηριωμένες πληροφορίες, γνωρίζοντας πώς να τις αναγνωρίσουν, πού να τις βρουν και πώς να τις διατηρήσουν. Επιπρόσθετα της διαμεσολάβησης που προσφέρουν, οι βιβλιοθηκονόμοι εκπαιδεύουν τους χρήστες τους διοργανώνοντας εκπαιδευτικά εργαστήρια και σεμινάρια πληροφοριακής παιδείας. Βέβαια, η έρευνα καθώς και η διαδικασία της εκμάθησης από μέρους του χρήστη πραγματοποιείται με απροσδιόριστο τρόπο στην παραδοσιακή βιβλιοθήκη, όπως ακριβώς συμβαίνει και στο διαδίκτυο. Ως αρχή της

επαγγελματικής τους δεοντολογίας οι βιβλιοθηκονόμοι κρατούν μια απόσταση από το πώς οι χρήστες χρησιμοποιούν το υλικό που εντοπίζουν αφού, για παράδειγμα δεν τηρούν αρχεία για το ποιος χρησιμοποιεί τι, και αυτή η απόσταση τους εμποδίζει από το να λειτουργούν ως εκπαιδευτές ή να ερμηνεύουν τις συλλογές τους (Trant, 2009).

Τα αρχεία είναι επίσης αφοσιωμένα στους χρήστες τους αλλά ακολουθούν διαφορετική προσέγγιση. Βασισμένη στα ιδανικά της Γαλλικής Επανάστασης, η σύγχρονη αρχειακή σκέψη βασίζεται στη δημιουργία οργανωτικών αρχών που εξυπηρετούν το δημόσιο αίτημα για πρόσβαση στα κοινωνικά αρχεία (Bastian, 2017). Πρωταρχικός σκοπός των αρχείων είναι η διατήρηση των αποδεικτικών στοιχείων των διαφόρων κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και η διευκόλυνση στην πρόσβαση τους από κάθε ενδιαφερόμενο. Το αρχειακό υλικό παρέχει μοναδικά στοιχεία συναλλαγών και αλληλεπιδράσεων και δεν δανείζεται. Οι αρχειονόμοι δρουν παρόμοια με τους βιβλιοθηκονόμους, παίρνοντας μέρος στην έρευνα των χρηστών τους και βοηθώντας τους να εντοπίσουν τις πληροφορίες που αναζητούν. Η χρήση ενός αρχείου γίνεται πάντα με τη διαμεσολάβηση του αρχειονόμου, αφού οι ερευνητές χρειάζονται την καθοδήγησή του για να εντοπίσουν τις σχετικές πληροφορίες, όπως αυτές περιγράφονται από την επεξεργασία του υλικού, και να κάνουν τις μεταξύ τους συσχετίσεις που είναι απαραίτητες για την κατανόησή τους. Οι αρχειονόμοι μπορούν επίσης να βοηθήσουν στην ερμηνεία του υλικού, χρησιμοποιώντας τις γνώσεις τους για το είδος και το περιεχόμενο των συλλογών τους, τηρούν επίσης αρχεία για όσους ερευνούν και συμβουλεύονται αυτές τις συλλογές και δεν είναι ασυνήθιστο να μοιράζονται λεπτομέρειες της έρευνας με άλλους ερευνητές (Trant, 2009).

Τα μουσεία επικεντρώνονται επίσης στους χρήστες τους με μοναδικό τρόπο. Περιέχουν συλλογές αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς τα οποία τα επιλέγουν, τα συντηρούν και τα εκθέτουν, έχοντας ως σκοπό να διατηρήσουν τον πολιτισμό και να δημιουργήσουν μια ταυτότητα τόσο στις κοινότητές τους όσο και στην ευρύτερη κοινωνία (Bastian, 2017). Για τους περισσότερους, η επαφή με τη συλλογή ενός μουσείου γίνεται με τη διαμεσολάβηση ενός επιμελητή. Τα αντικείμενα παρουσιάζονται διευθετημένα και τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο ώστε να εξιστορούν και να υποστηρίζουν μια αφήγηση. Μέσα στον χώρο του μουσείου, το διδακτικό και εκπαιδευτικό υλικό παρέχει το πλαίσιο και το νόημα των επιλεγμένων αντικειμένων, προσφέροντας μια ερμηνεία και μια εξήγηση στον επισκέπτη. Ο σχολιασμός στις ετικέτες του κάθε εκθέματος προσδιορίζει το αντικείμενο και εξηγεί τη συνάφειά του μέσα στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έκθεσης, οι επισκέπτες καθοδηγούνται μέσω των συλλογών και οι πηγές πληροφόρησης δημιουργούνται για να υποστηρίξουν τη μελέτη και την ερμηνεία της συλλογής. Τα μουσεία επικεντρώνονται στους χρήστες τους

εκθέτοντας και ερμηνεύοντας πολιτιστικά αντικείμενα έτσι ώστε να τους εκπαιδεύσουν στην πολιτιστική κληρονομιά και στη διατήρηση της μνήμης. Προάγουν την πρόσβαση στις συλλογές τους όχι μόνο μέσω των εκθέσεων αλλά και μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ψηφιακών πηγών. Μπορεί να μην προσφέρουν τους παραδοσιακούς δημόσιους καταλόγους των βιβλιοθηκών, ωστόσο πολλά μουσεία διαθέτουν ηλεκτρονικά αρχεία των συλλογών τους όπως και καταλόγους εκθέσεων, οι οποίοι παρέχουν πληροφορίες για τα αντικείμενα των εκάστοτε εκθέσεών τους.

Τέλος, οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία μοιράζονται άλλη μια αξία, αυτή της προσφοράς υπηρεσιών. Τα BAM εργάζονται για την κοινωνία, πλαισιώνουν συναφείς αξίες, πρακτικές και διαδικασίες γύρω από αυτά που παρέχουν στους χρήστες τους. Μπορεί να έχουν τις δικές τους ξεχωριστές διαδικασίες και πρακτικές λειτουργίας, μοιράζονται όμως έναν κοινό σκοπό, αυτόν της παροχής πρόσβασης και πληροφόρησης σε μια ευρύτερη κοινότητα. Έτσι, οι συμπληρωματικές πρακτικές και οι αξίες που βοηθούν στη διατήρηση της μοναδικότητας της ταυτότητας και της λειτουργίας των BAM συνδέονται μέσω της εξυπηρέτησης της κοινωνίας. Με αυτή την έννοια, τα BAM μπορούν να θεωρηθούν μια θεμελιώδης σύνδεση στη σύγκλιση (Kelly, 2018).

Παρόλο που τα BAM είναι αφοσιωμένα στους χρήστες τους, η βασική προσέγγιση για κάθε ένα από αυτά ακολουθεί τις παραδοσιακές πρακτικές και αντιλήψεις για το πώς πρέπει να παρέχει τις υπηρεσίες του. Στην πραγματικότητα, όμως, τα BAM σήμερα προσπαθούν να προσεγγίσουν τον κόσμο με νέους τρόπους έτσι ώστε να διατηρήσουν τη σχετικότητά τους μέσα σε μια κοινωνία η οποία επικεντρώνεται όλο και περισσότερο στο διαδίκτυο. Οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία δανείζονται από τις μουσειακές πρακτικές πραγματοποιώντας εκθέσεις, ενώ τα μουσεία δανείζονται από τις βιβλιοθήκες συμμετέχοντας στις κοινότητες μέσω εργαστηρίων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Επιπλέον, όπως είδαμε, τα BAM προσφέρουν όλο και περισσότερο ψηφιακά μέσα στους χρήστες τους. Με την ψηφιοποίηση, την πρωτοβουλία για κοινή ψηφιακή καταλογογράφηση και μεταδεδομένα, τα αποθετήρια και τις ηλεκτρονικές συλλογές, ακόμα και με τα κοινωνικά μέσα δικτύωσης, τα BAM προσπαθούν να επωφεληθούν από τον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο, ο οποίος αποτελεί πλέον την κύρια επικοινωνιακή, ενημερωτική και κοινωνική πηγή των χρηστών τους.

Και ενώ η σύγκλιση συνεχίζει να αποτελεί αντικείμενο εκτεταμένης συζήτησης στον χώρο των Βιβλιοθηκών, των Αρχείων και των Μουσείων, ειδικά όσον αφορά στους τρόπους που οι παραπάνω οργανισμοί θα μπορούσαν να συνεργαστούν έτσι ώστε οι υπηρεσίες που παρέχουν προς τους χρήστες τους να είναι αποτελεσματικότερες, εντούτοις η μεγαλύτερη πρόκληση προς αυτή την κατεύθυνση συνδέεται με την επαγγελματική ταυτότητα των

ανθρώπων που εργάζονται σε αυτούς. Η επαγγελματική κατάρτιση και η εμπειρία είναι αυτό που προσδίδει αξία στον κάθε επαγγελματία που εργάζεται στον χώρο του και σε κάθε έναν από αυτούς τους τρεις διαφορετικούς πολιτιστικούς οργανισμούς οι επαγγελματίες έχουν εκπαιδευτεί με διαφορετικό τρόπο και έχουν αποκτήσει μια συγκεκριμένη επαγγελματική ταυτότητα (Duff, Carter, Cherry et. al., 2013). Για πολύ καιρό οι μέθοδοι εκπαίδευσης των βιβλιοθηκονόμων, των αρχειονόμων καθώς και των μουσειολόγων έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στις διαφορές που διαχωρίζαν αυτούς τους τύπους οργανισμών και όχι στις ομοιότητες που θα μπορούσαν να τους φέρουν κοντά. Τα προγράμματα σπουδών δεν υποστήριζαν ένα επάγγελμα αφοσιωμένο στη δημιουργία ενοποιημένων διεπιστημονικών πηγών πληροφόρησης, προσβάσιμων είτε σε φυσική είτε σε ψηφιακή μορφή. Οι άνθρωποι που θα αποτελούσαν το δυναμικό αυτών των οργανισμών όχι μόνο δεν λάμβαναν την ενιαία εκείνη εκπαίδευση που θα δημιουργούσε έναν επαγγελματία εφοδιασμένο με τα απαραίτητα και αναγκαία προσόντα τα οποία θα οδηγούσαν στη δημιουργία, διαχείριση και παροχή ενιαίων και ολοκληρωμένων διεπιστημονικών πηγών πληροφόρησης αλλά ούτε ωθούνταν προς τη μεταξύ τους συνεργασία η οποία απαιτείται για την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων (Trant, 2009). Το βάρος της σημερινής ώθησης προς τη σύγκλιση και τη συνεργασία προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από την εφαρμογή προηγμένων τεχνολογιών έτσι ώστε να ικανοποιούνται οι προσδοκίες των χρηστών για πρόσβαση σε οργανωμένες ψηφιακές πηγές, όπως είδαμε και παραπάνω και από τις διάφορες πρωτοβουλίες συνεργασίας (TROVE και BAM). Η προσέγγιση που βασίζεται στην τεχνολογία έχει την ικανότητα να διατηρεί τη διάκριση των συμβαλλομένων οργανισμών, ενώ παράλληλα δημιουργεί ένα ενιαίο μέτωπο για την πρόσβαση σε πολλαπλές και ποικίλες συλλογές. Ακολουθώντας, λοιπόν, αυτή τη μέθοδο συνεργασίας το κάθε ίδρυμα που συμμετέχει σε αυτού του είδους τις συνέργειες μπορεί να διατηρεί τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά του και την ιδιαίτερη επαγγελματική ταυτότητα των εργαζομένων του ενώ συγχρόνως να προωθεί τη σύγκλισή τους (VanderBerg, 2012). Αυτές οι συνεργασίες και συμπράξεις είναι ένα πρώτο βήμα στη συνεργασία μεταξύ επαγγελματιών οι οποίοι είχαν διαφορετική εκπαίδευση αλλά ουσιαστικά για τον ίδιο τελικό στόχο - την οργάνωση, διαχείριση και παροχή πρόσβασης σε κάθε είδους πληροφορία. Μπορεί η ορολογία που χρησιμοποιείται όπως και ο τρόπος σκέψης να διαφέρουν, σε κάθε περίπτωση όμως επιδιώκουν ουσιαστικά το ίδιο αποτέλεσμα. Το να δημιουργήσεις όμως έναν παρόμοιο τρόπο σκέψης είναι πολύ πιο δύσκολο από το να υιοθετήσεις κοινές πρακτικές. Κάθε κλάδος αναπτύσσει μέσα στον χρόνο σημασιολογικά καθώς και γλωσσικά εργαλεία για να περιγράψει το έργο του οπότε το ερώτημα δεν είναι πώς κάποιος θα φέρει τους επαγγελματίες κοντά ή πώς θα καταφέρει να τους κάνει να

εργαστούν μαζί αλλά πώς ξεπερνάς εκατό χρόνια κατασκευής επαγγελματικών εργαλείων, μέσων και γλώσσας και πώς προχωράς από εδώ και πέρα (Duff, Carter, Cherry et al., 2013).

Όπως, όμως, οι διαφορές μεταξύ των BAM ορίστηκαν και επιβλήθηκαν μέσω της εκπαίδευσης, έτσι και η επανασύγκλιση θα συμβεί με τον ίδιο τρόπο (Given & MacTavish, 2010). Καθώς τα BAM προσπαθούν να προσαρμοστούν στις ολοένα μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας, το ίδιο θα πρέπει να γίνει και στην επαγγελματική εκπαίδευση. Αν και οι παραδόσεις και οι τομείς εμπειρίας στις βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία μπορεί να διαφέρουν, εντούτοις οι νέες προκλήσεις που δημιουργούνται μπορούν να αντιμετωπιστούν καλύτερα και πιο αποτελεσματικά μέσα από τη συνεννόηση και τη συνεργασία, σε μια διεπιστημονική συζήτηση που θα διερευνά πολλαπλές λύσεις και θα εκμεταλλεύεται όλες τις διαφορετικές δεξιότητες καθώς και την εμπειρία που φέρει μαζί της κάθε ξεχωριστή επαγγελματική ταυτότητα. Τόσο οι μουσειακές σπουδές όσο και η επιστήμη της πληροφόρησης συνδέουν τη θεωρία με την πρακτική, εκπαιδεύοντας τους νέους επαγγελματίες και εφοδιάζοντάς τους με όλες εκείνες τις γνώσεις που θα χρειαστεί να εφαρμόσουν στο πεδίο της άσκησης της εργασίας τους. Κατά τη διαμόρφωση ενός ενιαίου προγράμματος σπουδών αυτή η στρατηγική μάθησης και πράξης μπορεί να τονιστεί μέσω μεθόδων διδασκαλίας οι οποίες συνδυάζουν και αντλούν από τα πλεονεκτήματα κάθε ξεχωριστής παραδοσιακής εξειδίκευσης. Συνδυάζει επίσης την ανάγκη για μάθηση μέσα σε ένα τεχνολογικό περιβάλλον συνεχώς μεταβαλλόμενο και εξελισσόμενο. Αρκετοί τομείς μπορούν να αποτελέσουν τον πυρήνα μια κοινής πρακτικής παρέχοντας στους νέους επαγγελματίες κοινές γνώσεις, ικανότητες και διεπιστημονικές εμπειρίες, στελεχώνοντας παράλληλα τις βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία με επαγγελματίες κατάλληλα εφοδιασμένους και έτοιμους να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που παρουσιάζονται στο ολοένα αυξανόμενο διαδικτυακό περιβάλλον της πληροφορίας (Trant, 2009).

Το γεγονός ότι οι αρχειακές και μουσειακές σπουδές συμπεριλαμβάνονται στα προγράμματα σπουδών των σχολών βιβλιοθηκονομίας, έστω και σε επίπεδο μαθημάτων, δεν αποτελεί καινούργιο φαινόμενο αφού συνεχώς προσβλέπουν στο να επεκτείνουν και να διευρύνουν τη θεωρητική κατάρτιση και πρακτική που προσφέρουν στους μελλοντικούς επαγγελματίες του κλάδου. Η εξέλιξη, λοιπόν, προς μια επιστήμη της πληροφόρησης, η οποία περιλαμβάνει και εστιάζει σε ποικίλες προσεγγίσεις όσον αφορά στη συλλογή, διαχείριση και παροχή πρόσβασης στις πολιτιστικές πηγές καθώς και στο ποικίλο υλικό που αποτελούν τις συλλογές των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων, αποδεικνύει και τη δυναμική που αναπτύσσεται προς μια πιο εκτεταμένη και ολοκληρωμένη σύγκλιση ακόμα και στα εκπαιδευτικά προγράμματα των παρεμφερών σχολών. Μια τέτοια σύγκλιση μπορεί να

οδηγήσει περισσότερο ομαλά στην ενοποίηση των διαφορετικών πρακτικών που ακολουθούνται από τους διαφορετικούς οργανισμούς, ειδικά τώρα που η ολοένα και μεγαλύτερη χρήση των νέων τεχνολογιών επιτρέπει στους χρήστες την πρόσβαση σε υλικό το οποίο προορίζεται για διαφορετικούς σκοπούς (Given, McTavish, 2010). Είναι γεγονός πως οι χρήστες δεν διακρίνουν τα όρια που οι επαγγελματίες έχουν την τάση να θέτουν κατά την άσκηση των διαφορετικών επαγγελματιών τους. Πρωταρχικός σκοπός και στόχος του κάθε χρήστη είναι να αποκτήσει την πληροφορία που αναζητά χωρίς να τον ενδιαφέρει ούτε από πού αυτή προέρχεται ούτε ποιος συγκεκριμένα και με ποιο τρόπο την έχει επεξεργαστεί και διαχειριστεί, καθώς επίσης και αν ο οργανισμός που την κατέχει είναι μια βιβλιοθήκη, ένα αρχείο ή ένα μουσείο. Παρόλο που η λειτουργία κάθε οργανισμού μπορεί να διαφέρει – οι βιβλιοθήκες εστιάζουν στην ανάπτυξη των συλλογών τους με βάση τους χρήστες στους οποίους απευθύνονται ενώ τα αρχεία εστιάζουν στη διατήρηση του αρχειακού υλικού τους και τα μουσεία στα αντικείμενα που κατέχουν και εκθέτουν – όλοι αυτοί οι οργανισμοί μοιράζονται ένας ζωτικής σημασίας πλούτο γνώσης και έχουν ως κοινό σκοπό τη μακροπρόθεσμη διατήρηση και συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Καθώς αναπτύσσονται όλο και περισσότερα προγράμματα ψηφιοποίησης, καθώς η χρηματοδότηση αυτών των οργανισμών γίνεται όλο και πιο δυσχερής και ανταγωνιστική και καθώς οι χρήστες ανακαλύπτουν τη δύναμη της τεχνολογίας στην επαφή τους με αυτούς τους οργανισμούς, οι βιβλιοθηκονόμοι, οι αρχειονόμοι και οι μουσειολόγοι κατανοούν όλο και περισσότερο την ανάγκη για τη μεταξύ τους συνεργασία έτσι ώστε να είναι σε θέση να κατέχουν μια κοινή εξειδικευμένη γνώση την οποία θα θέσουν στην υπηρεσία των ολοένα αυξανόμενων αναγκών αυτών των χρηστών (Trant, 2009).

Ανεξάρτητα από τις σπουδές που έχουν κάνει και τον κλάδο που έχουν ακολουθήσει στην επαγγελματική τους πορεία, οι επαγγελματίες που εργάζονται στις βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία κατανοούν την ανάγκη πλέον της συνεργασίας έτσι ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις προκλήσεις που η δημιουργία, η διαχείριση και η διατήρηση ψηφιακών συλλογών εμφανίζουν, καθώς τα βασικά προβλήματα διαχείρισης αυτών των συγκεκριμένων συλλογών είναι κοινά. Παράλληλα, αυτοί οι οργανισμοί προσελκύουν όλο και περισσότερους χρήστες μέσω του διαδικτύου, χρήστες των οποίων οι προσδοκίες της αλληλεπίδρασής τους με αυτούς τους οργανισμούς βασίζονται τόσο στην εμπειρία τους από ανάλογες διαδικτυακές υπηρεσίες όσο και από την προηγούμενη αλληλεπίδρασή τους με φυσική παρουσία στον χώρο των συγκεκριμένων οργανισμών. Καθώς οι συλλογές ψηφιοποιούνται και παρουσιάζονται πλέον διαδικτυακά, η διασύνδεση των ψηφιακών αυτών πόρων ανάμεσα σε διαφορετικούς τύπους οργανισμών δημιουργεί νέες απαιτήσεις για τους

εργαζόμενους επαγγελματίες. Οι βιβλιοθηκονόμοι, οι αρχειονόμοι και οι μουσειολόγοι χρειάζονται νέες επαγγελματικές δεξιότητες οι οποίες, ενώ βασίζονται στις καθιερωμένες πρακτικές των κλάδων τους, ενθαρρύνουν τη δεκτικότητα, τη συνεργασία, τη συνεχή μάθηση και την αξιολόγηση. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων από κοινού θα ενισχύσει τον τομέα στο σύνολό του καθιερώνοντας την πολιτιστική σημασία των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων και θα επιτρέψει την καθοριστική συμβολή των οργανισμών αυτών στην εξελισσόμενη και ολοένα αναπτυσσόμενη διαδικτυακή κοινωνία της πληροφορίας. Αν οι επαγγελματίες που εργάζονται σε αυτούς σεβαστούν και αναγνωρίσουν την κοινή τους ιστορία και τη χρησιμοποιήσουν ως εφαλτήριο για την επανασύγκλιση όχι μόνο των οργανισμών αλλά και του ανθρώπινου δυναμικού τους θα μπορέσουν να διασφαλίσουν ένα ζωντανό και ελπιδοφόρο μέλλον για το υλικό που συλλέγουν, διαχειρίζονται και διατηρούν.

Βιβλιογραφία

- Bastian, J.A. (2017). GLAMs, LAMs, and archival perspectives. Στο H. MacNeil, T. Eastwood (Επιμ.) *Currents of archival thinking* (2^η έκδ., σσ. 327-350). Santa Barbara California: Libraries Unlimited.
- Cathro, W. & Collier, S. (2010). Developing Trove: the policy and technical challenges, *National Library of Australia*, February 2010. Από <http://www.nla.gov.au/openpublish/index.php/nlasp/article/view/1666/2025>
- Duff, W., Carter, J., Cherry, J. M., MacNeil, H. & Howarth, L.C. (2013). From coexistence to convergence: studying partnerships and collaboration among libraries, archives and museums. *Information Research*, 18(3). Από <http://InformationR.net/ir/18-3/paper585.html>
- Given, L. M. & McTavish, L. (2010). What's old is new again: the reconvergence of libraries, archives, and museums in the digital age. *The Library Quarterly*, 80(1), 7-32. <https://doi.org/10.1086/648461>
- Hendstrom, M. & King, J.L. (2004). On the LAM: library, archive, and museum collections in the creation and maintenance of knowledge communities. Στο *Mapping innovation: six depth studies*. Organization for Economic Co-operation and Development. Από <http://www.oecd.org/dataoecd/59/63/32126054.pdf>
- Kelly, S. (2018). From the bottom up: convergence, professional identities, and LAM training. *The IJournal: Graduate Student Journal of the Faculty of Information*, 3(3). Από <https://theijournal.ca/index.php/ijournal/article/view/29488>

- Kirchhoff, T., Wchweibenz, W. & Sieglerschmidt, J. (2008). Archives, Libraries, Museums and the spell of ubiquitous knowledge. *Archival Science*, 8(4), 251-266. <https://dx.doi.org/10.1007/s10502-009-9093-2>
- Marcum, D. (2014). Archives, libraries, museums: coming back together? *Information & Culture: A Journal of History*, 49(1), 74-89. DOI:10.1353/lac.2014.0001.
- Rasmussen, C. (2019). Is digitalization the only driver of convergence?: theorizing relations between libraries, archives, and museums. *Journal of Documentation*, 75(6), 1258-1273. <https://doi.org/10.1108/JD-02-2019-0025>
- Robinson, H. (2012). Remembering things differently: museums, libraries and archives as memory institutions and the implications for convergence. *Museum Management and Curatorship*, 27(4), 413-429. DOI: 10.1080/09647775.2012.720188
- Robinson, H. (2014). Knowledge utopia: an epistemological perspective on the convergence of museums, libraries and archives. *Museum and Society*, 12(3), 210-224. Από <https://journals.le.ac.uk/ojs1/index.php/mas/article/view/260>
- Tanakovic, S.F. & Badurina (2009). Collaboration of Croatian cultural heritage institutions: experiences for museums. *Museum Management and Curatorship*, 24(4), 299-321
- Timms, K. (2009). New partnerships for old sibling rivals: the development of integrated access systems for the holdings of archives, libraries, and museums, *Archivaria*, 68, 67-95
- Trant, J. (2009.) Emerging convergence?: thoughts on museums, archives, libraries, and professional training. *Museum Management and Curatorship*, 24(4), 369-387, DOI: [10.1080/09647770903314738](https://doi.org/10.1080/09647770903314738)
- VanderBerg, R. (2012). Converging libraries, archives and museums: overcoming distinctions, but for what gain?. *Archives and Manuscripts*, 40(3), 136-146, DOI: [10.1080/01576895.2012.735826](https://doi.org/10.1080/01576895.2012.735826)
- Williamson, F.J. (2013). Metadata and lasting collaborative success. *Provenance, Journal of the Society of Georgia Archivists*, 31(2). Από <https://digitalcommons.kennesaw.edu/vol31/iss2/6>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η συμβολή Βιβλιοθηκών, Αρχείων και Μουσείων στη δημιουργία και τη συντήρηση κοινοτήτων γνώσης¹

Margaret Hedstrom & John Leslie King
School of Information University of Michigan

Εισαγωγή

Οι άνθρωποι συγκεντρώνουν αντικείμενα σε συλλογές εδώ και πάρα πολύ καιρό. Όταν οι συλλογές αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο ενός φορέα και διατηρούνται στο πέρασμα του χρόνου συνήθως αποκαλούνται βιβλιοθήκες, αρχεία και μουσεία. Υπάρχουν σοβαροί λόγοι για τους οποίους οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία έχουν αναπτυχθεί πάνω σε χωριστά μονοπάτια, ωστόσο η εποχή της πληροφορίας που προκύπτει από τις νέες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας τα φέρνει τόσο κοντά όσο ποτέ άλλοτε. Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να αποσαφηνίσει τη φύση των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων σε ένα ιστορικό πλαίσιο, ώστε να καταδειχθούν τα βασικά κοινά σημεία της έννοιας του *συλλέγειν* για τη δημιουργία και τη διατήρηση των κοινοτήτων γνώσης που διευκόλυναν την Αναγέννηση, τον Διαφωτισμό και την Επιστημονική Επανάσταση. Στη συνέχεια εστιάζουμε στις αλλαγές της έννοιας της συλλογής στην αναδυόμενη εποχή της πληροφορίας και στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι παραδοσιακοί προστάτες του συλλέγειν. Σε όλη τη μελέτη αναφερόμαστε στον ευρύ κόσμο των συλλογών των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων με τη συντομογραφία BAM. Η χρήση αυτού του ακρωνύμιου ως κύριο όνομα πληθυντικού αριθμού έχει ως στόχο να υπογραμμίσει την ομοιότητα αυτών των ιδιαίτερα διαχωρισμένων κόσμων εργασίας ακόμα και όταν εντοπίζουμε τα μονοπάτια της ξεχωριστής εξελικτικής ανάπτυξής τους. Στην ουσία, υποστηρίζουμε ότι οι διαφορές ανάμεσα στους ξεχωριστούς κόσμους των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων θα έπρεπε να υποβαθμιστούν από την αναδυόμενη ανάγκη να ενισχυθεί αυτό που ονομάζουμε *επιστημολογική υποδομή της οικονομίας της γνώσης* μέσω μιας νέας άποψης περί συλλογής και συλλογών.

Το κίνητρο πίσω από αυτό το επιχείρημα έγκειται σε αυτό που ο Bowker ονομάζει «αντιστροφή της υποδομής», ή στην ανακάλυψη των υποκείμενων υποδομών των κοινωνικών και των τεχνικών δομικών στοιχείων τα οποία καθιστούν εφικτά φαινόμενα που συχνά βλέπουμε στον σύγχρονο κόσμο.² Συνήθως η βαθιά υποδομή παραμένει αόρατη μέχρι να καταρρεύσει.³ Όταν η βαθιά υποδομή απαιτεί προσοχή έτσι ώστε να διατηρήσει την ικανότητά της να ωφελεί, τότε δεν είναι συνετό να περιμένουμε να καταρρεύσει. Πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια ώστε να φανεί ο ρόλος που διαδραματίζει η βαθιά κρυμμένη υποδομή ακριβώς σε μέρη όπου οι άνθρωποι είναι απρόθυμοι να κοιτάξουν. Λίγοι άνθρωποι πιστεύουν ότι ο ζεστός και ευχάριστος κόσμος των BAM αποτελεί την κρίσιμη υποδομή της οικονομίας της γνώσης επειδή τα BAM έχουν λειτουργήσει τόσο καλά ώστε να είναι σχεδόν αόρατα στη σύγχρονη κοινωνία. Επιπλέον, κερδίζει έδαφος η άποψη ότι οι νέες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας ίσως καταστήσουν περιττή την ανάγκη για τέτοιου είδους θεσμούς στο μέλλον. Εν τέλει, κατά τα λεγόμενα, εφόσον όλοι και όλα θα βρίσκονται στο

Διαδίκτυο ανταλλάσσοντας πνευματική ιδιοκτησία σε μια παγκόσμια κυβερνο-αγορά, τα παλιά γραφικά ΒΑΜ δεν θα είναι πλέον αναγκαία.

Η μελέτες μας σχετικά με τη συμβολή των ΒΑΜ στην οικονομική και κοινωνική πρόοδο κατά τη διάρκεια της προηγούμενης μισής χιλιετίας διαψεύδουν αυτή την άποψη. Οι ενότητες που ακολουθούν ξεκινούν με τον καθορισμό ενός εννοιολογικού πλαισίου για την κατανόηση του θεμελιώδους ρόλου που διαδραματίζουν οι συλλογές στη συγκρότηση της κοινωνικής δομής και στη διαχείριση τόσο της πρακτικής όσο και της αφηρημένης γνώσης. Στη συνέχεια, επανεξετάζουμε την άνοδο των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων τα τελευταία 500 χρόνια, παράλληλα με τον Διαφωτισμό και τη Βιομηχανική Επανάσταση. Τρίτον, εξετάζουμε το θεσμοθετημένο συλλέγειν ως μηχανισμό ο οποίος παρείχε τη σταθερότητα, την περιεκτικότητα και την πρόσβαση που ήταν αναγκαία σε μια ραγδαία αναπτυσσόμενη και εξαρτώμενη από τη γνώση κοινωνικοοικονομική σφαίρα. Τέλος, αναλογιζόμαστε τη διαρκή σημασία του συνεκτικού και συστηματικού συλλέγειν ως επιστημολογική υποδομή στην εποχή της πληροφορίας, καθώς και τη δυνατότητα μόχλευσης των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας ώστε να κεφαλαιοποιήσουμε την αξία τέτοιων συλλογών.

Αρχαίες καταβολές

Η προέλευση των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων είναι συνυφασμένη με την εμφάνιση της γραφής, την ανάπτυξη του εμπορίου και της λογιστικής, την καθιέρωση του κράτους δικαίου, καθώς και τη γένεση του επιστημονικού λόγου. Οι πρώτες απτές αποδείξεις αποθετηρίων από πήλινες πλάκες στην Εγγύς Ανατολή υποδηλώνουν ότι τεκμήρια δημιουργούνταν, συγκεντρώνονταν και αποθηκεύονταν για να εξυπηρετούν πρακτικούς σκοπούς. Τα τεκμήρια που βρίσκουμε συνήθως σε αρχαία αρχεία περιέχουν το ισχύον δίκαιο, στοιχεία διοικητικών συναλλαγών, οικονομικές και λογιστικές εγγραφές, καθώς και νομικού χαρακτήρα αποδείξεις σχετικά με την κυριότητα και τον έλεγχο ιδιοκτησίας και ανθρώπων. Όλα αυτά αντανακλούν σταθερές στη δημιουργία αρχείων ανεξαρτήτως της φύσης των κυβερνητικών, των θρησκευτικών και των οικονομικών θεσμών.⁴ Πρόσφατες επιστημονικές μελέτες υποδηλώνουν ότι τα γραπτά τεκμήρια της αρχαίας και της κλασικής περιόδου, καθώς και οι θεσμοί που τα αποθήκευαν, εξυπηρετούσαν διάφορους σκοπούς πέρα από τη γραφειοκρατική λογιστική.⁵ Πέτρινες πλάκες πάνω στις οποίες ήταν χαραγμένοι οι νόμοι και οι διακηρύξεις ανεγείρονταν σε δημόσιους χώρους έτσι ώστε να πληροφορούν τους πολίτες/υπηκόους σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Επιγραφές σε πηλό και χαλκό ίσως να έχουν παίξει ρόλο στη θεοποίηση, στη θρησκευτική πρακτική και στις αναμνηστικές τελετές.⁶ Γλυπτά και μνημεία ενέπνεαν μια αίσθηση καλαισθησίας. Αρχαίες συλλογές από τον έβδομο και όγδοο αιώνα π.Κ.Ε. (προ Κοινής Εποχής)¹ περιέχουν μια ποικιλία από διοικητικά, θρησκευτικά, φιλολογικά κείμενα και αντικείμενα.

Μόνο εικασίες μπορούμε να κάνουμε σχετικά με τους λόγους για τους οποίους οι αρχαίες και κλασικές κοινωνίες συγκέντρωναν συλλογές από τεκμήρια και τεχνουργήματα και έχτιζαν ναούς για να τα αποθηκεύσουν. Οι περισσότεροι ερευνητές συμφωνούν ότι οι αρχαίες βιβλιοθήκες και τα αρχεία προοριζόταν για τη συγκέντρωση τεκμηρίων σε κεντρικές τοποθεσίες όπου οι ιδιοκτήτες τους, και σε ορισμένες περιπτώσεις ένα ευρύτερο κοινό, θα μπορούσαν να συμβουλευόμαστε, να αναλύουν και να συγκρίνουν πολλαπλά κείμενα. Καθώς

¹[Σ.τ.Μ.] Χρησιμοποιείται αντί του π.Χ. για να μην υπάρχει σύνδεση προς συγκεκριμένη θρησκεία και έτσι να αποφευχθεί η αναφορά στον Χριστιανισμό.

οι συλλογές αυξάνονταν σε μέγεθος και πολυπλοκότητα, οι φύλακές τους ανέπτυξαν μεθόδους για την οργάνωση και τη διαχείριση μεγάλου αριθμού κειμένων, χρησιμοποιώντας τίτλους για να διαχωρίζουν εύκολα ένα κείμενο από ένα άλλο, δημιουργώντας απογραφικές λίστες και καταλόγους για να παρακολουθούν το περιεχόμενο των συλλογών, και εντυπώνοντας σφραγίδες στα έγγραφα για να επιβεβαιώνουν τη γνησιότητα. Οι συλλογές στεγαζόνταν σε ειδικά σχεδιασμένες κατασκευές ή σε προστατευμένους χώρους των βασιλικών ανακτόρων ώστε να προστατεύονται από φωτιά, κλοπή ή λεηλασία.⁷ Οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία χρησίμευαν επίσης ως επιβλητικά σύμβολα κύρους και εξουσίας. Η θρυλική Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας εκπλήρωνε περισσότερο από το σκοπό της συγκέντρωσης όλων των γνωστών κειμένων του κόσμου σε μια μοναδική μνημειώδη κατασκευή. Με την απόκτηση αρχαίων κειμένων και την κατόπιν μετάφρασή τους στα ελληνικά, οι αρχαίοι αντιγραφείς και επιμελητές συνέβαλαν στην ηγεμονία της ελληνικής γλώσσας, του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής κοσμοθεωρίας. Όπως υποστηρίζει ο O'Donnell,

Στο πλαίσιο της αρχαιότητας, εκείνη η συγκεκριμένη βιβλιοθήκη διαφύλαξε ευλαβικά μια συναίσθηση της κοινωνίας στον χώρο και στον χρόνο. Η αναζήτηση όλων των βιβλίων στον ευρύτερο κόσμο φανέρωνε μια επίγνωση εκείνου του κόσμου και μια αίσθηση ουσιαστικής επικοινωνίας μέσα σε αυτόν.⁸

Το μεταγενέστερο ρωμαϊκό επίτευγμα υπήρξε ακόμα μεγαλύτερο, αφού εξάπλωσε τον ρωμαϊκό πολιτισμό και το δίκαιο σε μια πολύ μεγαλύτερη περιοχή με μόνιμες επιρροές στη γλώσσα, την κοινωνική οργάνωση και την πολιτική. Παρ' όλα αυτά, έχουμε να αντιμετωπίσουμε το γεγονός ότι η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας καταστράφηκε, ότι καμία βιβλιοθήκη της ελληνικής και της ρωμαϊκής αρχαιότητας δεν διασώθηκε και ότι η παράδοση της συγκέντρωσης συλλογών και της επιβολής τάξης σε αυτές εξαφανίστηκαν για σχεδόν μια χιλιετία. Στην ερμηνεία της ιστορίας του δυτικού πολιτισμού σύμφωνα με τον κανόνα, η απώλεια οργανωμένων θεσμών που συνέλλεγαν, διατηρούσαν και κοινοποιούσαν γραπτά κείμενα ισοδυναμεί με τον «Μεσαίωνα» - μια περίοδο πρωτόγονης προφορικότητας και μιας προσωπικής απολυταρχικής διακυβέρνησης που επιβάλλεται με τη δύναμη και όχι με κανόνες δικαίου.

Τα σύγχρονα επιτεύγματα αποτελούν άμεση συνέπεια της γνώσης και της κατανόησης του κόσμου. Για να γνωρίσεις τον κόσμο απαιτείται η συστηματική δημιουργία τάξης από την αταξία. Παρατηρούμε την τάξη στη διατήρηση της κοινωνίας των πολιτών, στη μετακίνηση ανθρώπων και εμπορευμάτων, στη κυκλοφορία νομίσματος και πιστοληπτικής ικανότητας, και τώρα πια στο παγκόσμιο δίκτυο επικοινωνιών. Παρ' όλα αυτά, εξακολουθεί να επικρατεί μεγάλη αταξία που αποδεικνύει την αναδυόμενη φύση της γνώσης. Η αταξία προκύπτει εκεί που διασταυρώνεται το γνωστό με το άγνωστο και αποτελεί ουσιώδες χαρακτηριστικό γνώρισμα των διευρυνόμενων ορίων της γνώσης. Η γνώση παράγεται από τη διαχείριση της αμφισημίας η οποία είναι εγγενής στο άγνωστο. Όσο πιο αποτελεσματικά διαχειριζόμαστε την ασάφεια τόσο πιο άμεσα και πιο αποτελεσματικά παράγεται, μεταδίδεται και τίθεται σε πρακτική χρήση η γνώση. Ασάφεια κατά την παραγωγή της γνώσης προκύπτει όταν κάποιος αμφισβητεί ή δεν είναι βέβαιος σχετικά με την ερμηνεία ή τη σημασία κάποιας πληροφορίας. Το γεγονός ότι η ασάφεια αποτελεί κεντρικό σημείο στην παραγωγή της γνώσης είναι εμφανές σε όλη την ιστορία της επιστημολογίας, αλλά μπορεί να φανεί με απόλυτη σαφήνεια μέσα από το έργο σημαντικών ατόμων της ύστερης Αναγέννησης, οι οποίοι αξιοποίησαν τους θεσμούς της εποχής τους ώστε να δημιουργήσουν το πλαίσιο αυτού που σήμερα αναγνωρίζουμε ως σύγχρονη επιστημονική γνώση.

Ανοδική πορεία από την Αναγέννηση

Αυτή η μελέτη είναι υπερβολικά σύντομη για να διηγηθεί την ιστορία της πνευματικής ανάπτυξης του δυτικού κόσμου, αλλά αξίζει να σημειώσουμε μερικά καίρια σημεία έτσι ώστε να πλαισιώσουμε τη συζήτησή μας για τον ρόλο των ΒΑΜ στην οικοδόμηση του βασισμένου στη γνώση κόσμου όπως τον γνωρίζουμε σήμερα. Ουσιαστικό σημείο της ιστορίας αποτελεί η σταδιακή απομάκρυνση της δυτικής φιλοσοφικής σκέψης από την παράδοση του σχολαστικισμού ο οποίος δέσποζε στην πνευματική ανάπτυξη εδώ και αιώνες. Το αφήγημα του σχολαστικισμού βασίστηκε στα γραπτά του Αριστοτέληⁱⁱ και επεκτάθηκε μέσω των πατερικών κειμένων της δυτικής χριστιανικής εκκλησίας. Βασικό σημείο αυτής της απομάκρυνσης υπήρξε το έργο του Θωμά Ακινάτη (Thomas Aquinas)ⁱⁱⁱ κατά τον 13^ο αιώνα. Ο Ακινάτης υιοθέτησε την άποψη του Άραβα μελετητή του 12^{ου} αιώνα Ibn Ruschd (Αβερρόης)^{iv} ότι η φιλοσοφία του Αριστοτέλη απαιτούσε τον διαχωρισμό της θρησκείας και της φιλοσοφίας σε δύο διαφορετικές σφαίρες πνευματικού εγχειρήματος. Στη διανοητική έρευνα πρέπει να επικρατεί η λογική όσον αφορά στην ανάλυση της πίστης. Ο Ακινάτης ισχυρίστηκε με επιτυχία ότι η νόηση είναι μια θεμιτή δύναμη στην οικοδόμηση της θεολογίας και, κατ' επέκταση, σε όλους τους ζωτικής σημασίας τομείς της ανθρώπινης δράσης. Αυτό το επιχείρημα έσπειρε τον σπόρο της Αναγέννησης, καθιερώνοντας την διανοητική έρευνα ως ένα είδος ευσέβειας, ακόμα και στις περιπτώσεις που η έρευνα φαινόταν να αμφισβητεί τις επικρατούσες θρησκευτικές πεποιθήσεις. Η σημασία αυτής της σημαντικής προόδου γίνεται άμεσα ορατή στο έργο δύο φιλοσόφων των αρχών του 17^{ου} αιώνα, του René Decartes

ⁱⁱ [Σ.τ.Μ.] Έλληνας φιλόσοφος (384-322 π.Χ.) της κλασικής περιόδου στην Αρχαία Ελλάδα. Ήταν ο ιδρυτής του Λυκείου και της Περιπατητικής Σχολής Φιλοσοφίας καθώς και της Αριστοτελικής παράδοσης. Μαζί με τον δάσκαλό του, τον Πλάτωνα, ονομάστηκε «Πατέρας της Δυτικής Φιλοσοφίας». Τα κείμενά του καλύπτουν πολλά θέματα όπως φυσική, βιολογία, ζωολογία, μεταφυσική, λογική, ηθική, αισθητική, ποίηση, θέατρο, μουσική, ρητορική, ψυχολογία, γλωσσολογία, οικονομία, πολιτική και κυβέρνηση. Από νωρίς ο Αριστοτέλης ανέπτυξε μια ανεξάρτητη φωνή με την οποία εξέφραζε τη διαρκή απορία του για τις πλατωνικές θεωρίες και η κλίση του προς την παρατήρηση και την τεκμηρίωση και η πεποίθησή του ότι οι παραδεδομένες και καταξιωμένες γνώμες είναι, τουλάχιστον σε μερικά σημεία αληθείς, επέτεινε τις δυσχέρειες που είχε με τον Πλατωνισμό. Η φιλοσοφία του έχει ασκήσει μια μοναδική επιρροή σχεδόν σε κάθε μορφή γνώσης στη Δύση.

ⁱⁱⁱ Ιταλός ιερέας (1225-1274) της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στο Τάγμα των Δομινικανών, σημαντικός φιλόσοφος και θεολόγος, εκπρόσωπος της σχολής του σχολαστικισμού και ο πλέον διαπρεπής στοχαστής της μεσαιωνικής εποχής. Υπήρξε ο σημαντικότερος υποστηρικτής της φυσικής θεολογίας και συνδύασε την ελληνική φιλοσοφία με τη χριστιανική διδασκαλία υποστηρίζοντας ότι η ορθολογική σκέψη και η μελέτη της φύσης ήταν αποδεκτοί τρόποι για να κατανοήσουμε τις αλήθειες που σχετίζονται με τον Θεό. Κατάφερε να στρέψει τους θεολόγους στη μελέτη του αριστοτελικού έργου ώστε να μάθουν να χρησιμοποιούν αυστηρές επιστημονικές μεθόδους προκειμένου να εξηγήσουν τα μυστήρια της Αποκάλυψης.

^{iv} [Σ.τ.Μ.] Μουσουλμάνος φιλόσοφος (1126-1198), νομικός και γιατρός. Η κληρονομιά του στον ισλαμικό κόσμο ήταν μέτρια για γεωγραφικούς και πνευματικούς λόγους ενώ στη Δύση ήταν γνωστός για τα εκτεταμένα σχόλια του πάνω στον Αριστοτέλη, πολλά από τα οποία μεταφράστηκαν στα Λατινικά και στα Εβραϊκά. Οι μεταφράσεις του έργου του αναζωπύρωσαν το ενδιαφέρον της Δυτικής Ευρώπης για τον Αριστοτέλη και τους Έλληνες στοχαστές. Οι σκέψεις του δημιούργησαν διαμάχες στη Λατινική Χριστιανοσύνη καθώς υποστήριζε ότι όλοι οι άνθρωποι μοιράζονται την ίδια νοημοσύνη, μία από τις πιο γνωστές και αμφιλεγόμενες δοξασίες του, και πυροδότησαν ένα φιλοσοφικό κίνημα βασισμένο στα γραπτά του. Τα έργα του καταδικάστηκαν από την Καθολική Εκκλησία το 1270 και το 1277.

(Καρτέσιος)^v και του Francis Βάκωνος (Bacon)^{vi}, με τη συνδρομή των οποίων τέθηκαν τα θεμέλια της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας.

Οι «Στοχασμοί περί της πρώτης φιλοσοφίας» του Καρτέσιου (Descartes) το 1641 απευθύνονταν στους καθηγητές του τμήματος της θεολογικής σχολής του Πανεπιστημίου του Παρισιού.⁹ Ο Descartes ανέλυε εκτενώς τα επιχειρήματα του Ακινάτη σχετικά με την ανάγκη να ασκούμε τη λογική στη θεολογία, αλλά πήγε ακόμα παραπέρα και υποστήριξε ότι η χρήση της λογικής για την αντιμετώπιση όλων των προβλημάτων της γνώσης ήταν ένα είδος λατρείας που δεν έπρεπε να καταπιεστεί στην κακώς εννοούμενη υπεράσπιση της θρησκείας. Στη σφαίρα των ιδεών, η πιο σημαντική συνεισφορά του Descartes υπήρξε η κατάρριψη της ιδιαίτερης προσπάθειας να αναπτυχθεί μια γενική επιστημολογική κατανόηση *prima facie* αντιλήψεων σχετικά με συγκεκριμένα αντικείμενα της γνώσης. Ισχυρίστηκε ότι οι *prima facie* αντιλήψεις είναι επικίνδυνες και αναξιόπιστες και πρότεινε, αντ' αυτού, τη χρήση μεθόδου έτσι ώστε να αναπτυχθούν κατασταλαγμένες και στοχαστικές αντιλήψεις που θα επέτρεπαν αξιόπιστους ισχυρισμούς για συγκεκριμένη γνώση. Η επακόλουθη καρτεσιανή επανάσταση προέβλεπε τη λογική ως το μέσο για να επιλύονται οι αμφισημίες που προκύπτουν όταν τα εμπειρικά γεγονότα δεν συνάδουν με τις *a priori* εικασίες. Το έργο του Descartes είναι αξιοσημείωτο επειδή άντεξε τον εξονυχιστικό έλεγχο των εκκλησιαστικών αρχών τη στιγμή που η Εκκλησία κλονιζόταν από την επανάσταση που ξεκινούσε ο Μαρτίνος Λούθηρος (Martin Luther)^{vii} στις αρχές του 16^{ου} αιώνα. Το Παρίσι στα μέσα του 17^{ου} αιώνα βρισκόταν κάτω από την επίδραση της αντι-μεταρρύθμισης υπό την ηγεσία των Francis de Sales και Vincent de Paul. Ο Descartes είχε επίγνωση της βαρύτητας του εγχειρήματός του: οι Στοχασμοί του αποτελούσαν στην πραγματικότητα μια επιστολή προς την ιεραρχία της Εκκλησίας, στην οποία παρουσίαζε μια σχολαστική απολογία για τη σημασία της διατήρησης της λογικής πάνω από όλα στο έργο του ευσεβούς λόγιου μελετητή. Η επιτυχία του σε αυτό οδήγησε στον θρίαμβο του ορθολογισμού στη Ρωμαιοκαθολική

^v [Σ.τ.Μ.] Γάλλος φιλόσοφος και μαθηματικός (1596-1650), θεμελιωτής της «νεότερης εποχής» και πιθανόν η σημαντικότερη προσωπικότητα της διανοητικής επανάστασης του 17ου αιώνα, κατά την οποία τα παραδοσιακά συστήματα κατανόησης βασισμένα στον Αριστοτέλη αμφισβητήθηκαν και, εντέλει, καταρρίφθηκαν. Η αντίληψή του για τη φιλοσοφία διακρινόταν για την καθολικότητά της: περιλάμβανε τα μαθηματικά και τις φυσικές επιστήμες, καθώς επίσης την ψυχολογία και την ηθική και βασιζόταν σε ό,τι ισχυριζόταν πως αποτελεί απολύτως σταθερά και αξιόπιστα μεταφυσικά θεμέλια. Ο τρόπος με τον οποίο προσέγγισε τα ζητήματα της γνώσης, της βεβαιότητας και της φύσης του ανθρώπινου πνεύματος (νου) διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της φιλοσοφίας.

^{vi} [Σ.τ.Μ.] Άγγλος φιλόσοφος (1561-1626), δοκιμογράφος και θεωρητικός της επιστημονικής μεθοδολογίας. Στην πολιτική, ανήλθε στη θέση του υπουργού Δικαιοσύνης και του προέδρου της Βουλής των Λόρδων. Υποστήριξε τον νέο εμπειρισμό που αναπτύχθηκε στη βάση των επιτευγμάτων της πρώιμης νεότερης επιστήμης. Ήταν αντίθετος στην υποτιθέμενη γνώση που στηριζόταν στην επίκληση της αυθεντίας και στη στείριότητα του σχολαστικισμού. Θεωρούσε ότι εκείνο το οποίο χρειαζόταν είναι μια νέα προσέγγιση και μεθοδολογία, οι οποίες θα βασιζόνταν στις επιστημονικές πρακτικές και μόνο. Ο σκοπός της απόκτησης γνώσης είναι το καλό του ανθρώπινου είδους: η γνώση είναι δύναμη.

^{vii} [Σ.τ.Μ.] Γερμανός θρησκευτικός μεταρρυθμιστής (1483-1546) και ηγέτης της Προτεσταντικής Μεταρρύθμισης. Δίδαξε κατ' αρχάς φιλοσοφία και στη συνέχεια βιβλική θεολογία και η σταδιοδρομία του ως εκκλησιαστικού μεταρρυθμιστή ξεκίνησε με τη δημόσια καταγγελία των «95 Θέσεων» για την πώληση συγχωροχαρτιών. Δημοσίευσε τρεις πραγματείες που άναψαν φωτιές και επιτάχυναν τον αφορισμό του. Το κορυφαίο επίτευγμά του, η μετάφραση της Βίβλου στα Γερμανικά, διαμόρφωσε τη σύγχρονη γερμανική γλώσσα. Επί τη βάση μιας βιβλικής, χριστοκεντρικής, αντιφιλοσοφικής θεολογίας, διακήρυξε τη δικαίωση δια της πίστεως μόνο και την ιεροσύνη όλων των πιστών.

επικράτεια μετά τη Μεταρρύθμιση, καθιερώνοντας έτσι έναν κοινό επιστημονικό δεσμό με τον Μεταρρυθμισμένο χώρο.

Το έργο του Francis Bacon το 1623 «*Η Μεγάλη Αποκατάσταση ή Η Ανανέωση των Επιστημών*» επίσης απευθυνόταν προς τους ηγέτες της εκκλησίας, οι οποίοι μπορεί να το θεωρούσαν ως μια απειλή προς την πίστη, όμως η προσέγγισή του ήταν ουσιαστικά διαφορετική από εκείνη του Descartes.¹⁰ Ο Bacon εργαζόταν σε μια Αγγλία που την είχε ήδη σαρώσει η Μεταρρύθμιση και η εισαγωγή της *Ανανέωσης* μοιάζει πολύ με την εισαγωγή των *Στοχασμών* του Descartes. Ο Bacon φροντίζει να δείξει ότι οι γνώσεις και η επιστήμη που υποστηρίζει βρίσκονται στην υπηρεσία του Θεού και δεν αποτελούν απειλή για την πίστη. Επιπλέον, συσχετίζει απερίφραστα τη φιλοσοφία του με τη λογική του Αριστοτέλη ονομάζοντας το δεύτερο μέρος της *Αποκατάστασης* ως *Το Νέο Όργανον* κατά το *Όργανον* του Αριστοτέλη. Αντίθετα με τον Decartes, ωστόσο, ο Bacon ισχυριζόταν ότι τα θεμελιώδη ερωτήματα σχετικά με τη φύση του κόσμου δεν μπορούσαν να εξηγηθούν μόνο με τη λογική. Ο Bacon υποστήριζε ότι η αμφισημία στην κατανόηση του υλικού κόσμου θα μπορούσε να επιλυθεί μόνο μέσω συστηματικής εμπειρικής έρευνας όπως και με την εφαρμογή αυτού που με τον καιρό θα ονομαζόταν επαγωγικός συλλογισμός. Ενώ η φιλοσοφία του Bacon ποτέ δεν έφτασε το κύρος του Decartes στον χώρο του πνεύματος, το έργο του είχε σημαντική χρήσιμη επίδραση στη διενέργεια της επιστημονικής έρευνας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σε αυτό που σήμερα αποκαλούμε φυσικές επιστήμες, όπου ο Bacon υπήρξε αναμφίβολα ο πιο ισχυρός υπέρμαχος του να βγούμε έξω και να κοιτάξουμε τα πράγματα αντί να τα συλλογίζομαστε μόνο.

Μια σημαντική συνεισφορά τόσο του Descartes όσο και του Bacon υπήρξε η αναγνώριση ότι η γνώση θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με την εφαρμογή μιας *μεθόδου*, ενός συστηματικού πρωτοκόλλου προερχόμενου από την προσπάθεια να κατανοήσουμε ένα οποιοδήποτε πράγμα, το οποίο όμως μπορεί να εφαρμοστεί στην προσπάθεια να κατανοήσουμε πολλά πράγματα. Η μέθοδοι της λογικής και του εμπειρισμού είναι συμπληρωματικές και συχνά χρησιμοποιούνται κατ' επανάληψη στην πορεία προς τη γνώση. Η αναζήτηση της απόλυτης γνώσης είναι η καθιέρωση μιας συγκεκριμένης καθολικής κατανόησης από τις αποδείξεις ενός μεμονωμένου στοιχείου. Συνέπεια της καρτεσιανής παράδοσης, όπως και αυτής του Bacon, υπήρξε ο διαχωρισμός του χώρου της πίστης από εκείνον της γνώσης, καθώς και η καθιέρωση μιας συστηματικής μεθόδου που χρησιμοποιεί τη λογική και την έρευνα ως εργαλεία με τα οποία παράγεται η γνώση. Τα BAM διαδραμάτισαν έναν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη αυτών των παραδόσεων από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα και έπειτα. Μετατράπηκαν, με τον καιρό, σε θεμελιώδεις θεσμικούς μηχανισμούς διευκολύνοντας την παραγωγή και τη διάδοση της γνώσης. Τα BAM παρείχαν έναν διάχυτο και συνεπή μηχανισμό μέσω του οποίου οι μελετητές μπορούσαν να ανταλλάσσουν απόψεις για τα σημαντικά ερωτήματα της εποχής και όπου θα ήταν προσιτά τα μέσα για να δοθούν οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά.

Δεν αποτελεί απλώς μια σύμπτωση το γεγονός ότι τα BAM, όπως τα ξέρουμε σήμερα, εμφανίστηκαν κυρίως κατά τη διάρκεια του Διαφωτισμού και της Επιστημονικής Επανάστασης. Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα μια πραγματική βιομηχανία διάσωσης, αντιγραφής και μετάφρασης κειμένων άκμασε στις μονές μιας Καθολικής Δυτικής Ευρώπης που επανερχόταν μετά από αιώνες πνευματικής εξαθλίωσης.¹¹ Αν δεν υπήρχε «η διαμόρφωση του χριστιανικού μοναχισμού γύρω από τη διατήρηση και τον σεβασμό του γραπτού λόγου», τα περισσότερα αρχαία κείμενα –τόσο τα θρησκευτικά όσο και τα κοσμικά– θα είχαν εξαφανιστεί από την ανθρώπινη γνώση.¹² Κατά συνέπεια, τα BAM υπήρξαν τόσο χορηγοί όσο και δικαιούχοι της φιλοσοφίας του Διαφωτισμού που είναι βασισμένη στη

λογική, την απόδειξη καθώς και τις συστηματικές μεθόδους. Η μετατροπή των BAM από μοναστηριακές ή αριστοκρατικές συλλογές σε δημόσια αγαθά στην υπηρεσία της επιστήμης, της εκπαίδευσης και της ψυχαγωγίας, ωστόσο, δεν ήταν ούτε εύκολη ούτε αναπόφευκτη. Η επόμενη ενότητα εξιστορεί τη δημιουργία των σύγχρονων BAM κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου χρησιμοποιώντας μελέτες περιπτώσεων συγκεκριμένων μουσείων, αρχείων και βιβλιοθηκών.

Η άνοδος των σύγχρονων BAM

Ξεκινάμε τη μελέτη μας για τα σύγχρονα BAM με τα μουσεία επειδή αυτά είναι πιο άμεσα συνδεδεμένα με την επανάσταση στη σκέψη των αρχών του 17^{ου} αιώνα όπως αποτυπώθηκε παραπάνω. Στη συνέχεια διευρύνουμε αυτή τη συζήτηση εντάσσοντας τις βιβλιοθήκες και τα αρχεία για να απεικονίσουμε το βάθος της θεσμικής ενσωμάτωσης με την οποία τα BAM έχουν γίνει η επιστημολογική υποδομή της οικονομίας της γνώσης.

Η Ανάδυση του «Θαύματος» και η Δημιουργία του Σύγχρονου Μουσείου

Φαίνεται προφανές στον σύγχρονο παρατηρητή ότι η δημόσια προβολή ενδιαφερόντων αντικειμένων έχει μεγάλη αξία για την εκπαίδευση και τη διαφώτιση του πληθυσμού. Αυτό δεν ήταν εμφανές πριν από τον 18^ο αιώνα. Το μουσείο, όπως το ξέρουμε σήμερα, προήλθε από μια μορφή ψυχαγωγίας που σιγά σιγά εξελίχθηκε σε μια συνειδητή πρακτική του συλλέγειν. Η αναγνώριση της επιστημονικής χρησιμότητας των συλλογών έγινε παράλληλα με την επανάσταση στη σκέψη όπως αυτή αποτυπώθηκε από τους Galileo (Γαλιλαίος), Erasmus of Rotterdam (Ερασμος), Descartes (Καρτέσιος), Francis Bacon, Newton (Νεύτων), Spinoza, Rabelais, Montaigne (Μονταίν), Voltaire (Βολταίρος), Rousseau, Locke, Hume και άλλους. Παρ' όλα αυτά, οι ρίζες του συλλέγειν δεν προέκυψαν από τον χώρο της φιλοσοφίας ή της φιλοσοφίας της φύσης αλλά από την πρακτική αναζήτηση της καινοτομίας και της χρησιμότητάς της για τη γεωργία και την ιατρική.

Μια χαρακτηριστική περίπτωση για να απεικονιστεί η άνοδος του σύγχρονου μουσείου βρίσκουμε στην ιστορία του Ashmolean Museum (Ασμόλειο Μουσείο), τμήμα του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα.¹³ Το μουσείο θεωρείται ως το παλαιότερο στο Ηνωμένο Βασίλειο και είναι, ίσως, το παλαιότερο σωζόμενο μουσείο στον κόσμο. Ωστόσο, η παλαιότητά του είναι μόνο μέρος αυτού που καθιστά το Ashmolean χαρακτηριστικό παράδειγμα. Στην ιστορία του Ashmolean εντοπίζεται η ίδια η έννοια του μουσείου στην παράδοση των ιδιωτικών συλλογών μεμονωμένων ατόμων που εμφανίστηκαν κατά τον 16^ο αιώνα. Το Ashmolean προήλθε από τη συλλογή των John Tradescants, ενός πατέρα και ενός γιου με το ίδιο όνομα John, οι οποίοι δημιούργησαν τη συλλογή τους μεταξύ του 1610 και του 1662. Και οι δύο Tradescants ήταν αρχι-κηπουροί στο επάγγελμα και η πολύ εκτεταμένη συλλογή τους στον τομέα των φυτών. Η υπηρεσία του John του πρεσβύτερου ως κηπουρός σε διάφορους ευγενείς απαιτούσε από αυτόν να πραγματοποιεί πολυάριθμα ταξίδια στην Ολλανδία και τη Γαλλία για να μαζέψει φυτά. Η υπηρεσία του στον Edward, Λόρδο Wotton, στο Sallisbury House κοντά στο Canterbury, τον έφερε επίσης σε επαφή με διεθνείς εμπόρους και υποστηρικτές της εγκατάστασης πληθυσμού στις πρόσφατα ιδρυθείσες Βρετανικές αποικίες. Μπήκε στην υπηρεσία του Sir Dudley Digges της East India Company (Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών)^{viii} στη δούλεψη του

^{viii} [Σ.τ.Μ.] Η Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών ήταν αγγλική ανώνυμη εταιρία που ιδρύθηκε τον 16ο αιώνα. Συγκροτήθηκε για το εμπόριο στην περιοχή του Ινδικού Ωκεανού και για 15 χρόνια είχε το

οποίου πραγματοποίησε ένα ταξίδι στη Ρωσία το 1618 και ακολούθησε τον βρετανικό στόλο στην αποστολή του να καταστείλει τους Βερβερίνους πειρατές το 1620. Κατά τη διάρκεια αυτών των αποστολών άρχισε να μαζεύει τεχνουργήματα και να καταγράφει πληροφορίες σχετικά με τις συλλογές του σε ένα ημερολόγιο.

Η μοίρα του Tradescant άλλαξε ριζικά το 1622 όταν έγινε κηπουρός του πανίσχυρου George Villiers, Πρώτου Δούκα του Buckingham, και ξεκίνησε τη διαμόρφωση των κήπων του New Hall στο Essex. Ο Tradescant συνέλεγε με θέρμη για λογαριασμό του Buckingham, φτάνοντας στο σημείο κάποια στιγμή να απευθυνθεί στον Edward Nicholas, υπουργό του Ναυτικού, για να δώσει εντολή σε όλους τους εμπόρους που εμπλέκονταν στην ανταλλαγή προϊόντων στον Νέο Κόσμο να έχουν το νου τους για μια μακρά λίστα από σπάνια αντικείμενα και καταλήγοντας στην προειδοποίηση να φέρουν «οτιδήποτε παράξενο». Ο Tradescant ξεκίνησε επίσης να συλλέγει με αποφασιστικότητα για τον εαυτό του και, μέχρι τη στιγμή της δολοφονίας του Buckingham το 1626, είχε συγκεντρώσει μια από τις καλύτερες συλλογές στην Ευρώπη. Αμέσως μετά τον θάνατο του Buckingham, ο Tradescant διορίστηκε κηπουρός στο βασιλικό παλάτι στα Oatlands του Surrey, θέση η οποία τον καθιέρωσε περαιτέρω στα ανώτερα κλιμάκια της βασιλικής κοινωνίας. Επίσης, εγκαταστάθηκε στο Νότιο Lambeth, πέρα από τον Τάμεση του Λονδίνου, στο Westminster. Αρκετά από τα δωμάτια της οικίας του στο Lambeth ήταν αφιερωμένα στην έκθεση της συλλογής του, η οποία έγινε ευρέως γνωστή ως Οι Σπανιότητες του John Tradescant. Ο Tradescant άνοιξε τη συλλογή του για το κοινό κάτω από την επωνυμία Η Κιβωτός και όπως φαίνεται χρέωνε την είσοδο. Με τον θάνατό του το 1638, ο γιος του John ανέλαβε ως κηπουρός στα Oatlands καθώς και φύλακας της συλλογής. Ο νεότερος Tradescant επέκτεινε σημαντικά τη συλλογή και επισκέφτηκε ο ίδιος προσωπικά τις αποικίες στη Virginia για να αποκτήσει τεχνουργήματα.

Το 1650 ο νεότερος Tradescant γνώρισε τον Elias Ashmole^{ix}, έναν επιτυχημένο δικηγόρο που είχε σπουδάσει πολλά διαφορετικά μαθήματα στην Οξφόρδη και είχε αναπτύξει ιδιαίτερους δεσμούς με το ίδρυμα. Ο Ashmole ήταν ένας από τους πιο μορφωμένους αστρολόγους και αλχημιστές της εποχής του και είχε συγγράψει μια ιστορική ανθολογία αλχημείας μέσω της οποίας απέκτησε φήμη. Υπήρξε επίσης ένα από τα πρώτα μέλη, και κάποιοι ισχυρίζονται ο ιδρυτής, της Royal Society (Βασιλική Εταιρεία)^x και ήταν καταγοητευμένος από την

αποκλειστικό δικαίωμα του εμπορίου με τις Ανατολικές Ινδίες, χωρίς παρεμβάσεις του στέμματος. Η εταιρεία κατέληξε να καταλάβει τον έλεγχο μεγάλων τμημάτων της Ινδίας, αποίκισε τμήματα της Νοτιοανατολικής Ασίας καθώς και το Χονγκ Κονγκ μετά από πόλεμο με την Κίνα.

^{ix} [Σ.τ.Μ.] Άγγλος πολιτικός (1617-1692), αξιωματικός, αστρολόγος και μελετητής της αλχημείας και αρχαιοδίφης που έκλινε προς τη μελέτη της φύσης. Η βιβλιοθήκη του αντανάκλούσε την πνευματική του αντίληψη και στάση και περιλάμβανε έργα σχετικά με την ιστορία, το δίκαιο, τη νομισματική, την αλχημεία, την αστρολογία, την αστρονομία και τη βοτανική. Παρόλο που ήταν ένας από τους ιδρυτές της Βασιλικής Εταιρείας, ενός σημαντικού θεσμού στην ανάπτυξη της πειραματικής επιστήμης, τα ενδιαφέροντά του ήταν αρχαιολατρικά και μυστικιστικά καθώς και επιστημονικά. Υπήρξε, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, ένθερμος συλλέκτης περιέργων και άλλων αντικειμένων. Πολλά από αυτά τα απέκτησε από τον ταξιδιώτη, βοτανολόγο και συλλέκτη John Tradescant τον νεότερο. Ο Ashmole δώρισε το μεγαλύτερο μέρος της συλλογής του, την αρχαιολογική βιβλιοθήκη του και τα ανεκτίμητα χειρόγραφα του στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης έτσι ώστε να δημιουργηθεί το μουσείο Ashmolean.

^x [Σ.τ.Μ.] Η Βασιλική Εταιρεία, επίσημα η Βασιλική Εταιρεία του Λονδίνου για τη Βελτίωση της Φυσικής Γνώσης, είναι ένας οργανισμός αφιερωμένος στην προώθηση της επιστήμης και των τεχνών και αποτελεί την Εθνική Ακαδημία Επιστημών του Ηνωμένου Βασιλείου. Ιδρύθηκε στις 28 Νοεμβρίου 1660 και είναι το παλαιότερο εθνικό επιστημονικό ίδρυμα στον κόσμο. Σκοπός της είναι να προάγει την επιστήμη και τα οφέλη της, να αναγνωρίζει και να υποστηρίζει την αριστεία στην επιστήμη, να παρέχει επιστημονικές συμβουλές, να ενθαρρύνει τη διεθνή και παγκόσμια συνεργασία και την εκπαίδευση.

αναδυόμενη πρακτική της επιστημονικής ανακάλυψης. Μέσω του Ashmole, ο νεότερος Tradescant ανέλαβε υπηρεσία ως κηπουρός στον φαρμακευτικό κήπο της Οξφόρδης. Ο Ashmole συνδέθηκε στενά με την οικογένεια Tradescant και αναγνώρισε τη σημασία της συλλογής της. Στις αρχές της δεκαετίας του 1650, με τη συγκατάθεση του Tradescant, ο Ashmole και ένας συνάδελφός του, ο δρ. Thomas Wharton, ξεκίνησαν την καταγραφή ολόκληρης της συλλογής. Η καταγραφή αυτή δημοσιεύθηκε με τον τίτλο *Museum Tradescantianum* το 1656. Στο τέλος της καταγραφής κατονομάζονται πάνω από 100 άτομα που συνεισέφεραν στη συλλογή, δίνοντας έτσι μια συναρπαστική εικόνα της κοινωνικής δικτύωσης των Tradescant ανάμεσα στους πιο μορφωμένους ανθρώπους της Αγγλίας εκείνη την εποχή.

Κατά το 1659 ο νεότερος Tradescant ανησυχούσε για το μέλλον της συλλογής. Δεν είχε κανέναν κληρονόμο και δεν θα είχε κανέναν προφανή τρόπο να κρατήσει τη συλλογή ενωμένη μετά τον θάνατο τον δικό του και της συζύγου του. Μάλιστα, αναγκάστηκε να κλείσει την Κιβωτό το 1661 υπό την πίεση ενός διεφθαρμένου και άπληστου αυλικού με το όνομα Sir Henry Herbert, του υπεύθυνου για τις ψυχαγωγικές παραστάσεις του Βασιλιά, ο οποίος προσπάθησε να επιβάλει φόρο στη συλλογή ως ψυχαγωγία. Υπό την επιρροή των φίλων του Tradescant, ο Βασιλιάς απέσυρε τη διαταγή, η Κιβωτός, όμως, δεν ξανάνοιξε ποτέ. Ο John Tradescant ο νεότερος πέθανε το 1662. Μετά από μια σειρά διαφωνιών με τη χήρα του Tradescant σχετικά με τις διαφορετικές εκδοχές διαθήκης που άφησε ο σύζυγός της, ο Ashmole κατόρθωσε να κερδίσει τον νόμιμο έλεγχο ολόκληρης της συλλογής. Απέκτησε την πλήρη υλική συλλογή κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1670 και την επιδείκνυε σε πολυμαθείς συναδέλφους του, όχι όμως και στο ευρύ κοινό, όπως είχαν κάνει οι Tradescant με την Κιβωτό. Το 1683 ο Ashmole δώρισε ολόκληρη της συλλογή στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, οπότε και εξελίχθηκε κατά τη διάρκεια του επόμενου αιώνα στο Ashmolean Museum (Ασμόλειο Μουσείο).

Η εξέλιξη του Ashmolean δεν ήταν ένα μοναδικό γεγονός. Σε όλη την Ευρώπη, από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα και μετά, ξεκίνησε μια αξιοσημείωτη νέα πρακτική σύμφωνα με την οποία οι κηπουροί που ασχολούνταν με τη συλλογή φυτών επέκτειναν τη συλλογή τους έτσι ώστε να περιλαμβάνουν και άλλα δημιουργήματα της φύσης καθώς και χειροποίητα αντικείμενα.¹⁴ Το κίνημα αυτό πρωτοεμφανίστηκε στην Ιταλία με τις συλλογές των Francesco Calceolari, Ulisse Aldrovandi, Michele Mercati και Ferrante Imperato. Κανένας από αυτούς τους συλλέκτες δεν ανήκε στην αριστοκρατία, ήταν αντίθετα μορφωμένα μέλη της ανερχόμενης μεσαίας τάξης, οι οποίοι είχαν αναρριχηθεί στην κοινωνική ιεραρχία μέσα από το πανεπιστημιακό σύστημα. Οι Calceolari και Imperato ήταν ιδιοκτήτες φαρμακείων εξαρτώμενοι από τα φαρμακευτικά βότανα που καλλιεργούσαν· ο Mercati ήταν γιατρός και υπεύθυνος του φαρμακευτικού κήπου στο Βατικανό· ο Aldrovandi ήταν καθηγητής φυσικής φιλοσοφίας στην Μπολόνια και υπεύθυνος του φαρμακευτικού της κήπου. Δύο από αυτές τις συλλογές καταγράφηκαν σχολαστικά: του Calceolari το 1584 και του Aldrovandi το 1594. Οι κατάλογοι που προέκυψαν μοιράστηκαν μεταξύ των συλλεκτών σε χειρόγραφο μορφή, δίνοντας έναυσμα σε έναν (επιστημονικό) διάλογο ανεξάρτητο από τα φυσικά δείγματα αλλά βασισμένο παρ' όλα αυτά στα δείγματα αυτά.

Η πρακτική του συλλέγειν επεκτάθηκε στην Ιταλία μέσω των συλλογών των Manfredo Settala, Lodovico Moscardo και Ferdinando Cospi, με δημοσιευμένους καταλόγους για την κάθε μία από αυτές, οι οποίοι κυκλοφορούσαν ευρέως. Τα ταξίδια της αριστοκρατίας, πολλά από τα οποία πραγματοποιούνταν μαζί με αυτές τις συλλογές ως ένα είδος ψυχαγωγίας, διέδωσαν την έννοια της συλλογής σε όλη την Ευρώπη. Το να συλλέγει κάποιος έγινε μια δημοφιλής

δραστηριότητα που είχε ως αποτέλεσμα αυτό που έμεινε γνωστό στα γερμανικά ως *Wunderkammern*, ή Μαγικά Ντουλάπια.¹⁵ Μέχρι τις αρχές του 17^{ου} αιώνα τα *Wunderkammern* ήταν κάτι συνηθισμένο στην Ολλανδία και συχνά περιείχαν εξωτικά δείγματα προερχόμενα από τη ραγδαία επέκταση της ολλανδικής εξερεύνησης. Ανάμεσα στις πιο σημαντικές ολλανδικές συλλογές ήταν εκείνη των αδελφών Jan και Gerard Reynst^{xi} και του Frederick Ruysch, και οι δύο στο Άμστερνταμ. Ειδικά η συλλογή του Ruysch ήταν σημαντική επειδή περιείχε το πιο εκτεταμένο έως τότε σύνολο διατηρημένων ανθρώπινων και ζωικών οργάνων καθώς και συναρμολογημένα μέλη σώματος. Η συλλογή του Olaus Worm στην Κοπεγχάγη ήταν επίσης μια ζωτικής σημασίας ανατομική συλλογή και, μαζί με αυτή του Ruysch, επηρέασε σημαντικά την ανάπτυξη της ανατομικής ιατρικής.

Τα πανεπιστήμια διαδραμάτισαν βασικό ρόλο στην άνοδο του σύγχρονου μουσείου. Όπως φάνηκε ήδη από την περίπτωση των Tradescant, είναι πολύ πιθανό η συλλογή τους να είχε διασκορπιστεί και καταστραφεί αν δεν την είχε αποκτήσει το Ashmolean για να την παραχωρήσει στην Οξφόρδη. (Αυτό που συνέβη στην πραγματικότητα ήταν ότι και η ίδια η Οξφόρδη διαχειρίστηκε με κακό τρόπο τη συλλογή, χάνοντας μεγάλο μέρος της, πριν συνειδητοποιήσει τι θησαυρούς περιείχε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα.) Ο ρόλος, όμως, των πανεπιστημίων είχε ήδη φανεί ξεκάθαρα στην ανάπτυξη των φαρμακευτικών κήπων και στην εστίαση στη συλλογή, την ταυτοποίηση, την ταξινόμηση και τη χρήση φυτών στην ιατρική πράξη. Ο πρώτος γνωστός φαρμακευτικός κήπος στην Ευρώπη βρισκόταν στην Πίζα, ιδρυθείς το 1543. Μέχρι το τέλος του αιώνα ο κήπος της Πίζας συνοδευόταν από μία πινακοθήκη για την έκθεση διατηρημένων δειγμάτων καθώς και από μια αυξανόμενη συλλογή από ενδιαφέροντα αντικείμενα τα οποία έφερναν μαζί τους ταξιδιώτες από την Ανατολή. Το Πανεπιστήμιο του Leiden ίδρυσε μια πινακοθήκη που συνδεόταν με τον φαρμακευτικό του κήπο και άλλη μία που συνδεόταν με το εργαστήριο ανατομίας κατά το τέλος του 16^{ου} αιώνα. Η καθιέρωση συλλογών στα πανεπιστήμια εξαπλώθηκε γρήγορα μέσα στον 17^ο αιώνα, αλλά πολλές από αυτές ήταν πρόχειρες συγκεντρώσεις αντικειμένων οι οποίες δεν ήταν συστηματικά καταγεγραμμένες ή διατηρημένες. Τα σύγχρονα πανεπιστήμια, ωστόσο, είχαν τη δυνατότητα να προσφέρουν στα εκκολαπτόμενα μουσεία έναν υψηλότερο βαθμό θεσμικής σταθερότητας από ό,τι θα μπορούσαν να προσφέρουν οι ιδιώτες συλλέκτες και, το πιο σημαντικό, έφεραν τις συλλογές σε επαφή με τους μελετητές.

Η εξέλιξη του σύγχρονου μουσείου για επιστημονική έρευνα ήταν επίσης εμπνευσμένη από μια κοινωνία μάθησης που καλούσε τον «αόρατο σύλλογο» των διασκορπισμένων ανά τον κόσμο επιστημόνων να συνεργαστούν μέσω συναντήσεων και αλληλογραφίας. Μιλάμε για την Βασιλική Εταιρεία της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία ιδρύθηκε από τους Robert Boyle, John Wilkins, John Wallis, John Evelyn, Robert Hooke, Christopher Wren και William Petty, οι περισσότεροι από τους οποίους σχετίζονταν με κάποιο τρόπο με τη συλλογή των Tradescant. Η Βασιλική Εταιρεία δημιούργησε αυτό που αποκαλούσε «Αποθετήριο» υπό την επίβλεψη του Έφορου των Πειραμάτων (ο Robert Hooke εκείνη την εποχή) το 1663, το οποίο

^{xi} [Σ.τ.Μ.] Η συλλογή Reynst, πιθανόν η πιο εκτεταμένη συλλογή έργων τέχνης και αντικειμένων του 17ου αιώνα, ανήκε στους ολλανδούς εμπόρους Gerrit Reynst (γνωστός ως Gerard Reynst) (1599-1658) και Jan Reynst (1601-1646). Ο Jan Reynst, αντί να συλλέγει υπομονετικά για χρόνια, ξεκίνησε αγοράζοντας ολόκληρη τη συλλογή του Andrea Vendramin (1556-1629), την οποία είχε σχολαστικά καταγράψει το 1627 και που περιλάμβανε 230 αρχαιότητες, 140 ζωγραφικούς πίνακες και άλλα παράξενα αντικείμενα της φυσικής ιστορίας -ένα πραγματικό ντουλάπι της περιέργειας- και τα οποία δημιούργησαν τον πυρήνα της συλλογής Reynst, η οποία συνεχώς μεγάλωνε με νέες αγορές που εκτίθεντο στο σπίτι του στο Άμστερνταμ. Η συλλογή διασκορπίστηκε στη δεκαετία του 1660 και του 1670, αφού και οι δύο αδερφοί είχαν πεθάνει.

αναπτύχθηκε, κυρίως, γύρω από το «ντουλάπι» του Robert Hubert. Μέχρι το 1665 το Αποθετήριο είχε έναν έντυπο κατάλογο. Αν και μικρότερη από τη συλλογή των Tradescant, ήταν σχεδόν εξ ολοκλήρου αφιερωμένη στα φυσικά αντικείμενα. Πιο σημαντική για τους σκοπούς μας ήταν η απόφαση της Βασιλικής Εταιρείας το 1669 να συγκεντρώσει όλα τα φυσικά αντικείμενα που μπορούσαν να βρεθούν στις Βρετανικές Νήσους και τα οποία δεν εμπεριείχονταν ακόμη στο Αποθετήριο, καθώς και η επακόλουθη απόφαση να χρησιμοποιηθεί το Αποθετήριο ως ο βασικός πόρος για τη δόμηση μια καθολικής ταξινομίας των φυσικών αντικειμένων. Αν και η προσπάθεια για τη δημιουργία μιας καθολικής ταξινομίας απέτυχε, ωστόσο καθιέρωσε μέσα στην κοινωνία το στόχο της συστηματικής δόμησης μιας συνεκτικής φυσικής επιστήμης, η οποία παραμένει η αποστολή της Βασιλικής Εταιρείας που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Η μεταγενέστερη ζωή του Αποθετηρίου υπήρξε λιγότερο ένδοξη. Κατέληξε βάρος για την Εταιρεία και η συντήρησή του επλήγη σταθερά κατά το πέρασμα των δεκαετιών έως ότου η εναπομείνασα συλλογή δόθηκε στο Βρετανικό Μουσείο το 1779.

Αναλογιζόμενοι την εμφάνιση των *Wunderkammern* ως πρόδρομους των σύγχρονων μουσείων, βλέπουμε τρία αποφασιστικής σημασίας στοιχεία στην άνοδο της σύγχρονης επιστήμης και της ακαδημαϊκής γνώσης. Το πρώτο ήταν ο ουσιαστικός ρόλος των συλλογών να δώσουν το ερέθισμα στην προσπάθεια αντίληψης και κατανόησης του φυσικού κόσμου. Το να συλλέγεις, για να χρησιμοποιήσουμε τον ορισμό της Lugli, ήταν μια μορφή έρευνας: ένα μέσο για τη δημιουργία ενός διδακτικού πόρου ο οποίος, όχι μόνο είχε νόημα για τον συλλέκτη, αλλά και που θα μπορούσε να διαμοιραστεί ανάμεσα σε συλλέκτες έτσι ώστε να δημιουργήσει μια κοινή γνώση.¹⁶ Αυτή η νέα γνώση αποκάλυψε με τον πιο εύγλωττο τρόπο τις ανεπάρκειες των αριστοτελικών περιγραφών του φυσικού κόσμου. Ξεκίνησε μια παρατεταμένη προσπάθεια για την αποσαφήνιση και διόρθωση εκείνης της καταγραφής και η επέκτασή της σε προηγούμενως άγνωστους τομείς. Αυτό ήταν ένα βήμα ζωτικής σημασίας για την εγκατάλειψη του σχολαστικισμού και την άνοδο της σύγχρονης ακαδημαϊκής και επιστημονικής έρευνας. Μέσω της εμπειρικής πράξης της τοποθέτησης φυσικών αντικειμένων σε κοινή θέα, ο παρατηρητής έπρεπε να προσπαθήσει να εξηγήσει την ύπαρξη ενός τέτοιου αντικειμένου υπό το πρίσμα παλαιών πεποιθήσεων. Ο αρχικός σκοπός αυτών των συλλογών ήταν να εντυπωσιάσουν, αλλά στην πράξη αυτό σύντομα οδήγησε στην έρευνα και στη διατύπωση θεωριών. Κατά κάποιο τρόπο, ο Master of the Revels^{xii} Henry Hubert δεν έκανε λάθος στην προσπάθειά του να χαρακτηρίσει την Κιβωτό ως είδος ψυχαγωγίας. Ο θαυμασμός για τα αντικείμενα της Κιβωτού εξάπλωσε τη φήμη της και ήταν η ψυχαγωγία τελικά που καθιέρωσε τα μουσεία ως μια εκπαιδευτική εμπειρία για το κοινό.

Ο πολιτικός και κοινωνικός αντίκτυπος της συνένωσης της συνένωσης της ψυχαγωγίας και της εκπαίδευσης του κοινού έγινε σύντομα αντιληπτός κατά την έκθεση του σκελετού του δεινόσαυρου *Iguanodon*, ο οποίος ανακαλύφθηκε το 1822 στη νότια Αγγλία. Ο επισκέπτης του μουσείου αναγκαζόταν να ρωτήσει από πού προήλθε ένα τέτοιο πράγμα, αφού προφανώς ήταν κάτι που δεν έμοιαζε με τίποτα που είχε ποτέ κανείς δει. Η έκθεση σκελετών δεινοσαύρων επί ένα τέταρτο του αιώνα σε αμέτρητο αριθμό Βρετανών άνοιξε τον δρόμο για εκτεταμένη ανησυχία μετά από τη δημοσίευση της «*Προέλευσης των ειδών*» του Δαρβίνου (Charles Darwin)^{xiii} το 1859. Ο Δαρβίνος αντιπαρέβαλε το ιδιόμορφο αρχείο

^{xii} [Σ.τ.Μ.] Τίτλος στη Βρετανική Βασιλική Αυλή. Ο υπεύθυνος για την εποπτεία των βασιλικών εορτών.

^{xiii} [Σ.τ.Μ.] Άγγλος φυσιοδίφης και γεωλόγος (1809-1882), Οι λεπτομερείς παρατηρήσεις του στη βιολογία και τα δείγματα άγριας ζωής και απολιθωμάτων που συνέλεξε τον οδήγησαν να μελετήσει

απολιθωμάτων στην κυριολεκτική εκδοχή της Δημιουργίας της Ιουδαίο-Χριστιανικής παράδοσης και πρόσφερε αντ' αυτού ένα μηχανιστικό μοντέλο για τη σταδιακή εμφάνιση και τη διαφοροποίηση της ζωής. Είναι αμφίβολο αν το έργο του Δαρβίνου θα είχε προκαλέσει τη δημόσια αντίδραση που προκάλεσε εάν δεν είχε προηγηθεί η παράδοση των *Wunderkammern*.

Το δεύτερο στοιχείο των *Wunderkammern* ήταν ο ρόλος τους στην ανάδειξη της συστηματικής μεθόδου στις επιστήμες. Για να προχωρήσουμε πέρα από την απλοϊκή έρευνα στην σε βάθος κατανόηση των πολύπλοκων σχέσεων μεταξύ των φυσικών αντικειμένων απαιτείται προσεκτική, επαναλαμβανόμενη παρατήρηση. Οι συλλογές εξελίχθηκαν από το να είναι σχετικά ανοργάνωτες και αυθαίρετες, ανάλογα με τη επιθυμία του κάθε συλλέκτη, προς μια περισσότερο σχετική και συστηματική αναζήτηση όλων των χαρακτηριστικών περιπτώσεων της κατηγορίας τους. Αυτό είχε ισχύ ιδιαίτερα στην περίπτωση των συλλεκτών φυσικών αντικειμένων, οι οποίοι όλο και περισσότερο επιζητούσαν να αποκτήσουν όσο το δυνατόν περισσότερα διαφορετικά είδη από πουλιά, σκαθάρια, όστρακα ή οποιαδήποτε συλλεκτικά αντικείμενα τους τραβούσαν την προσοχή. Όταν οι συλλογές έγιναν αρκετά μεγάλες έτσι ώστε να επιτρέπουν την προσεκτική σύγκριση της μορφολογίας μεταξύ των δειγμάτων, ξεκίνησαν οι πρώτες σοβαρές προσπάθειες για την ανάπτυξη ταξινομιών και ταξινόμησης. Προέκυψε μια ζωηρή ανταλλαγή ταξιδιών μεταξύ των συλλογών από τους συλλέκτες, η οποία επέτρεψε την από πρώτο χέρι σύγκριση των δειγμάτων και την ανάπτυξη επιχειρηματολογίας σε θέματα ταξινόμησης. Αυτή η πρακτική μετατόπισε τη συζήτηση για τη φυσική τάξη πραγμάτων μακριά από τον σχολαστικό συλλογισμό σχετικά με τις προθέσεις του Θεού για τη δημιουργία και την ηθικολογική μεσαιωνική απόδοση ανθρωπόμορφων χαρακτηριστικών στα ζώα, προς τα εμπειρικά δεδομένα που ενυπάρχουν στα ίδια τα δείγματα. Η επιστήμη δεν καθοδηγείτο πλέον από τον τρόπο που ο ερευνητής πίστευε πως έπρεπε να είναι τα πράγματα, αλλά μάλλον από τα πράγματα όπως ξεκάθαρα είναι στη φυσική τους κατάσταση.

Το τρίτο σημαντικό στοιχείο των *Wunderkammern* ήταν η επακόλουθη καταγραφή των συλλογών όπως έγινε στο *Musaeum Tradescantianum*. Αυτοί οι κατάλογοι επέτρεψαν στις συλλογές να κυκλοφορήσουν σε ένα είδος εικονικής μορφής, ιδιαίτερα με τη βοήθεια της έλευσης της τυπογραφίας. Οι μελετητές σε διαφορετικά μέρη ήταν σε θέση πια να συγκρίνουν τις τοπικές συλλογές τους με τους καταλόγους άλλων συλλογών, εντοπίζοντας ανακολουθίες και ζητήματα που θα μπορούσαν να επιλυθούν μέσω περαιτέρω αλληλογραφίας, συζήτησης και εξέτασης. Με αυτό τον τρόπο, διαμορφώθηκαν και προχώρησαν οι προσπάθειες για ταυτοποίηση, ταξινόμηση και σύγκριση όλης της φύσης. Όπως έδειξε η περιπέτεια της καθολικής ταξινομίας της Βασιλικής Εταιρείας, το πρόβλημα ήταν μεγαλύτερο και δυσκολότερο από ό,τι φαινόταν. Εντούτοις, βιβλία βασισμένα σε συλλογές, ειδικά όταν ήταν εικονογραφημένα, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην προώθηση αυτού που κατέληξε με τον καιρό στη συστηματική βιολογία. Η προσπάθεια για συστηματική ταξινόμηση των φυσικών αντικειμένων ξεκινούσε από τον Αριστοτέλη, ωστόσο ελάχιστη πρόοδος είχε σημειωθεί επάνω στο ζήτημα αυτό μέχρι την έλευση του συστηματικού συλλέγειν και της καταγραφής των συλλογών κατά τον 17^ο και τον 18^ο αιώνα. Η *Historia Conchyliorum* του Martin Lister το 1686 συνέκρινε συστηματικά περισσότερα από 1000 κελύφη μαλακίων απεικονιζόμενα σε τυπωμένες εικόνες και ο *Thesaurus Cochlearum* του Georg Rumphius το 1711 ανέπτυξε περαιτέρω αυτή την προσπάθεια. Αυτοί καθώς και άλλοι

την ποικιλομορφία των ειδών και να αναπτύξει τη θεωρία του για τον μηχανισμό της φυσικής επιλογής το 1838 μένοντας έτσι στην ιστορία ως ο θεμελιωτής της θεωρίας της εξέλιξης.

εικονογραφημένοι κατάλογοι συλλογών φυσικών αντικειμένων έθεσαν τα θεμέλια για το κορυφαίο έργο *Systema Naturae*, το οποίο πρωτοδημοσιεύθηκε το 1738 από τον Σουηδό Carl von Linné (Linnaeus), πάνω στο οποίο δομήθηκε όλη η μετέπειτα βιολογική ταξινόμια. Τα *Wunderkammern* υπήρξαν κατ' αυτόν τον τρόπο οι πρόγονοι της ακαδημαϊκής και επιστημονικής συνεργασίας, επάνω στην οποία οικοδομήθηκε η γνώση που απαιτείται για την εποχή της επιχειρηματικότητας.

Οι λεπτομέρειες των διαδικασιών με τις οποίες τα *Wunderkammern* έγιναν τα θεσμικά μουσεία του σήμερα είναι πέρα από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας μελέτης, ωστόσο είναι χρήσιμη η παρουσίαση κάποιων δεικτών. Η British Royal Library (Βρετανική Βασιλική Βιβλιοθήκη) που ιδρύθηκε το 1471 ενοποιήθηκε με τις νεοαποκτηθείσες βιβλιοθήκες Sloane, Harleian και Cotton το 1753 για να αποτελέσουν τον πυρήνα του Βρετανικού Μουσείου. Τις επόμενες δεκαετίες το μουσείο ενσωμάτωσε συλλογές τεχνουργημάτων και φυσικών αντικειμένων και είχε γίνει ένας σημαντικός οργανισμός μάθησης μέχρι τη στιγμή που ολοκληρώθηκαν τα βασικά του κτίρια το 1830. Οι Βασιλικοί Βοτανικοί Κήποι στο Kew ήταν αρχικά ιδιωτικοί κήποι της βασιλικής οικογένειας, παρόμοιοι με εκείνους που καλλιεργούσαν οι Tradescants στα Oatlands, απέκτησαν, όμως, νέο ενδιαφέρον για την επιστήμη υπό τη διεύθυνση του ένθερμου φυσιολάτρη Sir Joseph Banks το 1772. Αν και οι κήποι έπεσαν σε σημαντική παρακμή μετά τη θητεία του Banks, αναζωογονήθηκαν και μεταμορφώθηκαν σε ένα σημαντικό κέντρο μάθησης με την ίδρυση του τμήματος οικονομικής βοτανικής του κήπου το 1847. Ο γαλλικός Jardin des Plantes, ο οποίος δημιουργήθηκε ως φαρμακευτικός κήπος από τον Λουδοβίκο 13^ο (Louis XIII) το 1626, επεκτάθηκε σημαντικά υπό τη διεύθυνση του Georges-Louis LeClerc (Κόμη του Buffon) ανάμεσα στο 1739 και το 1788. Ο LeClerc συγκέντρωσε κεφάλαια για τον κήπο και, μετά από την αρχική δημοσίευση του επιδραστικού έργου του *Histoire Naturelle* το 1749, ξεκίνησε μια σειρά από μεγάλες συλλογές από τις οποίες προήλθε το Γαλλικό Εθνικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα το μουσείο έγινε ένα διεθνώς σημαντικό κέντρο μελέτης, κεντρίζοντας το ενδιαφέρον προσωπικοτήτων όπως ο Jean-Baptiste Lamarck, ο Bernard Germain (Κόμης του Lacedepede) και ο Georges Cuvier, οι οποίοι επηρέασαν σημαντικά την εξέλιξη των φυσικών επιστημών.

Ο 19^{ος} αιώνας αποτέλεσε τη χρυσή εποχή της επέκτασης και της καθιέρωσης των μουσείων. Η Ακαδημία Φυσικών Επιστημών της Φιλαδέλφειας άνοιξε το 1812. Το Μουσείο Peale εγκαινιάστηκε στη Βαλτιμόρη το 1814. Το Εθνικό Μουσείο της Δανίας ιδρύθηκε το 1816. Το εθνογραφικό μουσείο της Ακαδημίας των Επιστημών στην Αγία Πετρούπολη άνοιξε το 1836. Το Ινστιτούτο Smithsonian ξεκίνησε το 1846. Η Βρετανική Μεγάλη Έκθεση (Great Exhibition) του 1851 επηρέασε σημαντικά τη σχέση ανάμεσα στην έκθεση των συλλογών και της αναδυόμενης βιομηχανικής επιχείρησης. Το Πανεπιστήμιο του Harvard ίδρυσε μουσεία για την βοτανική, τη ζωολογία και την ανθρωπολογία μεταξύ 1858 και 1866. Το Deutsches Museum άνοιξε το 1903. Από τότε, τα μουσεία έχουν γίνει αναπόσπαστο κομμάτι όλων των αναπτυσσόμενων χωρών και μπορεί να τα βρει κανείς σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες.

Κλείνουμε τη συζήτησή μας για τα μουσεία με τις παρατηρήσεις της Susan Leigh Star και του Jamie Griesemer από τη μελέτη τους για το μουσείο συστηματικής βιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας στο Berkeley.¹⁷ Αυτοί αναγνώρισαν το μουσείο ως ένα χώρο κατά κύριο λόγο αφιερωμένο στην παραγωγή γνώσης αλλά επεσήμαναν επίσης ότι καθένας από τους βασικούς εμπλεκόμενους στον κόσμο των μουσείων –συλλέκτες, επιμελητές και επιστήμονες που τα χρησιμοποιούν– αντιλαμβάνονταν με διαφορετικό τρόπο τον σκοπό τους. Επινόησαν τη φράση «οριακό αντικείμενο» (“boundary object”) για να δηλώσουν τον ρόλο του μουσείου ο οποίος, ρητά και κατηγορηματικά, ήταν να συγκεντρώσει μια άκρως

ετερογενή ομάδα ανθρώπων γύρω από ένα κοινό ενδιαφέρον για τη γλωρίδα και την πανίδα, και η οποία αποτελούσε μια κοινότητα γνώσης. Η φύση των οριακών αντικειμένων είναι ταυτόχρονα συγκεκριμένη για κάθε συγκεκριμένο χρήστη, αλλά και αρκετά εύπλαστη ώστε να ερμηνεύεται με διαφορετικό τρόπο από άλλους. Αποτελούν τρόπο επίλυσης των διαφωνιών που βρίσκονται στην καρδιά του ρόλου τον οποίο διαδραματίζουν τα ΒΑΜ στη σφαίρα της γνώσης.

Βιβλιοθήκες και Αρχεία: Δίνοντας Τάξη στη Γνώση

Συνδυάζουμε την ιστορία των βιβλιοθηκών και των αρχείων για να διερευνήσουμε την ανάπτυξη των σύγχρονων ΒΑΜ. Αν και τα αρχεία και οι βιβλιοθήκες συχνά χρησιμοποιούνται για κάπως διαφορετικούς σκοπούς και συνήθως διαχωρίζονται θεσμικά, είναι ουσιαστικά παρόμοια στους σκοπούς τους. Παρότι τείνουμε να θεωρούμε δεδομένη τη διάκριση μεταξύ βιβλιοθηκών και αρχείων και υποθέτουμε ότι οι βιβλιοθήκες αποκτούν και δανείζουν έντυπες πηγές ενώ τα αρχεία μαζεύουν και διατηρούν μοναδικές αδημοσίευτες πηγές εγγράφων, αυτή η διάκριση δεν υπήρξε ποτέ τόσο έντονη. Η διάκριση μεταξύ βιβλιοθηκών και αρχείων προέκυψε σταδιακά καθώς οι λαϊκές και οι δημόσιες βιβλιοθήκες έκαναν την εμφάνισή τους για να υποστηρίξουν και να κατευθύνουν τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα μιας ολοένα και περισσότερο εγγράμματης εργατικής τάξης ενώ τα αρχεία αυτοπροσδιορίστηκαν ως τα αποθετήρια της ακαδημαϊκής και επιστημονικής μελέτης του παρελθόντος. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες, με τις μικρές συλλογές από πρόσφατες και δημοφιλείς εκδόσεις, και τα εθνικά αρχεία, με τα μεγάλα αποκτήματα διοικητικών εγγράφων συσσωρευμένα από τις σύγχρονες γραφειοκρατικές χώρες, βρίσκονται στα δύο άκρα του φάσματος αρχείου-βιβλιοθήκης. Στο φάσμα αυτό υπάρχουν ωστόσο αρκετά υβριδικά ιδρύματα που έχουν στις συλλογές τους βιβλία, περιοδικές εκδόσεις, χειρόγραφα, χάρτες και αρχειακά αποκτήματα. Η συλλογή βιβλίων της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (Library of Congress) είναι η μεγαλύτερη στον κόσμο, αποτελεί, όμως, ένα μέρος μόνο από τα συνολικά αποκτήματά της, τα οποία περιλαμβάνουν εκατομμύρια χάρτες, φωτογραφίες, κινηματογραφικές ταινίες, εφημερίδες και χειρόγραφα. Το τμήμα χειρογράφων κατέχει 50 εκατομμύρια τεκμήρια σε 11.000 διαφορετικές συλλογές. Τα έγγραφα πολλών από τους ιδρυτές πατέρες του έθνους, συμπεριλαμβανομένων των George Washington, Thomas Jefferson και James Madison, μεταφέρθηκαν από τα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ στη Διεύθυνση Χειρογράφων της Βιβλιοθήκης το 1903, εν μέρει επειδή οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν ίδρυσαν το Εθνικό Αρχείο παρά μόνο μετά το 1934. Η British Library ήταν μέρος του Βρετανικού Μουσείου μέχρι το 1962. Οι περισσότερες από τις μεγάλες πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες διατηρούν όχι μόνο γενικές συλλογές βιβλίων και περιοδικών εκδόσεων που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία, αλλά επίσης πολλές ειδικές συλλογές για χρήση από ερευνητές.

Υπό την οπτική γωνία μιας επιστημολογικής υποδομής της κοινωνίας της γνώσης, οι ομοιότητες μεταξύ βιβλιοθηκών και αρχείων κατέχουν κεντρικότερο ρόλο στην επιχειρηματολογία μας από ό,τι οι διαφορές τους. Υποστηρίζουμε ότι η θεώρηση των βιβλιοθηκών ως συλλογές δημοσιευμένων έργων και των αρχείων ως αποθετήρια μη δημοσιευμένων πρωτογενών πηγών είναι ένας σχετικά πρόσφατος παραλογισμός, που προέκυψε ως συνέπεια του βιομηχανικού εξορθολογισμού και της εξειδίκευσης και ο οποίος είναι όλο και πιο δύσκολο να διατηρηθεί υπό το πρίσμα της δυνατότητας για ψηφιακή σύγκλιση. Ταυτόχρονα, οι πιο σημαντικές λειτουργίες των βιβλιοθηκών και των αρχείων στο πλαίσιο μιας επιστημολογικής υποδομής ήταν η συγκέντρωση μεγάλου όγκου δημοσιευμένων έργων και χειρογράφων σε σταθερούς θεσμούς, η απόκτηση ιδιωτικών

συλλογών και δημόσιων αρχείων για χρήση από ερευνητές και τελικά από ένα ευρύτερο κοινό, καθώς και η επιβολή συστημάτων οργάνωσης και ταξινόμησης σε συλλογές έντυπων και χειρόγραφων έργων.

Οι ιστορικοί της γραφής και του εγγραμματισμού βρίσκουν πολλές σχέσεις μεταξύ της εμφάνισης της τυπογραφίας, της διάδοσης της σκέψης του Διαφωτισμού και της Επιστημονικής Επανάστασης. Η Elizabeth Eisenstein^{xiv} αντιμετώπισε το τυπογραφικό πιεστήριο ως «παράγοντα αλλαγής» στην πρώιμη σύγχρονη Ευρώπη και του απέδωσε τους νέους τρόπους επικοινωνίας οι οποίοι διευκόλυναν τόσο τη Μεταρρύθμιση όσο και την Επιστημονική Επανάσταση.¹⁸ Αν και οι μετέπειτα ιστορικοί αμφισβήτησαν τον βαθμό αιτιότητας τον οποίο η Eisenstein αποδίδει στην τεχνολογία της τυπογραφίας, ο βασικός της ισχυρισμός—ότι η διάθεση πολλαπλών πανομοιότυπων και σχετικά φτηνών αντιγράφων των κειμένων είχε σημαντικό αντίκτυπο στην ανταλλαγή ιδεών— παραμένει σε μεγάλο βαθμό αδιαμφισβήτητος. Υποστηρίζουμε ότι για να κατανοήσουμε τον αντίκτυπο της τυπογραφίας στην παραγωγή γνώσης, πρέπει να κοιτάξουμε πέρα από την ευρεία διανομή έντυπων έργων που το τυπογραφικό πιεστήριο είχε τα μέσα να κάνει και να αναλύσουμε τι συνιστούσε τα πρώιμα έντυπα έργα και πώς αυτά συγκεντρώνονταν σε οργανωμένες θεσμικές συλλογές. Αν και συχνά συσχετίζουμε την εμφάνιση του τυπογραφικού πιεστηρίου με την ταχεία αύξηση της παραγωγής, διάδοσης και συσώρευσης νέας γνώσης, εντούτοις η μεγάλη πλειοψηφία των πρώιμων έντυπων έργων ήταν δημοσιευμένες εκδόσεις χειρογράφων, οι οποίες είχαν γραφτεί δεκαετίες ή ακόμα και αιώνες νωρίτερα.¹⁹ Παρ' όλα αυτά, οι νέες έντυπες εκδόσεις παλαιότερων ιδεών συνέβαλαν στην ανάπτυξη της σκέψης του Διαφωτισμού, και όχι μόνο λόγω της ευρύτερης διάδοσης θρησκευτικών και κοσμικών κειμένων. Όπως υποστηρίζει η Eisenstein, «ράφια με αφθονία αποθεμάτων σε βιβλία προφανώς αύξαναν τις ευκαιρίες να συμβουλευτεί κανείς και να συγκρίνει διαφορετικά κείμενα.²⁰ Ωστόσο, οι διαδικασίες που είχαν ως αποτέλεσμα τη διάκριση μεταξύ επιστήμης και μαγείας, πίστης και αποδεικτικών στοιχείων, καθώς και μυστικού και δημόσιου, προέκυψαν κατά τη διάρκεια τουλάχιστον δύο αιώνων μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας.

Εκδότες του 16^{ου} και του 17^{ου} αιώνα και συλλέκτες δημοσιευμένων έργων δημιούργησαν το πλέγμα για έναν κοινό διάλογο για την κοσμική κοινωνία, τη θρησκεία, την επιστήμη, τη φιλοσοφία, τη γεωγραφία και τις αναδυόμενες έννοιες της εθνικής ταυτότητας και της παιδείας. Εκτός από την έκδοση αρχαίων και κλασικών θρησκευτικών και λογοτεχνικών κειμένων που είχαν μεταφερθεί μέσω διαδοχικών γενεών αντιγραφής, οι πρώτοι τυπογράφοι παρήγαγαν μια μεγάλη ποικιλία ανθολογιών με στοιχεία, σχέδια, χάρτες και άλλα δεδομένα, τις οποίες θα αποκαλούσαμε σήμερα ως έργα αναφοράς. Αυτές οι συλλογές από νόμους, αστρονομικούς πίνακες, βοτανικά σχέδια και άλλα συναφή έργα δημιούργησαν τις αρχικές δομές για την ανάλυση της αφηρημένης αναπαράστασης του κόσμου, όπως οι πρώτοι συλλέκτες μουσειακών αντικειμένων δημιούργησαν μια κοινή γλώσσα για την ανάλυση των φυσικών αντικειμένων. Η εκτύπωση έργων στην τοπική γλώσσα και τα συνοδευτικά λεξικά, οι γραμματικές και τα βιβλία ορθογραφίας βοήθησαν στην εδραίωση των τοπικών διαλέκτων σε εθνικές γλώσσες, δίνοντας στις σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες τις σύγχρονες μορφές τους μέχρι τον 17^ο αιώνα. Αρκετοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι η

^{xiv} [Σ.τ.Μ.] Αμερικανίδα ιστορικός (1923-2016) της Γαλλικής Επανάστασης και της πρώιμης Γαλλίας του 19ου αιώνα. Είναι πολύ γνωστή για την εργασία της πάνω στην ιστορία της πρώιμης τυπογραφίας και τη μετάβαση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης μεταξύ της εποχής της «κουλτούρας των χειρογράφων» και της «τυπογραφίας», καθώς και για τον ρόλο που έπαιξε το τυπογραφικό πιεστήριο στην ευρεία πολιτιστική αλλαγή που επήλθε στον δυτικό πολιτισμό.

διαδικασία αυτή επιτάχυνε τη διαφοροποίηση λαών και κρατών βάσει μιας κοινής γλωσσικής και πολιτισμικής ταυτότητας.²¹

Με τρόπους που μόλις αρχίζουμε να κατανοούμε πλήρως, η κυκλοφορία έντυπων έργων ουσιαστικά άλλαξε τη μεταφορά γνώσης μεταξύ θρησκευτικής και κοσμικής παράδοσης, από τον ειδήμονα στον αρχάριο, από ακαδημία σε ακαδημία, από τους επιστήμονες στους τεχνίτες και από γενιά σε γενιά. Ο Latour αναφέρεται σε αυτά τα φέροντα γνώση αντικείμενα ως «αμετάβλητα κινητά», τα οποία έχουν τις ιδιότητες να είναι φορητά αλλά επίσης και αμετάβλητα, ευπαρουσίαστα, ευανάγνωστα και που μπορούν να συνδυαστούν μεταξύ τους.²² Ο Latour ενδιαφέρεται λιγότερο για τον αντίκτυπο της τυπογραφικής τεχνολογίας στην ιστορία των ιδεών αυτή καθαυτή από ό,τι για τους τρόπους με τους οποίους οι επιστήμονες και οι γραφειοκράτες παραποιούσαν κείμενα, έγγραφα και αντικείμενα για να πείσουν και να κινητοποιήσουν άλλους ώστε να δουν τον κόσμο με τον ίδιο τρόπο που τον έβλεπαν εκείνοι. Το πλεονέκτημα που έδωσε το πιεστήριο σε φιλοσόφους, επιστήμονες και κληρικούς ήταν ότι τους παρείχε ένα μέσο με το οποίο κατάφερναν να κινητοποιήσουν επιτυχώς άλλους για να διαδώσουν τις ιδέες τους και να διευρύνουν την επιβολή τους.

Η έννοια του Latour για τα αμετάβλητα κινητά ως αντικείμενα φέροντα γνώση τα οποία μπορούν να μετακινηθούν για να διαδώσουν ιδέες, βοηθάει να δούμε την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων ως κοινωνικά εγχειρήματα, που αποσκοπούσαν να πείσουν το συνεχώς διευρυνόμενο κοινό τους να αντιληφθεί ότι ο κόσμος έχει συνοχή και είναι εν δυνάμει κατανοητός. Τα ΒΑΜ με τα όλο και πιο εξελιγμένα συστήματα για την οργάνωση και την ταξινόμηση μονογραφιών, επιστημονικών περιοδικών, διοικητικών εγγράφων, χειρογράφων και φυσικών δειγμάτων, αναδείχθηκαν ως αποφασιστικής σημασίας θεσμοί, όχι μόνο για τη συλλογή και την οργάνωση αντικειμένων που φέρουν γνώση, αλλά και ως πηγές καινοτομίας και νέων ιδεών καθώς και ως μέσα για την ενίσχυση της διάδοσης ιδεών. Αυτοί δεν ήταν οι μοναδικοί θεσμοί που ενεπλάκησαν στην επιστημονική έρευνα και τα ουμανιστικά εγχειρήματα. Τα ΒΑΜ αναπτύχθηκαν παράλληλα με τις ιδιωτικές εκδόσεις και το εμπόριο βιβλίων, την εμφάνιση των σύγχρονων πανεπιστημίων, την ωρίμανση των ακαδημαϊκών κοινωνιών και τον εξορθολογισμό του διοικητικού μηχανισμού των σύγχρονων κρατών. Αυτές οι δυνάμεις συνεργάστηκαν έτσι ώστε να επιταχύνουν περαιτέρω την παραγωγή βιβλίων, διοικητικών εγγράφων, χαρτών, περιοδικών, αναφορών κλπ. και να προάγουν τη συλλογή φυσικών τεκμηρίων που έρρεαν στις ιδιωτικές και δημόσιες συλλογές.

Οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία της πρώιμης σύγχρονης εποχής έχουν κάποιες ομοιότητες με τους αρχαίους προκατόχους τους, καθώς αποτελούν μέρος της αναζήτησης για την εδραίωση όλης της γνώσης σε μια εξαντλητική παγκόσμια βιβλιοθήκη που είδαμε τελευταία στις μεγάλες βιβλιοθήκες της Αλεξάνδρειας και της Περγάμου πριν από περισσότερο από δύο χιλιετίες. Αυτή η αποστολή απέτυχε μετά την πυρπόληση της συλλογής της Αλεξάνδρειας τον 7^ο αιώνα. Οι πρώιμες σύγχρονες προσπάθειες να οικοδομηθεί μια καθολική συλλογή όλης της γνώσης υπήρξαν περισσότερο επιθετικές από εκείνες των αρχαίων χρόνων και έλαβαν πολλές μορφές. Ένα μεγάλο μέρος της δημοσιευμένης παραγωγής του 18^{ου} αιώνα περιλάμβανε διάφορες συλλογές όπως εγκυκλοπαίδειες, λεξικά και ανθολογίες που προσπάθησαν να συμπεριλάβουν τα πάντα ή τα καλύτερα δείγματα συγκεκριμένων ειδών έργων. Η χρήση του όρου *bibliothèque* (βιβλιοθήκη) δεν περιοριζόταν μόνο στους φυσικούς χώρους όπου τα βιβλία οργανώνονταν και στεγάζονταν. Ο όρος *Bibliothèque* χρησιμοποιούνταν για να περιγράψει επίσης καταλόγους βιβλίων, όχι μόνο εκείνων που βρίσκονταν συγκεντρωμένα σε έναν μοναδικό χώρο, αλλά και καταγραφές κάθε γνωστού

έργου από έναν συγκεκριμένο συγγραφέα, πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα ή μια συγκεκριμένη γλώσσα. Όπως παρατηρεί ο Chartier, «χάρη στην κυκλοφορία των καταλόγων, ο κλειστός κόσμος μεμονωμένων βιβλιοθηκών μπορούσε να μεταμορφωθεί σε ένα άπειρο σύμπαν βιβλίων που τα έχουν καταγράψει, αξιολογήσει, επισκεφθεί, συμβουλευθεί και τελικά δανειστεί. Οι κατάλογοι βιβλίων, όπως και οι καταγραφές των μεγάλων μουσειακών συλλογών, βοήθησαν να δημιουργηθεί μια αφηρημένη αναπαράσταση ολόκληρης της συσσωρευμένης γνώσης.

Η ανάπτυξη μιας καθολικής βιβλιοθήκης δεν ήταν αυτοσκοπός αλλά το μέσο για να έρθουν στην επιφάνεια συλλογές από ιδιωτικές, πριγκιπικές και εκκλησιαστικές βιβλιοθήκες και να συγκεντρωθούν όλα τα γνωστά έργα αποτελώντας το θεμέλιο από το οποίο θα μπορούσε να παραχθεί νέα γνώση. Σε έναν από τους παλαιότερους οδηγούς για τον σχεδιασμό βιβλιοθηκών (1627), ο Gabriel Naudé^{xv} τόνιζε την αξία μιας περιεκτικής βιβλιοθήκης που περιλαμβάνει όλους τους βασικούς συγγραφείς, οι οποίοι έχουν γράψει για μια ποικιλία θεμάτων και έχει σχεδιαστεί για δημόσια χρήση. Το βιβλίο του Naudé, *Advis pour dresser une Bibliothéque* απευθυνόταν προς τον πρόεδρο του Παρισινού Κοινοβουλίου, ο οποίος υπήρξε και ο ίδιος μεγάλος συλλέκτης βιβλίων. Το *Advis* του Naudé στόχευε στα ντουλάπια της περιέργειας ή *cabinet choisi* που ξεχώριζαν κυρίως για τις μικρές συλλογές σπάνιων και πολύτιμων έργων, τα οποία οι ευγενείς και οι εύποροι αριστοκράτες συνέλλεγαν και συγκέντρωναν για επίδειξη και προσωπική ικανοποίηση.²³ Ο Naudé υποστήριξε ότι:

Είναι πιο χρήσιμο και απαραίτητο να έχουμε, για παράδειγμα, μια μεγάλη ποσότητα βιβλίων καλά βιβλιοδετημένα με τον συνηθισμένο τρόπο, από το να γεμίζουμε ένα μόνο μικρό, ωχρό, επιχρυσωμένο, ευπρεπές δωμάτιο ή ντουλάπι, εμπλουτισμένο με κάθε είδους παραδοξότητες [*mignardise*], πολυτέλειες και ρευστότητες.²⁴

Τα αναδυόμενα εθνικά κράτη χρησιμοποίησαν την πρακτική της κατά νόμον κατάθεσης για να αναπτύξουν και να διατηρήσουν εθνικές συλλογές και για να ρυθμίσουν τη διανομή των δημοσιευμένων έργων. Η αρχή της κατά νόμο (ή υποχρεωτικής) κατάθεσης των δημοσιεύσεων προήλθε από τον Βασιλιά Φραγκίσκο Α΄ της Γαλλίας (François I), ο οποίος εξέδωσε διάταγμα το 1573 που απαγόρευε την πώληση οποιουδήποτε βιβλίου χωρίς πρώτα να έχει κατατεθεί ένα αντίτυπο στο κάστρο του, ώστε να μπορεί κανείς να ανατρέχει στις πρωτότυπες εκδόσεις όλων των έργων που αξίζει κανείς να δει. Μολονότι ο νόμος περί (υποχρεωτικής) κατάθεσης σπάνια εφαρμόστηκε στη Γαλλία, εντούτοις καθιέρωσε τη βάση για παρόμοιους νόμους στο Βέλγιο (1594), τη Γερμανία (1624), τη Σουηδία (1662), τη Δανία (1662) και τη Φινλανδία (1702). Στη Βρετανία, η κατά νόμο κατάθεση τέθηκε σε ισχύ το 1610 όταν ο Sir Thomas Bodley σύνηψε συμφωνία με τη Stationer's Company^{xvi}, η οποία όριζε ότι

^{xv} [Σ.τ.Μ.] Γάλλος βιβλιοθηκονόμος και λόγιος (1600-1653), οποίος έγραψε πολλά έργα πάνω σε θέματα όπως η πολιτική, η θρησκεία, η ιστορία και το υπερφυσικό. Ένα σημαντικό έργο για την επιστήμη της βιβλιοθηκονομίας υπήρξε το βιβλίο του «Συμβουλευτική για την ίδρυση μιας βιβλιοθήκης». Αργότερα μπόρεσε ο ίδιος να εφαρμόσει όλες τις ιδέες που εξέθετε στο βιβλίο του, όταν του δόθηκε η ευκαιρία να οικοδομήσει και να διατηρήσει τη Bibliothèque Mazarine.

^{xvi} [Σ.τ.Μ.] Εταιρεία που ιδρύθηκε το 1403 και έλαβε το βασιλικό καταστατικό της το 1557. Κατείχε το μονοπώλιο στον εκδοτικό τομέα και ήταν επίσημα υπεύθυνη για τον καθορισμό και την επιβολή κανονισμών μέχρι την έναρξη ισχύος του Νομοθετήματος της Βασίλισσας Άννας (Statute of Anne), γνωστού και ως Νόμος περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας του 1709, εξασφαλίζοντας ότι, όταν ένα μέλος είχε δηλώσει την κυριότητα ενός κειμένου ή ενός «αντιγράφου», κανένας άλλος δεν είχε το δικαίωμα να το δημοσιεύσει, δηλαδή κανείς άλλος δεν είχε το δικαίωμα αντιγραφής. Ωστόσο, αυτό το αρχικό "δικαίωμα αντιγραφής" στην Αγγλία ήταν διαφορετικό από τη σύγχρονη αντίληψη περί πνευματικών δικαιωμάτων. Το "δικαίωμα αντιγραφής" της Εταιρείας ήταν μια προστασία προς τους εκδότες ενός

η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης θα λάμβανε δωρεάν αντίτυπα από οτιδήποτε εξέδιδε η εταιρία. Η συμφωνία επικυρώθηκε από τον νόμο περί Αδειοδότησης (1662) και αποτέλεσε τη βάση για την περίφημη Bodleian Library (Βοδλεϊανή Βιβλιοθήκη) στην Οξφόρδη. Ο βρετανικός νόμος περί αδειοδότησης του 1662 καθιέρωσε ένα μητρώο των αδειοδοτηθέντων βιβλίων, τις άδειες και τις καταθέσεις των οποίων διαχειριζόταν η Stationer's Company, η οποία είχε την αρμοδιότητα να κατάσχει έργα με περιεχόμενο εχθρικό προς το Στέμμα ή την Εκκλησία. Το Νομοθέτημα της Βασίλισσας Άννας (The Statute of Anne), το οποίο εγκρίθηκε από το Βρετανικό Κοινοβούλιο το 1709 και θεωρείται ο πρώτος νόμος περί πνευματικών δικαιωμάτων, καθιέρωνε τον συγγραφέα ως τον ιδιοκτήτη των δημοσιευμένων έργων του, προέβλεπε καθορισμένη διάρκεια προστασίας για τα δημοσιευμένα έργα και απαιτούσε την κατάθεση εννέα αντιτύπων σε βιβλιοθήκες ανά τη χώρα. Μετά το Νομοθέτημα της Βασίλισσας Άννας, το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και η κατά νόμο κατάθεση συνδέθηκαν στενότερα, όταν η υποχρεωτική από τον νόμο κατάθεση έγινε προϋπόθεση για την απόκτηση του δικαιώματος προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία αυξήθηκαν σε αριθμό και σε πεδίο εφαρμογής χρησιμοποιώντας ποικίλα μέσα για να συγκεντρώσουν τεράστιες συλλογές. Προοδευτικοί μονάρχες δώρισαν τις ιδιωτικές τους βιβλιοθήκες στους πολίτες, δημιουργώντας έτσι τα πρώτα παραδείγματα εθνικών βιβλιοθηκών. Οι ιδιώτες συλλέκτες, οι οποίοι είχαν σταδιακά ανοίξει τις συλλογές τους από σπάνια βιβλία καθώς και τα «ντουλάπια της περιέργειας», ώστε να τα βλέπουν μέλη των προνομιούχων ελίτ και να τα χρησιμοποιούν για έρευνα αναγνωρισμένοι επιστήμονες, άρχισαν να δωρίζουν συλλογές σε νεοσύστατες βιβλιοθήκες και αρχεία Πανεπιστημίων, μεγάλων δήμων και επαρχιακών πόλεων. Κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης, η *Bibliothèque de Roi*, με τη μεγαλύτερη συλλογή βιβλίων στην Ευρώπη εκείνη την εποχή, έγινε η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας (Bibliothèque National de France), επεκτείνοντας σημαντικά το υλικό της προσθέτοντας περίπου 250.000 βιβλία, 14.000 χειρόγραφα και 80.000 χαρακτηριστικά τα οποία κατασχέθηκαν από την Εκκλησία, από μετανάστες καθώς και από την πρώην αριστοκρατία.²⁵ Μέχρι το 1800, υπήρχαν εθνικές βιβλιοθήκες σε 20 διαφορετικές χώρες, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες ψήφισαν νομοθεσία εκείνη τη χρονιά για την ίδρυση της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου. Οι περισσότερες από τις βιβλιοθήκες και τα αρχαιακά ιδρύματα επέκτειναν τις συλλογές τους αποκτώντας προϋπάρχουσες συλλογές μέσω αγοράς, δωρεάς και νομικών διαταγμάτων. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία όχι μόνο διεύρυναν τις συλλογές τους αλλά μετασχηματίστηκαν σε σύγχρονα θεσμικά όργανα και εργαλεία εκβιομηχάνισης, εκσυγχρονισμού, παραγωγής γνώσης και συμμετοχής των πολιτών σε συλλογικές διαδικασίες.

Δύο παραδείγματα, αυτά των Εθνικών Αρχείων της Γαλλίας (Archives Nationales de France) και της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, καταδεικνύουν τη μετάβαση των βιβλιοθηκών και των αρχαιακών συλλογών κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα από ιδιωτική ιδιοκτησία σε δημόσια αγαθά, σχεδιασμένα για χρήση από ένα ολοένα αυξανόμενο εγγράμματο κοινό και με την υποστήριξη δημόσιων πόρων. Η ίδρυση των *Εθνικών Αρχείων της Γαλλίας* αμέσως μετά τη Γαλλική Επανάσταση αποτελεί τρανταχτό παράδειγμα του μετασχηματισμού των αρχείων από ιδιωτικά και επαρχιακά σε δημόσια και εθνικά. Μέσα σε μία μέρα από την Άλωση της Βαστίλης στις 14 Ιουλίου 1789, η δημοτική κυβέρνηση του Παρισιού απέστειλε φρουρούς για

βιβλίου. Το "δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας", που εισήχθη με το Νομοθέτημα της Βασίλισσας Άννας, ήταν δικαίωμα που δόθηκε στον συγγραφέα ενός βιβλίου βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας.

να προστατεύσουν τα αρχεία από τη λεηλασία και το πλιάτσικο, ξεκινώντας έτσι τη μακρά διαδικασία της οικοδόμησης μιας εθνικής συλλογής τεκμηρίων. Μέσα σε ένα χρόνο, η Εθνοσυνέλευση ξεκίνησε να σχεδιάζει την ανάπτυξη μιας καθολικής βιβλιογραφίας με στόχο να συμπεριλάβει κάθε βιβλίο σε κάθε αποθετήριο της χώρας. Μέχρι το 1793, η κυβέρνηση είχε κατασχέσει χιλιάδες εκκλησιαστικές βιβλιοθήκες και αρχεία, καθώς και τα αρχεία των εξόριστων ευγενών, των καταδικασμένων αντεπαναστατών, των ακαδημίων και των επιστημονικών συλλόγων του Παλαιού Καθεστώτος, όπως και προ-επαναστατικά ακίνητα. Η συσσώρευση τεράστιων συλλογών βιβλίων, αρχείων και χειρογράφων από προ-επαναστατικά θεσμικά όργανα έθεσε αμέσως ερωτήματα σχετικά με τον σκοπό, την αξία, τις χρήσεις και την οργάνωση των αρχείων και των βιβλιοθηκών.

Τα διαδοχικά καθεστώτα στη Γαλλία μεταξύ του 1790 και του 1870 πρότειναν νέες προσεγγίσεις για την οργάνωση των γαλλικών αρχείων και των βιβλιοθηκών και αμφισβήτησαν τους σκοπούς για τους οποίους έπρεπε να χρησιμοποιηθούν. Σε όλη τη δεκαετία του 1790 οι ηγέτες της επανάστασης συζητούσαν για το αν τα αρχεία του Παλαιού Καθεστώτος έπρεπε να διατηρηθούν ως απόδειξη λανθασμένων ιδεών, ως κοινή κληρονομιά και ως θησαυροί που θα απολάμβαναν οι πολίτες της Δημοκρατίας· ή αν έπρεπε να εκκαθαριστούν επειδή δεν ήταν πλέον χρήσιμα και υπήρχε κίνδυνος να δηλητηριάσουν τους Γάλλους πολίτες με προδοτικές ιδέες. Σύμφωνα με την ιστορικό Lara Moore, ανεξάρτητα από το εάν οι ηγέτες της επανάστασης προτιμούσαν την καταστροφή ή τη διατήρηση των προ-επαναστατικών αρχείων εντούτοις συμφωνούσαν σε δύο βασικά σημεία: ότι «η βιβλιογραφική και η καταγεγραμμένη κληρονομιά του Παλαιού Καθεστώτος ήταν στενά συνδεδεμένη με τη γαλλική εθνική ταυτότητα ... [και] ότι οι εθνικές συλλογές έπρεπε να είναι δημόσια προσβάσιμες».²⁶ Αλλά τι ακριβώς σήμαινε προσβάσιμες για το κοινό; Αυτό το ερώτημα χρειάστηκε δεκαετίες για να επιλυθεί, όχι μόνο λόγω της αναταραχής που δημιουργήθηκε από τις διαδοχικές αλλαγές κυβερνήσεων, αλλά επειδή η έννοια των «προσβάσιμων για το κοινό αρχείων» ήταν τόσο καινοτόμος.

Μέχρι το 1839, ήταν προφανές ότι η απλή κατάσχεση αρχειακών συλλογών και συλλογών βιβλιοθηκών και η διανομή τους σε ένα σύστημα αποθετηρίων ελάχιστα συνέβαλαν στο να αξιοποιηθούν ή να καταστούν χρήσιμες οι συλλογές. Κάποιες πρώτες προσπάθειες να γίνει επιλογή των σημαντικών εγγράφων, να εξακριβωθεί η αυθεντικότητά τους, να μεταγραφούν και να μεταφραστούν και στη συνέχεια να δημοσιευθούν σε τεκμηριωμένες εκδόσεις απέτυχαν, πρωτίστως λόγω της χαοτικής κατάστασης στην οποία βρίσκονταν τα προ-επαναστατικά αρχεία αλλά και της αναποφασιστικότητας εκ μέρους των κυβερνητικών αξιωματούχων να ανοίξουν τις συλλογές στο κοινό. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών της Ιουλιανής Μοναρχίας (περίπου 1838-1848), το ενδιαφέρον μετατοπίστηκε από τη λεπτομερή ανάλυση μικρών σωμάτων μεσαιωνικών εγγράφων στην οργάνωση ολόκληρων αρχείων και βιβλιοθηκών. Τα αρχεία της τοπικής αυτοδιοίκησης υπήρξαν το επίκεντρο των προσπαθειών για να μπει τάξη στα αρχεία. Οι εργασίες ταξινόμησης καθοδηγούνταν από τις οδηγίες των Βασιλικών Αρχείων (Royal Archives) και επηρεάζονταν από μελετητές της παλαιογραφίας και της διπλωματικής στην *École des Chartes*^{xvii} οι οποίοι ειδικεύονταν αρχικά

^{xvii} [Σ.τ.Μ.] Σχολή που ιδρύθηκε με εντολή του Λουδοβίκου XVIII το 1821, αν και οι ρίζες της ξεκινούν από τη Γαλλική Επανάσταση και την εποχή του Ναπολέοντα, με σκοπό τη δημιουργία μιας Σχολής που θα εκπαίδευε νέους ιστορικούς ερευνητές. Σύμφωνα με το ιδρυτικό της διάταγμα, ορίστηκαν δώδεκα σπουδαστές από τον Υπουργό Εσωτερικών, βάσει προτάσεων της Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, και οι οποίοι πληρώνονταν κατά τη διάρκεια των δύο ετών των σπουδών τους. Μελετούσαν κυρίως παλαιογραφία και φιλολογία, με έναν καθαρά πρακτικό στόχο: να είναι σε θέση να διαβάσουν και να κατανοούν τα έγγραφα για την επιμέλεια και τη φροντίδα των οποίων θα ήταν υπεύθυνοι.

στην εξακρίβωση της αυθεντικότητας, στη μετάφραση και στην ερμηνεία των αρχαίων και των μεσαιωνικών καταστατικών χαρτών και άλλων εγγράφων. Οι chartists (μελετητές των καταστατικών χαρτών), όπως ήταν γνωστοί, εισηγήθηκαν μια νέα θεμελιώδη αρχή για την ταξινόμηση των αρχείων, τη *respect des fonds*, ή αλλιώς την αρχή της προέλευσης. Μία αρχειακή ομάδα (*fonds*) είναι το σύνολο των αρχείων, ανεξάρτητα από μορφή ή μέσο, το οποίο έχει με λογικό τρόπο δημιουργηθεί ή/και συγκεντρωθεί από ένα συγκεκριμένο άτομο, μια οικογένεια ή ένα εταιρικό σώμα κατά τη διάρκεια της δράσης και της λειτουργίας του δημιουργού του. Η *Respect des fonds* υποχρεώνει τους αρχειονόμους να διατηρούν συσσωματώματα εγγράφων που βασίζονται στο πρόσωπο ή την οντότητα που συσώρευσε τα αρχεία ή να αποκαθιστούν αυτή την τάξη αν αυτή έχει χαθεί.

Παρόλο που μια λεπτομερής συζήτηση σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της προέλευσης είναι πέρα από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας μελέτης, η σημασία αυτής της νέας προσέγγισης ταξινόμησης δεν πρέπει να υποτιμάται. Μέχρι να υπάρξει μια κοινότητα χρηστών αρχείων, πέρα από τα κράτη, τους οργανισμούς, τις οικογένειες ή τα άτομα που διατηρούν δικά τους ιδιωτικά αρχεία, δεν υπήρχε ιδιαίτερη ανάγκη να σκεφτεί κανείς πώς θα προσέγγιζε ένας μελετητής μία αρχειακή συλλογή. Υπήρχε μια παραδοχή ότι η οργάνωση της συλλογής ήταν είτε αυτονόητη είτε στην ευθύνη των ευρυμαθών μελετητών να την καταλάβουν. Η αρχή της προέλευσης βοήθησε επίσης τους αρχειονόμους να ξεπεράσουν μια πληθώρα πρακτικών προβλημάτων που μάστιζαν προηγούμενες προσπάθειες ταξινόμησης των γαλλικών αρχείων. Προηγούμενες απόπειρες για την οργάνωση και ταξινόμηση των γαλλικών αρχείων είχαν χρησιμοποιήσει ποικίλες προσεγγίσεις όπως είναι οι χρονικές περίοδοι ή εποχές (ιστορικές, επαναστατικές, διοικητικές), το περιεχόμενο, η αυστηρή χρονολογική σειρά, ο συγγραφέας, η τοποθεσία, ακόμα και το μέγεθος, το σχήμα και το χρώμα. Όχι μόνο δεν ήταν πρακτικό να ομαδοποιηθεί μεγάλος όγκος εγγράφων αναλύοντας καθένα από αυτά ξεχωριστά, αλλά και αυτού του είδους τα συστήματα ταξινόμησης θεωρήθηκαν αυθαίρετα και συχνά αμφιλεγόμενα. Η αρχή της προέλευσης, σε αντίθεση με προηγούμενα κριτήρια, θεωρήθηκε αντανάκλαση της φυσικής τάξης πραγμάτων. Διατηρώντας τα αρχεία μαζί έτσι όπως ο δημιουργός τα οργάνωσε και τα χρησιμοποίησε, οι αρχειονόμοι διατήρησαν ένα ευρύτερο πλαίσιο για τη μελλοντική ερμηνεία και χρήση τους. Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η προέλευση πρόβαλε ως η βασική αρχή για την οργάνωση σύγχρονων αρχείων και παραμένει σήμερα το βασικό αξίωμα της αρχειακής επιστήμης. Αυτή η προσέγγιση για την οργάνωση των αρχείων εξαπλώθηκε και σε άλλα μέρη της Δυτικής Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής και σε περιοχές του κόσμου υπό αποικιακή κυριαρχία.²⁷

Η εμφάνιση οργανωμένων αρχείων κατά το δεύτερο μισό του δέκατου ένατου αιώνα διασταυρώθηκε με μια πιο ενδεδειγμένη μεθοδολογία για τη μελέτη της ιστορίας. Κατά τη διάρκεια του Διαφωτισμού, η έννοια της ιστορίας διαχωρίστηκε από την παραδοσιακή εξέταση του παρελθόντος ως το αποτέλεσμα της θεϊκής βούλησης. Αλλά δεν ήταν παρά μέχρι τα τέλη του 18^{ου} αιώνα που η ιστορία άρχισε να αναδύεται από τη φιλοσοφία ως ένα ξεχωριστό πεδίο, το οποίο έβλεπε το παρελθόν διαφορετικό από το παρόν, εκεί όπου η ανθρώπινη ικανότητα αυτενέργειας και οι επιλογές διαμόρφωσαν τους θεσμούς του κράτους και της κοινωνίας.²⁸ Ένας από τους σκοπούς των Εθνικών Αρχείων της Γαλλίας ήταν να συγκεντρώσει τις αρχειακές πηγές οι οποίες ήταν αναγκαίες για να γραφτεί μια ακριβής ιστορία των γαλλικών εθνών, βασιζόμενη περισσότερο σε σωζόμενα αποδεικτικά στοιχεία παρά σε αιτιοκρατικές και ρομαντικές αντιλήψεις. Στον Γερμανό ιστορικό Otto von Ranke, ο οποίος έζησε σχεδόν ολόκληρο τον 19ο αιώνα, αποδίδεται η καθιέρωση της ιστορίας ως διακριτού επιστημονικού κλάδου, ξεχωριστό από τη φιλοσοφία και τη λογοτεχνία, που βασιζόταν στη σχολαστική εξέταση των πηγών για να ανιχνεύσει πλαστογραφίες και δόλια

έγγραφα καθώς και σε μια μέθοδο αξιολόγησης της εγκυρότητας και της σημασία τους. Από επιστημολογική άποψη, τα μαθήματα του παρελθόντος υπήρξαν χρήσιμα για την κατανόηση της τρέχουσας κατάστασης της κοινωνίας και των θεσμών της. Παρ' όλα αυτά, αυτή η κατανόηση διαμορφώθηκε κατά βάση από την ποιότητα και τη διαθεσιμότητα των πηγών στα αρχεία.

Αν στους Γάλλους αρχειονόμους χρωστάμε την ανάπτυξη ενός επιστημολογικού συστήματος οργάνωσης για τα αρχεία, τότε πρέπει να στραφούμε στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου (Library of Congress – LC) για να βρούμε την προέλευση των σύγχρονων προτύπων συστηματικής ταξινόμησης για το υλικό των βιβλιοθηκών. Η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου ιδρύθηκε το 1800, όταν η έδρα της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών μεταφέρθηκε από τη Νέα Υόρκη στη νέα πρωτεύουσα την Ουάσιγκτον. Το 1802, ο πρόεδρος John Adams ενέκρινε μια πίστωση 5.000 δολαρίων για την αγορά «τέτοιων βιβλίων τα οποία μπορεί να είναι απαραίτητα στο Κογκρέσο». Τα πρώτα βιβλία, παραγγελία από το Λονδίνο, έφτασαν το 1801 και αποθηκεύτηκαν στο Αμερικανικό Καπιτώλιο. Η συλλογή περιλάμβανε 740 τόμους και τρεις χάρτες. Η διάταξη περί πνευματικών δικαιωμάτων στο Αμερικανικό Σύνταγμα αντικατόπτριζε ήδη τους προοδευτικούς στόχους της νέας δημοκρατίας. Σε αντίθεση με τους προηγούμενους νόμους περί πνευματικών δικαιωμάτων, που προορίζονταν είτε ως ένα μέσο λογοκρισίας των ανορθόδοξων ιδεών είτε για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας των συγγραφέων, οι διατάξεις περί πνευματικών δικαιωμάτων στο Αμερικανικό Σύνταγμα είχαν την πρόθεση να προωθήσουν «την πρόοδο της επιστήμης και των χρήσιμων τεχνών, διασφαλίζοντας για περιορισμένο χρόνο στους συγγραφείς και στους εφευρέτες το αποκλειστικό δικαίωμα στα αντίστοιχα γραπτά και τις εφευρέσεις». Σκοπός των διατάξεων περί πνευματικών δικαιωμάτων του Συντάγματος δεν ήταν τόσο η ανταμοιβή των συγγραφέων και των εφευρετών σε μεταγενέστερη φάση όσο ένα μέσο για να ενθαρρυνθεί η εφευρετικότητα και η δημιουργικότητα.

Μετά την πυρπόληση της Ουάσιγκτον από τους Βρετανούς κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1812, ο Thomas Jefferson ξαναδημιούργησε τη Βιβλιοθήκη πουλώντας στο Κογκρέσο τη δική του προσωπική συλλογή των 6.487 τόμων. Την εποχή εκείνη, η βιβλιοθήκη του Jefferson θεωρούνταν η καλύτερη στην Αμερική. Όταν ο Jefferson πούλησε την πολυθεματική, πολύγλωσση συλλογή του στο Κογκρέσο, ένωσε την ανάγκη να υπερασπιστεί την ποικιλομορφία της δηλώνοντας ότι δεν υπήρχε «κανένα θέμα στο οποίο ένα μέλος του Κογκρέσου δεν μπορεί να μην έχει την ευκαιρία να αναφερθεί», δημιουργώντας ένα προηγούμενο για την ανάπτυξη περιεκτικών εθνικών συλλογών²⁹. Η πρόοδος που συντελέστηκε για την ανάπτυξη της περιεκτικής συλλογής την οποία οραματίστηκε ο Jefferson, διακόπηκε στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα. Το 1851 μια φωτιά στο Καπιτώλιο κατέστρεψε 35.000 τόμους από τους 55.000 της συλλογής εκείνης της εποχής, αν και το Κογκρέσο αντέδρασε γρήγορα διαθέτοντας τα κονδύλια για την αντικατάσταση των χαμένων βιβλίων. Την πυρκαγιά ακολούθησε το 1859 η ακύρωση μιας αναθεώρησης του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων του 1846 που προέβλεπε την κατάθεση πνευματικής ιδιοκτησίας στη Βιβλιοθήκη καθώς και στο νέο Ινστιτούτο Σμιθσόνιαν (Smithsonian Institution)^{xviii}.

^{xviii} [Σ.τ.Μ.] Το Smithsonian είναι μια ομάδα μουσείων και ερευνητικών κέντρων που διοικούνται από την κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών. Ιδρύθηκε στις 10 Αυγούστου 1846, "για την αύξηση και τη διάδοση της γνώσης". Το ίδρυμα πήρε το όνομά του από τον ιδρυτή του και ευεργέτη τον Βρετανό επιστήμονα James Smithson. Αρχικά λειτούργησε ως Εθνικό Μουσείο των Ηνωμένων Πολιτειών και περιλαμβάνει περισσότερα από 150 εκατομμύρια τεκμήρια σε 19 μουσεία, 21 βιβλιοθήκες, 9 ερευνητικά κέντρα και ζωολογικό κήπο.

Οι προσπάθειες για την ανάπτυξη της συλλογής συνεχίστηκαν τη δεκαετία του 1860. Για παράδειγμα, η Βιβλιοθήκη απέκτησε τους 40.000 τόμους της βιβλιοθήκης του Σμιθσόνιαν το 1866. Και μέχρι το 1870, το Κογκρέσο ψήφισε νόμους που καθιέρωσαν το Αμερικανικό Γραφείο Πνευματικών Δικαιωμάτων ως τμήμα της Βιβλιοθήκης, συγκεντρώνοντας μαζί όλες τις δραστηριότητες που είναι σχετικές με την πνευματική ιδιοκτησία. Η μαζική εισροή υλικού που ακολούθησε την επαναφορά των νόμων περί υποχρεωτικής κατάθεσης πνευματικής ιδιοκτησίας το 1870 απαιτούσε και περισσότερο χώρο και πιο εκλεπτυσμένους τρόπους διαχείρισης των ραγδαία αναπτυσσόμενων συλλογών. Το 1896, λίγο πριν από τη μετακίνηση της ίδιας της Βιβλιοθήκης στο νέο κτίριο Jefferson, η Μικτή Επιτροπή της Βιβλιοθήκης (Joint Library Committee) πραγματοποίησε ακροάσεις σχετικά με «την κατάσταση» της Βιβλιοθήκης και την πιθανή αναδιοργάνωσή της. Οι ακροάσεις πρόσφεραν την ευκαιρία για μια λεπτομερή εξέταση του ιστορικού της Βιβλιοθήκης και των λειτουργιών της εκείνη την εποχή και για μια αξιολόγηση σχετικά με το ποιες νέες λειτουργίες θα μπορούσε να επιτελέσει η Βιβλιοθήκη μόλις θα καταλάμβανε το νέο ευρύχωρο κτίριο. Η Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών (American Library Association)^{xix} έστειλε έξι μάρτυρες, συμπεριλαμβανομένου του μελλοντικού Βιβλιοθηκονόμου του Κογκρέσου (Librarian of Congress)^{xx} Herbert Putnam από τη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Βοστώνης (Boston Public Library) και του Melvil Dewey από τη Βιβλιοθήκη της Πολιτείας της Νέας Υόρκης (New York State Library). Οι Putnam και Dewey υποστήριξαν ότι οι εθνικές υπηρεσίες της Βιβλιοθήκης θα έπρεπε να επεκταθούν σε μεγάλο βαθμό. Ο Dewey θεωρούσε ότι η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου είχε τώρα την ευκαιρία να δράσει ως μια πραγματική εθνική βιβλιοθήκη, την οποία όρισε ως «ένα κέντρο στο οποίο οι βιβλιοθήκες ολόκληρης της χώρας μπορούν να στραφούν με τον οικονομικότερο και αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο για έμπνευση, καθοδήγηση και πρακτική βοήθεια». Το 1897, όταν λειτούργησε το νέο κτίριο Jefferson, το προσωπικό αυξήθηκε από 42 σε 108 και διαμορφώθηκαν ξεχωριστά τμήματα για τις περιοδικές εκδόσεις, τους χάρτες, τη μουσική, τα χειρόγραφα και τις γραφικές τέχνες.

Παρόλο που η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου φημίζεται για τις μεγάλες και ποικίλες συλλογές της, εμείς εξετάζουμε για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης τον ρόλο της στην ανάπτυξη συστημάτων για την καταλογογράφηση και την ταξινόμηση έντυπων βιβλίων και περιοδικών.

^{xix} [Σ.τ.Μ.] Μη κερδοσκοπικός οργανισμός που προάγει τις βιβλιοθήκες και τη βιβλιοθηκονομική εκπαίδευση διεθνώς. Κατά τη διάρκεια της Εκατονταετούς Έκθεσης στη Φιλαδέλφεια το 1876, 103 βιβλιοθηκονόμοι, 90 άντρες και 13 γυναίκες, ανταποκρίθηκαν σε μια πρόσκληση για ένα «συνέδριο βιβλιοθηκονόμων» το οποίο θα διεξαγόταν στις 4-6 Οκτωβρίου στην Ιστορική Εταιρεία της Πενσυλβανίας. Στο τέλος της συνάντησης πέρασε το μητρώο από όλους έτσι ώστε να υπογράψει όποιος ήθελε να γίνει καταστατικό μέλος, ορίζοντας έτσι την 6η Οκτωβρίου 1876 ως ημερομηνία ίδρυσης της ALA. Πρόκειται για την παλαιότερη και μεγαλύτερη ένωση βιβλιοθηκών στον κόσμο με περισσότερα από 57.000 μέλη.

^{xx} [Σ.τ.Μ.] Ο Βιβλιοθηκονόμος του Κογκρέσου είναι ο επικεφαλής της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, ο οποίος διορίζεται από τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών με τη συμβουλή και τη συγκατάθεση της Γερουσίας. Το 1802, δύο χρόνια μετά την ίδρυση της Βιβλιοθήκης, ο πρόεδρος Thomas Jefferson ενέκρινε πράξη του Κογκρέσου που δημιούργησε το Γραφείο του Βιβλιοθηκονόμου και έδωσε στον Πρόεδρο την εξουσία να διορίζει τον υπεύθυνο. Λίγο αργότερα, ο Jefferson όρισε τον πρώην διευθυντή της προεκλογικής του εκστρατείας John J. Beckley να υπηρετήσει ως ο πρώτος βιβλιοθηκονόμος του Κογκρέσου. Αυτός ο ίδιος νόμος έδινε στον Βιβλιοθηκονόμο την αρμοδιότητα να θέτει τους κανόνες του θεσμού και να διορίζει το προσωπικό της Βιβλιοθήκης. Από τη θέσπισή της και μέχρι το 2015, η θέση του Βιβλιοθηκονόμου δεν υπόκειτο σε όρια θητείας επιτρέποντας έτσι στον εκάστοτε οριζόμενο να διατηρήσει τη θέση του καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Οι περισσότεροι Βιβλιοθηκονόμοι του Κογκρέσου έχουν υπηρετήσει μέχρι το θάνατο ή τη συνταξιοδότησή τους. Υπήρξαν μόνο 13 βιβλιοθηκονόμοι του Κογκρέσου κατά την περίοδο 1802-2015. Από το 2015, ο διορισμός ισχύει για 10 χρόνια.

Οι πρώτοι βιβλιοθηκονόμοι και επιμελητές οργάνωναν τις συλλογές τους σύμφωνα με τις μεθόδους του εκάστοτε ιδρύματος ή με άλλες ιδιόμορφες μεθόδους, αλλά κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα αρκετοί βιβλιοθηκονόμοι πρότειναν νέες μεθόδους για την καταλογογράφηση και την ταξινόμηση των ραγδαία αναπτυσσόμενων συλλογών. Ο Sir Anthony Pazinpi, βιβλιοθηκονόμος στο Βρετανικό Μουσείο από το 1831 ως το 1867, ανέπτυξε τους δικούς του 91 κανόνες καταλογογράφησης το 1832. Ο Melvil Dewey εισήγαγε τη Δεκαδική Ταξινόμηση Dewey (Dewey Decimal Classification) το 1876 ενώ ήταν βιβλιοθηκονόμος στο Amherst College και την επέκτεινε στην New York State Library. Εμπνευσμένος από το έργο του Dewey, ο Charles Cutter ξεκίνησε να δουλεύει στο δικό του σύστημα ταξινόμησης τη δεκαετία του 1880 ενώ υπηρετούσε ως βιβλιοθηκονόμος του Boston Athenaeum. Αν και το ταξινομικό σύστημα του Cutter δεν υιοθετήθηκε τόσο ευρέως όσο το σύστημα Dewey, εν μέρει λόγω της πολυπλοκότητάς του και εν μέρει επειδή δεν είχε ολοκληρωθεί πλήρως τη στιγμή του θανάτου του το 1903, θεωρείται εντούτοις μια από τις πιο λογικές και επιστημονικές αμερικανικές ταξινομήσεις. Πιο σημαντικό για την ανάλυσή μας, ο Cutter θέσπισε βασικές αρχές για την καταλογογράφηση βιβλιοθηκών, οι οποίες επηρέασαν τα περισσότερα ταξινομικά συστήματα που χρησιμοποιούν οι βιβλιοθήκες σήμερα. Οι βασικοί στόχοι του Cutter για τον κατάλογο μιας βιβλιοθήκης ήταν ότι αυτός θα έπρεπε να δείχνει τι υλικό κατείχε η βιβλιοθήκη από κάθε δεδομένο συγγραφέα, πάνω σε κάθε θέμα και για κάθε είδος λογοτεχνίας. Αν ένας χρήστης γνώριζε τον συγγραφέα, τον τίτλο ή το θέμα ενός έργου που επιθυμούσε, αυτός ή αυτή θα έπρεπε να μπορεί να εντοπίσει το έργο στη βιβλιοθήκη. Ο Cutter πρότεινε επίσης ένα αναλυτικό σύστημα ταξινόμησης με επτά επίπεδα που κυμαίνονται από το πολύ απλό για τις μικρότερες βιβλιοθήκες ως το έβδομο επίπεδο για τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες. Δηλωμένη επιδίωξή του ήταν «να φτιάξει ένα σχήμα εφαρμόσιμο σε συλλογές κάθε μεγέθους, από τη βιβλιοθήκη του χωριού στα πρώτα της στάδια ως την εθνική βιβλιοθήκη με το ένα εκατομμύριο τόμους».³⁰

Σύντομη παρουσίαση του Ταξινομικού Συστήματος του Cutter

- Α Πληροφοριακό υλικό/ Γενικά θέματα (εγκυκλοπαίδειες, περιοδικές εκδόσεις, εκδόσεις συλλόγων)
- Β-Δ Φιλοσοφία, Ψυχολογία, Θρησκεία
- Ε, F, G Βιογραφίες, Ιστορία, Γεωγραφία και ταξίδια
- Η-Ι, Κ Κοινωνικές επιστήμες, Δίκαιο
- L-T Φυσικές επιστήμες και τεχνολογία
- U-VS Στρατιωτικές επιστήμες, Αθλητισμός, Ψυχαγωγία
- VT, VV, W Θέατρο, Μουσική, Καλές τέχνες
- Χ Φιλολογία (με υποδιαιρέσεις ανά γλώσσα)
- Υ Λογοτεχνία (με υποδιαιρέσεις ανά γλώσσα, και σε αγγλική μορφή —π.χ., το ΥΥ είναι η αγγλική και αμερικανική λογοτεχνία, ΥΥΡ είναι η ποίηση στα αγγλικά)
- Ζ Τέχνες του βιβλίου, Βιβλιογραφία

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι μια παράλληλη προσπάθεια στη Γαλλία, με επικεφαλής τους Paul Otlet^{xxi} και τον βραβευμένο με βραβείο Nobel Henri La Fontaine, προσάρμοσε το

^{xxi} [Σ.τ.Μ.] Βέλγος συγγραφέας (1868-1944), επιχειρηματίας, οραματιστής και δικηγόρος, είναι ένας από τους πολλούς ανθρώπους που θεωρούνται πατέρες της επιστήμης της πληροφόρησης, ένα πεδίο που ο ίδιος ονόμαζε "τεκμηρίωση". Ο Otlet, μαζί με τον Henri La Fontaine (1854-1943), επίσης δικηγόρο και βραβευμένο με το Nobel Ειρήνης το 1913, δημιούργησε την Παγκόσμια Δεκαδική

Δεκαδικό Σύστημα Dewey και δημιούργησε το Διεθνές Δεκαδικό Σύστημα Ταξινόμησης (Universal Decimal Classification System - UDC), το οποίο πρωτοδημοσιεύθηκε στη Γαλλία μεταξύ 1904 και 1907. Το UDC χρησιμοποιείται ευρέως τις εκτός Ηνωμένων Πολιτειών Πολιτείες επειδή είναι ανεξάρτητο γλώσσας και συστήματος γραφής.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου –η πρώτη Αμερικανική βιβλιοθήκη που έφτασε το ένα εκατομμύριο αντίτυπα– ξεκίνησε να οργανώνει την τεράστια συλλογή της καταγεγραμμένης γνώσης για δημόσια χρήση, οι βιβλιοθηκονόμοι στράφηκαν στο σύστημα ταξινόμησης του Cutter. Το 1901 η Βιβλιοθήκη δημοσίευσε τον πρώτο τόμο του ταξινομικού συστήματος της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, προσαρμοσμένο από το σύστημα του Cutter στις ανάγκες της συλλογής της. Το ταξινομικό σύστημα της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου (LC classification) δεν υπήρξε τόσο μια μεθοδολογική καινοτομία στο πεδίο της καταλογογράφησης των βιβλιοθηκών όσο ο πρόδρομος για την ανάπτυξη ομοιόμορφων προτύπων για την οργάνωση και την ταξινόμηση του υλικού των βιβλιοθηκών. Μια καινοτομία που προήγαγε την ομοιομορφία ήταν η υπηρεσία διανομής δελτίων της Βιβλιοθήκης, η οποία διένειμε τυπωμένα δελτία καταλόγου σε άλλες βιβλιοθήκες. Κατά το 1900 άνοιγαν δημόσιες βιβλιοθήκες στους περισσότερους μεγάλους αμερικανικούς δήμους και κάθε ευυπόληπτο Κολέγιο ή Πανεπιστήμιο είχε τη δική του βιβλιοθήκη. Αυτές οι βιβλιοθήκες μπορούσαν να αγοράσουν προτυπωμένα δελτία καταλόγου για τους δικούς τους καταλόγους αντί να καταλογογραφούν τη συλλογή τους σύμφωνα με ιδιοσυγκρασιακές και συγκεκριμένες ιδρυματικές πρακτικές. Για τα δύο τρίτα του αιώνα το εθνικό σύστημα καταλογογράφησης στις Ηνωμένες Πολιτείες υποστηριζόταν από τη διανομή τυπωμένων δελτίων. Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου άρχισε να διερευνά την εφαρμογή των υπολογιστών στην καταλογογράφηση της βιβλιοθήκης και τελικά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 ηγήθηκε της ανάπτυξης της καταλογογράφησης αναγνώσιμης από μηχανή (Machine-Readable Cataloging - MARC) για την ταυτοποίηση και την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με το βιβλιογραφικό υλικό, το οποίο έγινε εθνικό πρότυπο το 1971. Στη δεκαετία του 1970, νέες δια-ιδρυματικές κοινοπραξίες όπως το Ohio College Library Center (OCLC, αποκαλούμενο σήμερα Online Computer Library Center) ξεκίνησαν να προσφέρουν ανταγωνιστικές υπηρεσίες για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικής καταλογογράφησης.

Η διάδοση των συστημάτων ταξινόμησης και καταλογογράφησης της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου στην υπόλοιπη χώρα οδήγησε σε μια ομοιομορφία στον τρόπο καταλογογράφησης που ακολουθούσαν όσες βιβλιοθήκες ήταν συνδρομητές στην υπηρεσία. Παρόλο που αυτό το σχετικά κοινότοπο επίτευγμα θα μπορούσαμε εύκολα να μην το λάβουμε υπόψη μας, πρέπει να τονίσουμε ότι αποτελεί παράδειγμα μιας κρίσιμης πτυχής μιας επιστημολογικής υποδομής που παραμένει σε μεγάλο βαθμό αόρατη. Το εάν τα εθνικά ή τα διεθνή συστήματα βασίστηκαν σε τυπωμένα δελτία της LC, στο UDC ή σε κάποια απλή ταξινόμηση, είναι λιγότερο σημαντικό από το γεγονός ότι τα ταξινομικά συστήματα του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα παρείχαν ένα κοινό «περιβάλλον χρήστη» για τη διαθέσιμη γνώση, όπως ακριβώς κάνουν σήμερα οι διαδικτυακές μηχανές αναζήτησης για τον Παγκόσμιο Ιστό. Οι μαθητές σχολείων διδάχτηκαν τις ίδιες γενικές δεξιότητες αναζήτησης πληροφοριών, συχνά ξεκινώντας με τη χρήση των δελτικοκαταλόγων και, πιο πρόσφατα, των

ταξινόμηση. Ο Otlet ήταν υπεύθυνος για την ευρεία υιοθέτηση στην Ευρώπη της τυποποιημένης αμερικανικής κάρτας που χρησιμοποιούνταν στους περισσότερους δελτικοκαταλόγους των βιβλιοθηκών σε όλο τον κόσμο, μέχρι την αντικατάστασή τους από τον ηλεκτρονικό κατάλογο. Έγραψε επίσης πολυάριθμα δοκίμια σχετικά με τη συλλογή και την οργάνωση της γνώσης.

ηλεκτρονικών καταλόγων στις σχολικές και δημόσιες βιβλιοθήκες. Ακαδημαϊκοί και ερευνητές, με πιο εξεζητημένες πληροφοριακές ανάγκες, βελτίωσαν τις δεξιότητές τους στη χρήση καταλόγων, ευρετηρίων, βοηθημάτων αναζήτησης και βάσεων δεδομένων εξειδικευμένα στον επιστημονικό κλάδο ή τα ερευνητικά τους ενδιαφέροντα. Αυτή η επιστημολογική υποδομή εξελίχθηκε περαιτέρω κατά τα μέσα του εικοστού αιώνα όταν η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου ανέπτυξε πρότυπα ταξινομικά συστήματα και κανόνες καταλογογράφησης για θέματα, ονόματα, τίτλους καθώς και για μια συνεχώς διευρυνόμενη ποικιλία νέων τύπων μέσων. Ως μέλος μιας κοινοπραξίας που περιλάμβανε την Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών καθώς και Βρετανούς συμμετέχοντες, βοήθησε στην ανάπτυξη των Αγγλο-Αμερικάνικων Κανόνων Καταλογογράφησης (Anglo-American Cataloging Rules – AACR), οι οποίοι δημοσιεύθηκαν για πρώτη φορά το 1967, καταλήγοντας τελικά σε μια ευρύτερη διεθνή συμφωνία πάνω στην ομοιόμορφη βιβλιογραφική περιγραφή υπό την αιγίδα της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ενώσεων Βιβλιοθηκών (International Federation of Library Associations – IFLA). Υποστηρίζουμε ότι τα συστήματα ταξινόμησης και οι κανόνες καταλογογράφησης αποτελούν μέρος μιας βαθιάς υποδομής επειδή παραμένουν αόρατα μέχρι να καταρρεύσουν. Παρόλο που η χρήση βασικών αρχών ταξινόμησης των συλλογών των βιβλιοθηκών άντεξε καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, εμφανίζουν πλέον σημάδια κατάρρευσης. Αυτές οι προκλήσεις προκύπτουν σε μικρότερο βαθμό από την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών από ό,τι από τη δυσκολία να αναπτυχθεί μια ενοποιημένη οντολογία της καταγεγραμμένης γνώσης, η οποία αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο, γίνεται περισσότερο εξειδικευμένη και ενσωματώνεται μέσα σε παγκόσμια δίκτυα.

Τα ΒΑΜ στη Βιομηχανική Εποχή: Προσαρμοστικότητα του Σκοπού

Οι προαναφερθείσες ιστορίες των ΒΑΜ προσφέρουν ισχυρές αποδείξεις ότι οι συλλογές διαδραμάτισαν έναν καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία κοινοτήτων γνώσης. Και τίποτα δεν ανακεφαλαιώνει καλύτερα τον ισχυρισμό αυτόν από τον στοχασμό του Francis Bacon επάνω στον απαραίτητο εξοπλισμό του ευγενούς μελετητή στο έργο του *Gesta Grayorum* του 1594:

Πρώτα, η συλλογή της πιο τέλει και γενικής βιβλιοθήκης, στην οποία [να περιλαμβάνονται] βιβλία αξίας στα οποία έχει δεσμευτεί η οποιαδήποτε μέχρι σήμερα γνώση του ανθρώπου, είτε είναι αρχαία είτε σύγχρονα, τυπωμένα ή χειρόγραφα, Ευρωπαϊκά ή από άλλα μέρη, της μιας ή της άλλης γλώσσας, μπορεί να συμβάλει στη σοφία σας. Έπειτα, ένας ευρύχωρος θαυμάσιος κήπος, όπου το οποιοδήποτε φυτό υπό τον ήλιο ποικίλων κλιμάτων, από τη γη ποικίλων εκμαγείων, είτε άγριο είτε από την καλλιέργεια του ανθρώπου γεννημένο, μπορεί να δημιουργηθεί, με εκείνη τη φροντίδα που προσφέρεται για την καλή ευδοκίμηση τούτου, σίγουρα και αγαπημένα· αυτός ο κήπος να είναι χτισμένος με χώρους γύρω για να σταβλιστούν μέσα όλα τα σπάνια κτήνη και να εγκλωβιστούν μέσα όλα τα σπάνια πτηνά, με δύο παρακείμενες λίμνες, η μία με γλυκό νερό, η άλλη με θαλασσινό με την ανάλογη ποικιλία ψαριών. Και έτσι μπορεί να έχετε σε μια μικρή πυξίδα ένα δείγμα οικουμενικής φύσης που γίνεται ιδιωτική. Το τρίτο, ένα αρκετά τεράστιο ντουλάπι όπου το οτιδήποτε το χέρι του ανθρώπου με εξαιρετική τέχνη ή μηχανή έχει κατασκευάσει σπάνιο σε πράγμα, μορφή ή κίνηση· οτιδήποτε η μοναδικότητα, η τύχη και η ανακατάταξη των πραγμάτων έχει παράγει· οτιδήποτε η φύση έχει επεξεργαστεί σε πράγματα που χρειάζονται ζωή και μπορούν να διατηρηθούν, θα ταξινομηθούν και θα συμπεριληφθούν. Το τέταρτο, ένα τέτοιο ακίνητο τόσο εξοπλισμένο με μύλους, εργαλεία, κλίβανους και δοχεία, όπως μπορεί να είναι ένα παλάτι κατάλληλο για τη φιλοσοφική λίθο. Έτσι, όταν η εξοχότητά σας

θα έχει προσθέσει βάθος γνώσης στη λεπτότητα του πνεύματός σας και στο μεγαλείο της ισχύς σας, τότε πράγματι θα είστε ένας Τρισμέγιστος, και τότε, όταν όλα τα άλλα θαυματουργά και εντυπωσιακά θα παύσουν λόγω του ότι θα έχετε ανακαλύψει τα φυσικά τους αίτια, ο εαυτός σας θα παραμείνει το μόνο θαύμα και η κατάπληξη του κόσμου.

Δύο αιώνες αφότου ο Bacon έγραψε τη διεξοδική του λίστα των ακαδημαϊκών αναγκών, ο κόσμος είχε υποστεί ριζικές αλλαγές, οι οποίες επέφεραν αδιανόητες μέχρι πρότινος ατομικές ευκαιρίες και πλούτο. Η ανάπτυξη των θεσμοθετημένων ΒΑΜ προχώρησε παράλληλα τόσο με τον Διαφωτισμό όσο και με τη Βιομηχανική Επανάσταση. Ο Daniel Webster^{xii} αποτύπωσε τη δύναμη αυτής της αλλαγής και την κεντρική θέση που κατείχε η γνώση σε αυτή την αλλαγή σε μια ομιλία που έδωσε στις 17 Ιουνίου 1825 στην τελετή έναρξης των εργασιών του μνημείου Bunker Hill στη Μασσαχουσέτη.

Ένα κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα της σημερινής εποχής είναι [η ύπαρξη] μιας κοινότητας απόψεων και γνώσης [απαρτιζόμενη] από ανθρώπους διαφόρων εθνών, υπαρκτών σε άγνωστο μέχρι σήμερα βαθμό. Η γνώση έχει, στην εποχή μας, θριαμβεύσει και θριαμβεύει πέρα από την απόσταση, πάνω από τις διαφορές στη γλώσσα, πάνω από την ποικιλία των συνηθειών, πάνω από τις προκαταλήψεις και πάνω από τη μισαλλοδοξία... Ολόκληρος ο κόσμος καθίσταται ένα κοινό πεδίο δράσης της διάνοησης. Η ενέργεια του νου, η διάνοια, η δύναμη, οπουδήποτε κι αν υπάρχει, μπορούν να μιλήσουν σε οποιαδήποτε γλώσσα, και ο κόσμος θα ακούσει. Υπάρχει ένα τεράστιο εμπόριο ιδεών. Υπάρχουν αγορές και ανταλλαγές για διανοητικές ανακαλύψεις και μια εξαιρετική συντροφιά από αυτά τα μεμονωμένα νοήμονα όντα, τα οποία αποτελούν το μυαλό και την άποψη της εποχής. Ο νους είναι ο μεγάλος μοχλός όλων των πραγμάτων· η ανθρώπινη σκέψη είναι η διαδικασία με την οποία εκπληρώνονται οι ανθρώπινοι στόχοι· και η διάχυση της γνώσης, τόσο εκπληκτική τον τελευταίο μισό αιώνα, έχει καταστήσει αμέτρητα μυαλά, διαφορετικά προικισμένα από τη φύση, ικανά να γίνουν ανταγωνιστές, ή συνάδελφοι στο θέατρο της διανοητικής λειτουργίας. Από αυτούς τους στόχους έχουν επέλθει σημαντικές πρόοδοι στην προσωπική κατάσταση των ατόμων. Γενικά μιλώντας, οι άνθρωποι όχι μόνο τρέφονται καλύτερα και ενδύονται καλύτερα, αλλά βρίσκονται επίσης στη θέση να απολαμβάνουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο· διακατέχονται από περισσότερη λεπτότητα και αυτοσεβασμό.

Αυτά τα δύο αποσπάσματα αντικατοπτρίζουν την ουσιαστική μετατόπιση από τον φιλομαθή κύριο του Bacon προς την ευρεία αγορά των ιδεών του Webster. Στον σχετικά σύντομο χρόνο μεταξύ αυτών των δηλώσεων, η αναζήτηση της γνώσης μετασηματίστηκε από αγαπημένη ασχολία του περιέργου ατόμου στην εκτεταμένη δημιουργία κοινοτήτων γνώσης, που είναι ζωτικής σημασίας για την κοινωνία. Επιπλέον, η βιομηχανική επανάσταση ξεκίνησε από τους πειραματισμούς δοκιμής και πλάνης εγγενών στην παράδοση των μαστόρων για να εισέλθει σε μια εποχή στην οποία η επιστημονική και η τεχνική γνώση εφαρμόζονταν συστηματικά για την επιτάχυνση του ρυθμού της προόδου. Στην εποχή του Webster αυτό είχε ήδη ως αποτέλεσμα τη βελτίωση και την εφαρμογή της ατμομηχανής στις ακτοπλοϊκές και στις σιδηροδρομικές μεταφορές, την έναρξη της μηχανικής γεωργίας μέσω του εκκοκκιστηρίου βάμβακος, την ανακάλυψη του εμβολιασμού κατά των ιογενών ασθενειών, καθώς και τη

^{xii} Αμερικανός πολιτικός (1782-1852) και διακεκριμένος δικηγόρος, μέλος του Κογκρέσου των Ηνωμένων Πολιτειών, διετέλεσε υπουργός Εξωτερικών κατά τη θητεία τριών Αμερικανών Προέδρων των William Henry Harrison, John Tyler και Millard Fillmore.

χρήση τεχνητού καύσιμου άνθρακα για τον φωτισμό των πόλεων. Μέσα στα επόμενα πενήντα χρόνια, ο Henry Bessemer έφερε επανάσταση στην παραγωγή χάλυβα, η σιδηροδρομική βιομηχανία επινόησε τη διαχείριση λειτουργιών, ο τηλεγράφος χρησιμοποιούνταν συστηματικά, ο Pasteur πρωτοστάτησε σε ριζικές αλλαγές στην ανθρώπινη υγεία και οι πολεμικές επιχειρήσεις έφτασαν σε ένα οδυνηρό επίπεδο αιματοχυσίας με τη χρήση νέου οπλισμού όπως το πολυβόλο. Στην κοινωνική πλευρά, μέχρι την εποχή της ομιλίας του Webster ο κόσμος είχε δει την αποδυνάμωση της Βρετανικής μοναρχίας υπέρ του Κοινοβουλίου, την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση, καθώς και την καθιέρωση αυτών που θα γινόταν οι σύγχρονοι δημοκρατικοί θεσμοί. Μέσα σε πενήντα χρόνια από την ομιλία του Webster καταργήθηκε η δουλεία και καθιερώθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση στις βιομηχανικές χώρες της Βόρειας Αμερικής και της Ευρώπης, και στις Ηνωμένες Πολιτείες ο νόμος Morrill και η καθιέρωση του Land Grant^{xxiii} δημιούργησαν μία σημαντική διεύρυνση στη δυνατότητα πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση.

Τα ΒΑΜ έχουν επιβιώσει ως θεσμοί για αρκετούς αιώνες, εν μέρει λόγω της ικανότητάς τους να προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες και απαιτήσεις. Όπως προαναφέραμε, ο δέκατος ένατος αιώνας υπήρξε η χρυσή εποχή της εξέλιξης των ΒΑΜ. Αυτή η περίοδος είδε τη δημιουργία σχεδόν όλων των σπουδαιών μουσείων φυσικής ιστορίας, τέχνης και πολιτισμού του κόσμου, την ανάπτυξη των μεγάλων εθνικών βιβλιοθηκών, την καθιέρωση πολλών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών και το ξεκίνημα των δημόσιων βιβλιοθηκών. Η εκβιομηχάνιση, η αστικοποίηση και ο μαζικός γραμματισμός προστέθηκαν στις λειτουργίες των ΒΑΜ, ασκώντας μεγαλύτερη πίεση για τη μετατροπή των ιδιωτικών συλλογών πληροφοριών και αντικειμένων σε δημόσια αγαθά. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού τους 19^{ου} αιώνα, ιδιώτες ευεργέτες ίδρυσαν και παρείχαν πόρους για αμέτρητα μουσεία, πινακοθήκες, ιστορικούς συλλόγους, καθώς και βιβλιοθήκες ώστε ένα ευρύτερο κοινό να μπορέσει να εκτιμήσει και να μάθει από συλλογές θησαυρών που είχαν συσσωρευθεί στο πέρασμα των αιώνων.³¹ Αυτοί οι θεσμοί ήταν συχνά αφοσιωμένοι σε μια ευρύτερη αποστολή που ξεπερνούσε την ανάπτυξη συλλογών και τη διατήρηση της γνώσης. Πολλοί ευεργέτες, καθώς και το ταχέως αναπτυσσόμενο προσωπικό των επαγγελματιών βιβλιοθηκονόμων και εφόρων, ενστερνίστηκαν την κοινωνική αποστολή της υποστήριξης της γενικής εκπαίδευσης, παρέχοντας στους πολίτες τις πληροφορίες και τα εργαλεία έτσι ώστε να λαμβάνουν εμπειριστατωμένες αποφάσεις και μαθαίνοντας στους νέους αστικούς κατοίκους πώς να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους έξυπνα.³² Οι βιβλιοθήκες, οι ιστορικοί σύλλογοι και τα μουσεία συνέβαλαν επίσης στην οικοδόμηση των εθνών συγκεντρώνοντας έγγραφα και αντικείμενα, τα οποία παρείχαν τη βάση για μια κοινή αίσθηση του παρελθόντος και για μια κοινή εθνική και πολιτιστική ταυτότητα.

Κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής περιόδου, οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία ανέλαβαν μια σειρά από λειτουργίες, οι οποίες επεκτάθηκαν πέρα από την απλή συγκέντρωση και οργάνωση βιβλίων, εγγράφων και αντικειμένων. Όπως φαίνεται στις μελέτες περιπτώσεων που παρουσιάστηκαν, οι ειδικοί στην οργάνωση, την ταξινόμηση και την ταξινόμηση επέβαλαν μια επιστημολογική τάξη στις συλλογές, απερίφραστα για την

^{xxiii} [Σ.τ.Μ.] Οι νόμοι Morrill Land-Grant είναι νόμοι οι οποίοι επέτρεψαν τη δημιουργία Κολεγίων με επιχορηγούμενη γη στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής χρησιμοποιώντας τα έσοδα από ομοσπονδιακές πωλήσεις γης. Σκοπός των Κολεγίων αυτών ήταν «χωρίς να αποκλείει άλλες επιστημονικές και κλασικές σπουδές και μαζί με τη στρατιωτική τακτική, να διδάσκει τέτοιους κλάδους της μάθησης όπως αυτές που σχετίζονται με τη γεωργία και τις μηχανικές τέχνες προκειμένου να προωθηθεί η φιλελεύθερη και πρακτική εκπαίδευση των βιομηχανικών τάξεων στις διάφορες επιδιώξεις και επαγγέλματα στη ζωή».

αποτελεσματική διαχείριση και σιωπηρά για να επιστρατεύσουν τις συλλογές στην υπηρεσία της επιστημονικής ανακάλυψης, του ανοιχτόμυαλου πολίτη και της αισθητικής διάκρισης. Η εξειδίκευση και η επιλογή υπήρξαν το σήμα κατατεθέν των επαγγελματικά διαχειριζόμενων ιδρυμάτων. Κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής εποχής, οι βιβλιογράφοι, οι αρχειονόμοι, οι έφοροι μουσείων και οι ερευνητές ανέπτυξαν μια εξαιρετικά ακριβή θεώρηση για τα μορφότυπα και τις διανοητικές μορφές για να διακρίνουν τα έντυπα από τα χειρόγραφα καθώς και για διαχωρίσουν τα έγγραφα από τα τρισδιάστατα αντικείμενα. Αυτές οι μορφές και τα είδη καθόρισαν τη φυσική θέση των διαφορετικών τύπων πολιτιστικών αντικειμένων. Τα έργα τέχνης ανήκαν στις πινακοθήκες, τα τρισδιάστατα αντικείμενα ανήκαν στα μουσεία, τα βιβλία ανήκαν στις βιβλιοθήκες και τα αδημοσίευτα πρωτότυπα έγγραφα ανήκαν στα αρχεία.³³ Αυτές οι διαφοροποιήσεις επίσης υποδείκνυαν στο κοινό πού να πάει ώστε να αναζητήσει τους τύπους των πληροφοριών και τα αντικείμενα που τους ενδιαφέρουν. Τα ΒΑΜ εξειδικεύτηκαν περαιτέρω βάσει χώρας, γλώσσας και περιοχής, βάσει θεματικής περιοχής ή επιστημονικού κλάδου και με βάση το κοινό. Μέσα σε αυτούς τους εξειδικευμένους τομείς, τα ταξινομικά συστήματα και οι ταξινομίες ξέφυγαν από τις εξιδανικευμένες έννοιες για οργανωμένες καθολικές συλλογές γνώσης προς εξαιρετικά βελτιστοποιημένες συλλογές, προσαρμοσμένες σε συγκεκριμένο κοινό ή κοινότητες χρηστών. Στο αντίποδα υπήρξε η παράλληλη ανάπτυξη μεγάλων εθνικών βιβλιοθηκών, μουσείων και αρχείων που επιχειρούσαν να συλλέξουν τα πάντα, αναπτύσσοντας εθνικές βιβλιογραφίες και ανεγείροντας μνημεία εθνικών θησαυρών.

Ανεξαρτήτως του αν οι συλλογές ήταν εξειδικευμένες ή περιεκτικές, η επιλογή του υλικού ήταν καθοριστική για την καθιέρωση θεσμικής ταυτότητας, καθώς και για την εξασφάλιση της ποιότητας και της αξιοπιστίας των πηγών. Η «σφραγίδα» ενός θεσμοθετημένου ΒΑΜ προσέδιδε στο περιεχόμενό του ένα σήμα γνησιότητας, αυθεντικότητας και κύρους. Ο φυσιοδίφης που αναζητούσε φυσικά δείγματα, ο ιστορικός που ερευνούσε για ντοκουμέντα, ή ο ιδιώτης που έψαχνε για εμψυχωτική λογοτεχνία μπορούσαν να έχουν εμπιστοσύνη ότι τα ιδρύματα θα τους προσφέρουν τα καλύτερα τεκμήρια και υψίστης ποιότητας πόρους. Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία πρόσφεραν επίσης ένα μέσο για τη συγκέντρωση και τη διατήρηση της γνώσης μέσα στην πάροδο του χρόνου. Ως φορείς συνέχειας, ως βασική λειτουργία τους αναδύθηκε η συσσώρευση γνώσης και η αέναη φροντίδα της, ακόμα και όταν τα φέροντα γνώση αντικείμενα είχαν καταστεί παρωχημένα, αναχρονιστικά ή άσχετα. Η λειτουργία της διατήρησης ενίσχυσε την κουλτούρα της συντήρησης [των τεκμηρίων] στις βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία και τα ανάγκασε να εξισορροπήσουν τη συνέχιση με την αλλαγή. Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία υπήρξαν συχνά απρόθυμα να αλλάξουν τις πρακτικές ταξινόμησης και έκθεσης των αντικειμένων και αντιστάθηκαν στην πίεση να απορρίψουν ή να περιορίσουν την πρόσβαση σε πληροφορίες που θεωρούνται ανατρεπτικές, επικίνδυνες ή πολιτικά μη αρεστές.

Παρά την τάση για συντηρητισμό στην ανάπτυξη και διαχείριση των συλλογών τους, οι βιβλιοθήκες, τα μουσεία και τα αρχεία προσαρμόστηκαν σε ποικίλες πρόσφατες κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές πιέσεις. Από κοινωνικής και πολιτιστικής πλευράς, οι καθιερωμένοι θεσμοί ήρθαν αντιμέτωποι με ένα μειούμενο κοινό σε εκθέσεις που θεωρήθηκαν ελιτίστικες, καθώς και με συρρικνούμενες κοινότητες χρηστών σε συλλογές που ενίσχυαν κυρίως συντηρητικές, εθνικιστικές και μεγαλοαστικές αφηγήσεις. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και μέχρι τη δεκαετία του 1990, πολλά μουσεία επαναπροσδιόρισαν τον ρόλο και την εικόνα τους από ναούς παθητικής προβολής αντικειμένων με σαφώς προκαθορισμένη ερμηνεία σε πεδία αλληλεπίδρασης, μάθησης και ανοιχτής ερμηνείας.³⁴ Οι δημόσιες βιβλιοθήκες έχτισαν νέες εγκαταστάσεις σε ραγδαία αναπτυσσόμενες προαστιακές

περιοχές, στόχευσαν ενεργητικά νεαρούς αναγνώστες, ανέπτυξαν υπηρεσίες, όπως προγράμματα προώθησης, και διοργάνωσαν εκδηλώσεις που βοηθούσαν στην ενσωμάτωση των βιβλιοθηκών στις γειτονιές και στις κοινότητες.³⁵ Ως απάντηση στο αυξανόμενο ενδιαφέρον για την κοινωνική, την τοπική ιστορία και τη γενεαλογία, πολλά αρχεία αξιολόγησαν εκ νέου τις πολιτικές ανάπτυξης της συλλογής τους και αναζήτησαν επισταμένως υλικό για τις γυναίκες, τις εθνοτικές και γλωσσικές μειονότητες, τη λαϊκή κουλτούρα καθώς και τα κοινωνικά κινήματα. Την ίδια στιγμή, οι μειονοτικές κοινότητες άρχισαν να διαμορφώνουν τα δικά τους πολιτιστικά κέντρα για να στηρίξουν την έρευνα, τις εκθέσεις (τεκμηρίων) και τη διδασκαλία και να ενισχύσουν ένα κοινό αίσθημα ταυτότητας. Συχνά ανεπαρκώς χρηματοδοτημένα και στελεχωμένα με εθελοντές, αυτά τα νέα ιδρύματα, εντούτοις, αναδείχθηκαν ως δραστήριοι καταλύτες για τη διαμόρφωση κοινοτήτων και ως ανταγωνιστές συντηρητικών, καθιερωμένων θεσμών.

Οι οικονομικές πιέσεις υποχρέωσαν επίσης σε αλλαγές στη χάραξη πολιτικής και στις εφαρμοζόμενες πρακτικές. Αντιμέτωπα με φθίνουσες επιχορηγήσεις και αυξανόμενα κόστη, τα πολιτιστικά ιδρύματα, ιδιαίτερα τα μουσεία, έχουν αναγκαστεί να υιοθετήσουν στρατηγικές περισσότερο προσανατολισμένες στην αγορά, όπως η αύξηση των τιμών των εισιτηρίων, η εισαγωγή πωλητηρίων και αναψυκτηρίων στα μουσεία ως κέντρα κέρδους, και στην αναζήτηση εταιρικών χορηγιών για εκστρατείες εύρεσης κεφαλαίων και εκθέματα υψηλού προφίλ. Από την άλλη, οι επικριτές αναρωτιούνται κατά πόσο μια εταιρική χορηγία ασκεί υπερβολική επιρροή στη θεματολογία και τις ερμηνείες (των αντικειμένων) στα μουσεία και αν οι απαιτήσεις για δημιουργία εσόδων εξαναγκάζουν τους επιμελητές να δημιουργούν εκθέσεις οι οποίες είναι κατά βάση δημοφιλείς και της μόδας παρά τέτοιες που να προκαλούν κριτική ανάλυση και σκέψη.³⁶ Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι τα μουσεία, τα οποία αναδύθηκαν από την ψυχαγωγική παράδοση των *Wunderkammern*, και στη συνέχεια εξελίχθηκαν σε προσπάθειες συλλογής και οργάνωσης φυσικών τεκμηρίων επιστημονικής έρευνας με περιορισμένη δημόσια έκθεση, αντέστρεψαν την πορεία τους και άρχισαν να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην επίδειξη, τη σύνδεση με το κοινό και την εκπαίδευση.

Οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία αντιμετώπισαν παρόμοιους οικονομικούς περιορισμούς όσον αφορά στο αυξανόμενο κόστος και μειωμένη χρηματοδότηση από το δημόσιο, αλλά τόσο η παράδοσή τους όσο και η πρακτικές που εφάρμοζαν περιόρισαν τις προσανατολισμένες στην αγορά επιλογές τους. Το να ζητάται από τους χρήστες να πληρώνουν για υπηρεσίες που παραδοσιακά παρέχονται δωρεάν, έρχεται σε αντίθεση τόσο με τις προσδοκίες των χρηστών όσο και με τους επαγγελματικούς στόχους για την άμβλυση των ανισοτήτων στην πρόσβαση των πολιτών στην πληροφορία. Οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία αντιμετώπισαν τους οικονομικούς περιορισμούς μέσω εσωτερικών διαρθρωτικών αλλαγών. Οι ερευνητικές βιβλιοθήκες, υπό την πίεση του αυξανόμενου κόστους πρόσκτησης βιβλίων και επιστημονικών περιοδικών, έχουν μειώσει τις αγορές και έχουν αρχίσει να αναπτύσσουν δίκτυα ώστε να μοιράζονται το ακριβό αλλά ελάχιστα χρησιμοποιούμενο υλικό.³⁷ Τα αρχεία έχουν επίσης υιοθετήσει πιο στοχευμένα και λογικά κριτήρια για την επιλογή υλικού για μακροχρόνια διατήρηση. Προστρέχουν όλο και περισσότερο σε ιδιωτικά ιδρύματα και σε δημόσια χρηματοδότηση η οποία δίνεται κατόπιν διαγωνιστικής διαδικασίας, όπως είναι το

Andrew W. Mellon Foundation^{xxiv} στις Ηνωμένες Πολιτείες, το Heritage Lottery Fund^{xxv} στο Ηνωμένο Βασίλειο καθώς και το Riks Bank Jubileum Fund^{xxvi} στη Σουηδία ή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) ως πηγές «επενδυτικών κεφαλαίων» για τη στήριξη της καινοτομίας.

Πολλά μουσεία, αρχεία και βιβλιοθήκες αποτελούν σήμερα σημαντικά κέντρα έρευνας, ενώ διαδραματίζουν επίσης ένα σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση κοινωνικού διαλόγου σχετικά με σύγχρονα επίμαχα ζητήματα. Στα μουσεία, μέρος αυτής της επιρροής συμβαίνει μέσω της ίδιας της διαδικασίας επιλογής του τι θα εκτεθεί και πώς αυτά τα εκθέματα θα παρουσιαστούν. Τα περισσότερα μουσεία έχουν συλλογές πολύ μεγαλύτερες από τον διαθέσιμο εκθεσιακό τους χώρο, οπότε αυτό που επιλέγεται να εκτεθεί μπορεί να αποτελεί από μόνο του δήλωση. Για παράδειγμα, μια έκθεση αντικειμένων από τις νησιωτικές κοινότητες του Νότιου Ειρηνικού μπορεί να εκληφθεί ως μια δήλωση σχετικά με το τι πλέον ονομάζουμε «Πολυνησία». Αυτού του είδους οι δηλώσεις είναι πιο ξεκάθαρες σε περιπτώσεις όπως το αμερικανικό Εθνικό Μουσείο Αμερικανών Ινδιάνων (National Museum of the American Indian) ή τα πολυάριθμα Μουσεία Ολοκαυτώματος. Η ίδια η ιδέα του «Αμερικανού Ινδιάνου» ξεκινά από μια λανθασμένη υπόθεση των πρώτων Ευρωπαίων εξερευνητών που πίστευαν πως είχαν φτάσει στην Ινδία και φτάνει μέχρι την ενοποίηση ενός μεγάλου αριθμού εξειδικευμένων πολιτισμών, οι οποίοι ήταν τόσο διαφορετικοί ο ένας από τον άλλο όσο οι Δανοί από τους Ιταλούς. Ομοίως, τα μουσεία για το Ολοκαύτωμα εύλογα εστιάζουν στην εξόντωση των Εβραίων από τους Ναζί, παρόλο που οι θηριωδίες των Ναζί περιλάμβαναν και την εξόντωση των ψυχικά ασθενών καθώς και των πολιτικών επαναστατών, που δεν ήταν Εβραίοι. Τα μουσεία, χωρίς να το θέλουν σχεδόν, παρέχουν ένα πολιτικό πλαίσιο για τις συλλογές τους που επηρεάζει τις αντιλήψεις του κοινού.

Ο εννοιολογικός σχολιασμός που περιλαμβάνεται στις περιγραφές των εκθεμάτων προσφέρει ένα ακόμα μέσο με το οποίο τα μουσεία επηρεάζουν την κατανόηση των συλλογών από το κοινό και τι αυτές σημαίνουν. Ένα μουσείο τεχνολογίας όπως το Deutsches Museum στο Μόναχο μπορεί να εκθέτει έναν συνδυασμό από αμαξοστοιχίες, φορτηγά και αυτοκίνητα για να δείξει τις μορφές χερσαίων μεταφορών (η έμφαση στη λειτουργικότητα) ή για να επισημάνει την πρόοδο στον σχεδιασμό της τεχνολογίας πρόωσης (η έμφαση στον τρόπο με τον οποίο επιτυγχάνεται η λειτουργικότητα). Η ρητή κατεύθυνση που δίνει ο επιμελητής στο έκθεμα (μέσω των σχολιασμών) έχει τη δύναμη να δημιουργήσει μια ομοιογενή αντίληψη για αυτό στους επισκέπτες. Αυτού του είδους η ξεκάθαρη καθοδήγηση

^{xxiv} [Σ.τ.Μ.] Ιδιωτικό ίδρυμα στη Νέα Υόρκη, επιχορηγούμενο με την περιουσία του Andrew Mellon, έχει πέντε βασικούς τομείς ενδιαφέροντος: την τριτοβάθμια εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωπιστικών επιστημών, των βιβλιοθηκών και της ακαδημαϊκής επικοινωνίας και της τεχνολογίας πληροφόρησης, τα μουσεία και τη συντήρηση της τέχνης, τις παραστατικές τέχνες καθώς και τη διατήρηση του περιβάλλοντος.

^{xxv} [Σ.τ.Μ.] Οργανισμός ο οποίος διανέμει ένα μερίδιο από τη χρηματοδότηση της Εθνικής Λοταρίας, για να υποστηρίξει ένα ευρύ φάσμα έργων κληρονομιάς στο Ηνωμένο Βασίλειο. Επιχορηγεί πολλά εγχειρήματα εφόσον επιφέρουν υπηρεσίες που κάνουν τη διαφορά για την κληρονομιά, τους ανθρώπους και τις κοινότητες, όπως είναι η αποκατάσταση φυσικών τοπίων, η διάσωση διατηρητέων κτιρίων, η καταγραφή των ιστοριών μιας κοινότητας

^{xxvi} [Σ.τ.Μ.] Ίδρυμα το οποίο παρέχει επιχορηγήσεις σε άτομα και ερευνητικές ομάδες για ερευνητικά έργα που αφορούν στην επιστήμη, τις ανθρωπιστικές επιστήμες, τις κοινωνικές επιστήμες, την ιατρική έρευνα, την τεχνολογία και το δίκαιο. Δημιουργήθηκε για να γιορτάσει την 300η επέτειο της Τράπεζας της Σουηδίας το 1968. Καθιέρωσε το Βραβείο Έρευνας Πολιτιστικής Πολιτικής σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Ίδρυμα το 2003. Είναι μέλος του Δικτύου Ευρωπαϊκών Ιδρυμάτων για την Καινοτόμο Συνεργασία.

συχνά διαφεύγει της προσοχής επειδή οι υποκείμενες διενέξεις δεν είναι αντιληπτές από το ευρύ κοινό. Ωστόσο, από καιρό σε καιρό, ο σχολιασμός μπορεί να προκαλέσει μεγάλες αντιπαραθέσεις, όπως στην περίπτωση της έκθεσης Enola Gay στο Εθνικό Μουσείο Αεροδιαστημικής (National Air and Space Museum) του Ινστιτούτου Smithsonian στα μέσα της δεκαετίας του 1990 για τον εορτασμό της ρίψης πυρηνικών όπλων στην Ιαπωνία κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Σε μια από τις πιο διάσημες δημόσιες διαμάχες σχετικά με ένα μουσειακό έκθεμα στην ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών, οι επιμελητές βρέθηκαν στη μέση της διαμάχης μεταξύ εκείνων που επιθυμούσαν να φέρουν στο προσκήνιο τις δύσκολες επιλογές που έπρεπε να γίνουν κατά τον βομβαρδισμό και εκείνων που επιθυμούσαν να τιμήσουν τον ηρωισμό αυτών των οποίων οι προσπάθειες έφεραν τη νίκη των Ηνωμένων Πολιτειών επί της Ιαπωνίας. Όπως το έθεσε ο Tom Crouch, έφορος του μουσείου, «θέλετε να πραγματοποιήσετε μια έκθεση που αποσκοπεί στο να κάνει τους βετεράνους να αισθάνονται καλά ή θέλετε μια έκθεση που θα κάνει τους επισκέπτες μας να αναλογιστούν τις συνέπειες της ατομικής βόμβας στην Ιαπωνία; Ειλικρινά, δεν πιστεύω ότι μπορούμε να τα κάνουμε και τα δύο». Στο τέλος, ο Crouch αποδείχτηκε σωστός και το έκθεμα δομήθηκε με στόχο να κάνει τους βετεράνους να αισθάνονται καλά.³⁸

Τα μουσεία αποτελούν ένα καλό παράδειγμα της αναδυόμενης συζήτησης για την κατασκευή «αφηγημάτων» για τις συλλογές και την παρουσίασή τους. Τα αφηγήματα αποτελούν το μέσο με το οποίο τα αντικείμενα έρχονται στο προσκήνιο ή ωθούνται στο παρασκήνιο με τρόπους που δημιουργούν μια ιστορία για τον επισκέπτη, η οποία δεν μπορεί να προκύψει απλά από την παρουσία των ίδιων των αντικειμένων. Όπως στην περίπτωση του Iguanodon, το αφήγημα δεν χρειάστηκε να είναι τίποτα περισσότερο από την απλή παρουσίαση του αντικειμένου. Η ένταση που προέκυψε ανάμεσα στις αυστηρά βιβλικές καταγραφές περί δημιουργίας και στις προφανείς αντιφάσεις της γεωλογικής καταγραφής ήταν πασιφανής σε όλους όσους είδαν την έκθεση. Ο σκελετός του Iguanodon υπήρξε αναπόφευκτα το γάντι που ρίχτηκε στα πόδια των αυστηρών δημιουργιστών προκαλώντας τους να δώσουν μία καλή εξήγηση. Η εξήγηση δεν ήταν εύκολη. Η έτοιμη απάντηση ότι τα απολιθωμένα οστά ήταν απλά εκείνα ενός μεγάλου πλάσματος το οποίο εξαφανίστηκε στη βιβλική πλημμύρα της εποχής του Νώε προκάλεσε ερωτήματα σχετικά με το γιατί ο Νώε δεν διέσωσε αυτού του είδους τα πλάσματα μαζί με όλα τα άλλα που αναφέρονται στην ιστορία της Κιβωτού. Δεν υπήρχε τίποτα μυθοπλαστικό σχετικά με τα απολιθώματα. Το γεγονός ότι ήταν τόσο αδιάσειστα προκάλεσε αμφιβολίες ως προς το αποδεκτό αφήγημα της εποχής. Με τον ίδιο τρόπο, η έκθεση Enola Gay στο Εθνικό Αεροδιαστημικό Μουσείο αποτέλεσε την αφορμή να εξεταστεί το εάν ήταν δυνατόν να υπάρξει ένα βασικό αφήγημα που θα μπορούσε να δώσει απαντήσεις ταυτόχρονα σε πολλαπλά ακροατήρια, διαφωτίζοντας τους πάντες και χωρίς να προσβάλει κανέναν: θα μπορούσε το κύριο αφήγημα να ελέγχεται με έναν «αντικειμενικό» τρόπο, ή ήταν εγγενώς υποκειμενικό και ίσως αποκάλυπτα μεροληπτικό; Τα γεγονότα του Enola Gay, ο πόλεμος, ο βομβαρδισμός και τα επακόλουθά τους, δεν αμφισβητήθηκαν ποτέ από κανέναν από ανταγωνιστικές πλευρές. Στο επίκεντρο της αντιπαραθέσης υπήρχε το ερώτημα του τι σημαίνουν όλα αυτά. Με άλλα λόγια, η δύσκολη πρόκληση ήταν να καλυφθεί η απόσταση μεταξύ του ξεκάθਾਰου και του διφορούμενου με τέτοιο τρόπο ώστε να παράγει γνώση αποδεκτή από τους παρατηρητές.

Τα BAM στην Οικονομία της Γνώσης

Τα BAM αποτελούν αναμφισβήτητα τα παλαιότερα παραδείγματα οργανισμών γνώσης. Οι κοινωνίες έχουν δημιουργήσει και διατηρήσει ιδρύματα για να συλλέγουν, να οργανώνουν,

να διατηρούν και να παρέχουν πρόσβαση σε αντικείμενα φέροντα γνώση για περισσότερο από δύο χιλιετίες. Θα νόμιζε κανείς ότι αυτοί οι απόλυτα βασισμένοι στη γνώση θεσμοί θα χρησίμευαν ως πρότυπα για άλλους οργανισμούς που κάνουν τη μετάβαση σε μια οικονομία που βασίζεται στη γνώση. Στην πραγματικότητα, τα ΒΑΜ αντιμετωπίζουν μια περίοδο βαθιάς αβεβαιότητας στην αυγή της νέας εποχής λόγω των οικονομικών πιέσεων, του ανταγωνισμού από εναλλακτικούς παρόχους υπηρεσιών, της αλλαγής των προσδοκιών από τους καταναλωτές των υπηρεσιών τους, καθώς και μιας μετατόπισης στη βάση του υλικού τους από τα απτά αντικείμενα στις ψηφιακές αναπαραστάσεις. Αυτούς τους παράγοντες είναι δύσκολο να τους ξεχωρίσουμε μεταξύ τους, και δεν θα προσπαθήσουμε να προβούμε σε μια σημείο προς σημείο αξιολόγηση. Αντ' αυτού, θα αναδείξουμε μια σειρά από εμφανιζόμενες συνθήκες -που καταδεικνύουν τη συνυφασμένη φύση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα ιδρύματα αυτά- και θέτουν κεντρικά ερωτήματα σχετικά με την αποστολή και την επικαιρότητα των ΒΑΜ και των βασικών λειτουργειών τους.

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ΒΑΜ δεν είναι καινούργιες. Προέρχονται από μια σειρά μεγαλύτερων καταϊγιστικών αλλαγών που συμβαίνουν εδώ και κάποιο καιρό. Ωστόσο, ορισμένες σύγχρονες συνθήκες κάνουν πολύ πιο ξεκάθαρες τις προκλήσεις αυτές. Η έλευση του Παγκόσμιου Ιστού έχει όχι μόνο αναζωπυρώσει αφελείς αντιλήψεις για μια μοναδική παγκόσμια συλλογή όλης της γνώσης, αλλά και έχει ενισχύσει ανταγωνιστικές πηγές πρόσβασης στην πληροφορία με τρόπους μέχρι πρότινος αδύνατους. Μέσω του διαδικτύου, τα ΒΑΜ αντιμετωπίζουν σοβαρό ανταγωνισμό από εναλλακτικούς παρόχους υπηρεσιών, πιθανόν για πρώτη φορά στην ιστορία τους. Θα μπορούσε να σκεφτεί κανείς το διαδίκτυο ως ένα παγκόσμιο υποκατάστατο των ΒΑΜ, επειδή επιτρέπει σε όλο τον πληθυσμό παγκοσμίως να δημοσιεύει και να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες εύκολα.

Φυσικά το διαδίκτυο παρουσιάζει αδυναμίες έναντι ορισμένων παραδοσιακών πλεονεκτημάτων των ΒΑΜ, όπως η πιστοποίηση της γνησιότητας και της αυθεντικότητας των πληροφοριών, η προσεκτική επιλογή καθώς και η συνέπεια και τη δομή που παρέχουν για την πρόσβαση στις πληροφορίες. Εντούτοις, υπάρχουν κάποιες εντυπωσιακές ιστορίες να πει κανείς για τον ανταγωνισμό του διαδικτύου με τα παραδοσιακά ΒΑΜ. Μια μελέτη των διαδικτυακών συνηθειών 2.000 Αμερικανών κολεγιακών φοιτητών που διενεργήθηκε από τη netLibrary διαπίστωσε ότι:

- το 82% των ερωτηθέντων φοιτητών κατέχουν υπολογιστή και πρακτικά όλοι τους χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο
- το 93% υποστήριξαν ότι το να βρίσκει κανείς πληροφορίες on-line είναι πιο λογικό από το να πάει στη Βιβλιοθήκη
- το 83% δήλωσαν ότι συχνά δεν κατάφεραν να δανειστούν το υλικό που χρειάζονταν από τη βιβλιοθήκη λόγω του περιορισμένου ωραρίου λειτουργίας
- το 75% δήλωσαν ότι δεν διαθέτουν αρκετό χρόνο για να πάνε στη βιβλιοθήκη
- στο 75% αρέσει η ευκολία και στο 71% αρέσει που εξοικονομούν χρόνο βρίσκοντας πληροφορίες on-line οποιαδήποτε ώρα της ημέρας.³⁹

Μια άλλη πρόσφατη μελέτη ενισχύει τη σημασία αυτών των δεδομένων: «λόγω της εύκολης πρόσβασης στο διαδίκτυο, οι προπτυχιακοί φοιτητές χρησιμοποιούν τις συλλογές και τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών λιγότερο από ό,τι στο παρελθόν· ωστόσο, λόγω της έλλειψης ποιοτικών πληροφοριών και εργαλείων στον επιφανειακό ιστό, μπορεί να τίθεται σε κίνδυνο η ποιότητα της μάθησής τους.⁴⁰

Το ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο Amazon.com διαθέτει μια πλούσια επιγραμματική (on Line) βάση δεδομένων, όχι πολύ διαφορετική από έναν κατάλογο βιβλιοθήκης, στην οποία έχουν καταγραφεί εκατομμύρια τίτλοι βιβλίων, 250.000 τίτλοι CD, καθώς και δεδομένα για 250.000 κινηματογραφικές ταινίες και ψυχαγωγικά προγράμματα από το 1891 έως σήμερα. Η «συλλογή» της Amazon είναι εφάμιλλη σημαντικών ερευνητικών βιβλιοθηκών, όσον αφορά στον αριθμό των τίτλων που διατίθενται. Για κάποια είδη πληροφοριών, οι βάσεις δεδομένων της Amazon είναι πιο περιεκτικές και σύγχρονες από τους ηλεκτρονικούς καταλόγους μεγάλων βιβλιοθηκών. Αναμφισβήτητα, περισσότεροι άνθρωποι ψάχνουν τις βάσεις δεδομένων της Amazon από ότι τους καταλόγους οποιασδήποτε ερευνητικής βιβλιοθήκης και πιθανόν όλων των ερευνητικών βιβλιοθηκών μαζί. Επιπλέον, η Amazon ανταγωνίζεται με άλλα ηλεκτρονικά βιβλιοπωλεία, συμπεριλαμβάνοντας υπηρεσίες που μιμούνται κάποιες από τις λειτουργίες επιλογής και πιστοποίησης της ποιότητας του υλικού τις οποίες παραδοσιακά επιτελούσαν οι βιβλιοθήκες, όπως οι ενημερώσεις για νέο υλικό και οι προτάσεις βάσει του προφίλ των χρηστών και των προηγούμενων αγορών τους, καθώς και η δυνατότητα που έχουν οι αναγνώστες να δημοσιεύουν και να διαβάζουν κριτικές βιβλίων. Φαίνεται λογικό να αναρωτηθεί κανείς αν η Amazon αντιπροσωπεύει το πρώτο βήμα στη μετάπτωση των παραδοσιακών λειτουργιών των ΒΑΜ σε ένα μοντέλο βασισμένο σε εμπορικές υπηρεσίες.

Η έλευση εμπορικών υπηρεσιών όπως η Amazon προκαλεί μια ανεπαίσθητη αλλά σημαντική αλλαγή στην πολιτική και οικονομική οικολογία των ΒΑΜ. Για το μεγαλύτερο μέρος των τελευταίων δύο αιώνων, τα ΒΑΜ λειτουργούν ως ένα είδος δημόσιου αγαθού, στα οποία παρέχονταν κεφάλαια από μια σειρά υποστηρικτικών δομών από πανεπιστήμια, κυβερνήσεις και μη-κερδοσκοπικούς οργανισμούς και με τον τρόπο αυτό τα ΒΑΜ επιτελούσαν την αποστολή τους όσο καλύτερα μπορούσαν. Στο πλαίσιο αυτού το διακανονισμού, δεν απαιτήθηκε ποτέ από τα ΒΑΜ να αποδείξουν την οικονομική τους αξία. Στον βαθμό που επιχειρήθηκε η αποτίμηση της προστιθέμενης αξίας των ΒΑΜ, αυτή βασίστηκε κατά βάσει πάνω σε ένα απλοϊκό μοντέλο εισροών/εκροών, στο οποίο οι πρώτες ύλες των ΒΑΜ (χαρτιά, βιβλία, αντικείμενα) θεωρήθηκαν ως εισροές και ως εκροές ο αριθμός των χρηστών που εξυπηρετήθηκαν ή ο αριθμός των ερωτήσεων αναφοράς που απαντήθηκαν.⁴¹ Αρκετοί σημαντικοί παράγοντες έλειπαν από το κέντρο του μοντέλου. Πρώτα απ' όλα, δεν είχε γίνει επαρκής εκτίμηση του κόστους ώστε να φανεί πώς οι λειτουργίες της επιλογής, της οργάνωσης, της διατήρησης, της παράδοσης περιεχομένου κ.ο.κ. των ΒΑΜ συνέβαλαν οικονομικά στις παρεχόμενες υπηρεσίες. Από την άλλη, το μοντέλο δεν παρείχε με κανέναν τρόπο τη δυνατότητα να προσδιοριστεί η αξία του αποτελέσματος που παράγεται από τη χρήση του υλικού των ΒΑΜ. Όπως συμβαίνει στη λογιστική της πλειοψηφίας των υποδομών (αυτοκινητόδρομοι, αεροδρόμια, συστήματα καθαριότητας), η μη-ορατή συνεισφορά των ΒΑΜ δεν περιλαμβανόταν στους ισολογισμούς. Ήταν επομένως αδύνατο να προσδιοριστεί πώς κάποια συγκεκριμένη εισροή συνεισέφερε στην ευημερία ενός χρήστη. Και αυτό δεν αποτελούσε πρόβλημα για όσο καιρό οι χρήστες αποδέχονταν την ιδέα ότι τα ΒΑΜ ήταν ένα σημαντικό δημόσιο αγαθό και ότι έπρεπε να λαμβάνουν την κατάλληλη χρηματοδότηση. Η εμφάνιση παραδειγμάτων όπως η Amazon θέτουν υπό αμφισβήτηση αυτή την ιδέα και τα ΒΑΜ δεν έχουν κανένα χρήσιμο μέτρο εκτίμησης κόστους και ωφέλειας για να καταφύγουν για βοήθεια.

Η Amazon αποδεικνύει ότι κάτι σαν βιβλιοθήκη μπορεί να αναπτυχθεί και να διατεθεί σε εμπορική βάση. Αυτή η απόδειξη μπορεί να επικεντρώσει ξανά και με ουσιώδη τρόπο τη συζήτηση στη συνεισφορά των ΒΑΜ στην κοινωνική ευημερία. Το μοντέλο πρόνοιας των παραδοσιακών ΒΑΜ ξεκίνησε στοχεύοντας στην ευημερία του συνόλου της κοινωνίας και

πήγε κατόπιν προς τα πίσω. Όπως υποδηλώνει το παραπάνω απόσπασμα του Webster, το όφελος από το «τεράστιο εμπόριο ιδεών» ήταν η κοινωνία συνολικά - η ανθρωπότητα, για να χρησιμοποιήσουμε τον όρο του. Φυσικά, τα συγκεκριμένα έργα που παράγουν αυτά τα οφέλη είναι ατομικής προέλευσης, ωστόσο το κέντρο του ενδιαφέροντος δεν ήταν ποτέ στο ατομικό επίπεδο. Στα παραδοσιακά BAM, ειδικά όπως αναπτύχθηκαν τον 19^ο αιώνα, οι ατομικές συνεισφορές προέκυψαν από την παροχή κοινωνικά οργανωμένων ευκαιριών. Η κοινωνία προσέφερε τα BAM για χρήση στους ιδιώτες, και κάποιιοι τουλάχιστον μεμονωμένοι χρήστες αξιοποίησαν αυτές τις ευκαιρίες για σημαντικές νέες ανακαλύψεις ή δημιουργίες, οι οποίες ωφέλησαν την κοινωνία. Οι ευημερούσες κοινωνίες είχαν ισχυρή υποδομή BAM και κάθε κοινωνία που ήθελε να ευημερεί έπρεπε να δημιουργήσει τέτοιες υποδομές μέσω συλλογικής δράσης.

Η Amazon προσφέρει ένα ουσιαστικά διαφορετικό οικονομικό μοντέλο το οποίο ξεκινά στοχεύοντας την ατομική ευημερία. Τα άτομα αντιλαμβάνονται ότι έχουν την ανάγκη για υπηρεσίες παρόμοιες με αυτές των BAM και μεμονωμένοι επενδυτές διαθέτουν τους πόρους και παρέχουν τη δυνατότητα ανταπόκρισης σε αυτή τη ζήτηση. Οι μεμονωμένοι χρήστες πληρώνουν για τις υπηρεσίες και πιθανότατα (σύμφωνα με τις υποθέσεις της μικροοικονομίας) λαμβάνουν το αγαθό για το οποίο πληρώνουν. Καθώς ενισχύεται η ευημερία των ατόμων από τη χρήση των υπηρεσιών, προάγεται και η κοινωνική ευημερία. Στον τομέα της γνώσης όπως αυτή παρέχεται από την Amazon, η κοινωνία μπορεί επίσης να επωφεληθεί από τις ανακαλύψεις ή τις δημιουργίες των ατόμων οι οποίοι μπόρεσαν να αξιοποιήσουν τη γνώση που απέκτησαν από τις υπηρεσίες της. Η Amazon απλά και μόνο με την ύπαρξή της θέτει το ερώτημα γιατί η κοινωνία να πρέπει να υποστηρίζει τα BAM, όταν τις υπηρεσίες που προσφέρονται από τα BAM μπορεί να τις έχει μέσω ιδιωτικών επιχειρήσεων, οι οποίες χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ως υποδομή.

Ευτυχώς για τα παραδοσιακά BAM, τέτοια ερωτήματα δεν αμφισβητούν ακόμη την καρδιά του εγχειρήματος. Τα ερωτήματα, όμως, υπαινίσσονται ότι τα BAM δεν μπορούν να στηρίζονται επ' αόριστον στο σκεπτικό που κράτησε ενωμένες τις δομές υποστήριξής τους κατά τους τελευταίους δύο αιώνες. Ενώ κάποιοι ακραία συντηρητικοί που ανήκουν στον κόσμο των BAM μπορεί να προσπαθούν να αναχαιτίσουν το κύμα των αλλαγών που προκάλεσε το διαδίκτυο, πολλοί αρχίζουν να ακολουθούν την κοινότητα των χρηστών τους στον κόσμο του διαδικτύου, ώστε να αξιοποιήσουν τη δύναμη του Ιστού με τρόπο επωφελή για τα παραδοσιακά BAM.

Ένας μετασχηματισμός βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη μεταξύ των χρηστών των BAM, δεν είναι όμως ακόμη ξεκάθαρο πώς θα επηρεαστεί η κοινωνική ευημερία από τον μετασχηματισμό αυτόν. Εκείνοι που φροντίζουν για τα παραδοσιακά BAM καλούνται να αποφασίσουν εάν και πώς θα προσπαθήσουν να διαμορφώσουν αυτόν τον μετασχηματισμό. Αυτή η πρόκληση πρέπει να ξεκινήσει με την παραδοχή ότι τόσο τα BAM όσο και το Διαδίκτυο δεν μπορούν να υποκαταστήσουν το ένα το άλλο, ούτε ότι είναι πιθανό η αγορά να μπορεί να προσφέρει όλες τις υπηρεσίες των BAM και να παραμένει επικερδής. Η Amazon.com, για παράδειγμα, δεν χρειάζεται να καταλογογραφεί όλα τα βιβλία, τα περιοδικά και τα CD που πουλάει. Επωφελείται από τα δεδομένα καταλογογράφησης που παρέχονται από τους εκδότες (με την πρωτοβουλία catalog-in-publication, στην οποία τον ποιοτικό έλεγχο των Αμερικανών εκδοτών διαχειρίζεται η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου) και από μη κερδοσκοπικές βιβλιογραφικές υπηρεσίες. Ούτε χρειάζεται να διατηρεί μια αποθήκη με εξαντλημένο ή ξεπερασμένο υλικό αναμένοντας κάποια πιθανή ζήτηση στο απώτερο μέλλον. Τα Δίκτυα Εθνικών Βιβλιοθηκών εκδίδουν Διεθνείς Πρότυπους Αριθμούς Βιβλίων (ISBN) προσφέροντας

στην Amazon έναν άμεσα διαθέσιμο μηχανισμό ελέγχου του αποθέματός της. Παρόλο που η Amazon.com είναι εξειδικευμένη στην πώληση μεγάλου αριθμού τίτλων, δεν έχει καμία υποχρέωση ούτε να τους δανείζει στους ανθρώπους, οι οποίοι δεν έχουν τα μέσα να τους αγοράσουν, ούτε να αποκτά ένα αντίτυπο, κατ' αντιστοιχία της κατά νόμο κατάθεσης, όσων πουλάει. Τα BAM, ο Ιστός και οι δυνάμεις της αγοράς είναι συμπληρωματικά και πρέπει να αναπτυχθούν με τρόπο συμπληρωματικό. Μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις βασικούς συμπληρωματικούς τομείς όπως: η πρόσβαση, η ποιότητα των πληροφοριών η κοινωνική μνήμη και η ιδιοκτησία των πληροφοριών.

Πρόσβαση

Ένας σημαντικός συμπληρωματικός ρόλος του διαδικτύου και των BAM είναι η βελτίωση της παροχής αποτελεσματικής πρόσβασης στην πληροφορία για όλα τα στρώματα του πληθυσμού. Το «ψηφιακό χάσμα» αναφέρεται συνήθως στις ανισότητες στην πρόσβαση στις Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών (ΤΠΕ). Άτομα χωρίς πρόσβαση σε ΤΠΕ έχουν λίγες ευκαιρίες να συμμετέχουν σε διαδικτυακές συζητήσεις και διάλογο, να αναζητήσουν πληροφορίες για θέματα υγείας, ευκαιρίες απασχόλησης ή κρατικές παροχές, να χρησιμοποιήσουν το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο για να επικοινωνήσουν με φίλους και συγγενείς ή να δημοσιεύσουν το δικό τους περιεχόμενο στον Ιστό. Ωστόσο, οι ΤΠΕ από μόνες τους αποτελούν μόνο ένα μέρος του προβλήματος. Εξίσου σημαντική είναι η ανάπτυξη της πληροφοριακής υποδομής και των δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την αξιοποίηση της διαθεσιμότητας των ΤΠΕ.⁴² Οι βιβλιοθήκες έχουν επί μακρόν δράσει ως ισοσταθμιστές των ανισοτήτων πρόσβασης στην πληροφορία, παρέχοντας ελεύθερη δωρεάν πρόσβαση σε υλικό που μεμονωμένα άτομα δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν. Οι περισσότερες βιβλιοθήκες μάλιστα έχουν επεκτείνει τις προσπάθειές τους στην παροχή υπολογιστών με πρόσβαση στο Διαδίκτυο και την παροχή άδειας πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων για λογαριασμό των χρηστών τους. Οι βιβλιοθήκες έχουν ακόμα μικρή σχετικά εμπειρία στον τομέα αυτό και διαπιστώνουν ότι τα μοντέλα παροχής υπηρεσιών που βασίζονται στον δανεισμό φυσικών αντικειμένων όπως τα βιβλία, δεν αντιστοιχούν πλήρως στις απαιτήσεις ενός ψηφιακού περιβάλλοντος. Οι χρήστες μπορούν να πάρουν ένα βιβλίο στο σπίτι και να το χρησιμοποιήσουν όποτε θέλουν, ωστόσο όσοι δεν διαθέτουν υπολογιστή και σύνδεση στο Διαδίκτυο μπορούν να έχουν πρόσβαση στις εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης μόνο κατά τις ώρες λειτουργίας της. Παρόλα αυτά, οι βιβλιοθήκες παρέχουν έναν ζωτικής σημασίας συμπληρωματικό ρόλο στην αξιοποίηση του Διαδικτύου και από εκείνους που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να έχουν καθόλου πρόσβαση.

Μια εξίσου ζωτικής σημασίας συμπληρωματικότητα του διαδικτύου και των BAM είναι η συστέγαση των φυσικών συλλογών και των πληροφοριών που είναι απαραίτητες για να μάθουμε από τις συλλογές αυτές. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα μουσεία για να το απεικονίσουμε αυτό με δύο τρόπους. Η ενοποιημένη φυσική τοποθεσία των συλλογών ενός μουσείου είναι επωφελής για όσους μπορούν να επισκεφθούν το μουσείο αυτοπροσώπως, ειδικά για μεγάλο χρονικό διάστημα. Δυστυχώς, η ίδια η ενοποίηση καθιστά τις συλλογές του μουσείου απρόσιτες για όσους δεν μπορούν να το επισκεφθούν. Χρησιμοποιώντας τον Ιστό ένα μουσείο μπορεί να κάνει σημαντικά κομμάτια των συλλογών του διαθέσιμα σε απομακρυσμένους χρήστες, μέσω εικόνων των αντικειμένων και γραπτών πληροφοριών για τα αντικείμενα αυτά. Φυσικά, η εμπειρία του να βλέπεις μια ψηφιακή εικόνα ενός σκελετού δεινοσαύρου είναι πολύ πιο φτωχή σε σύγκριση με το να είσαι κυριολεκτικά εκεί και να περπατάς γύρω γύρω και να βλέπεις τον σκελετό. Όμως, ακόμα και έτσι, η περιορισμένη πρόσβαση είναι μακράν καλύτερη από το τίποτα, ειδικά για τους ερευνητές που έχουν βαθιά

γνώση της κλάσης των αντικειμένων που μελετούν και οι οποίοι χρειάζεται να εξετάσουν αντικείμενα διασπαρμένα σε μεγάλο αριθμό συλλογών. Ακόμα και αν απαιτείται επιτόπια έρευνα, η προκαταρκτική εξέταση των επιγραμμικών συλλογών και των ερμηνευτικών σχολίων που τις συνοδεύουν μπορούν να περιορίσουν δραματικά το πεδίο αναζήτησης και να παρέχουν την απαραίτητη υποδομή για μελέτη. Ένας άλλος τρόπος με τον οποίο η συστέγαση αντικειμένων και πληροφοριών γίνεται πολύτιμη είναι με την παροχή πληροφοριών σε διαφορετικά επίπεδα βάθους στο σημείο που βρίσκεται το ίδιο το αντικείμενο. Για πολλούς από τους επισκέπτες του μουσείου οι πληροφορίες που περιέχονται σε μια ετικέτα δίπλα στο έκθεμα είναι αρκετές. Αλλά για αρκετούς επισκέπτες η δυνατότητα να αποκτήσουν βαθιά πρόσβαση στα αρχεία ενός συγκεκριμένου αντικείμενου μπορεί να είναι απαραίτητη για τη μελέτη τους. Αυτή η πρόσβαση παρέχεται συνήθως στους ερευνητές από το προσωπικό του μουσείου, το οποίο τους επιτρέπει την είσοδο σε περιοχές του μουσείου που δεν είναι προσβάσιμες για τους τακτικούς επισκέπτες. Με τεχνολογία βασισμένη στον Ιστό και σημαντικές επενδύσεις στην ψηφιοποίηση, ολόκληρη η συλλογή πληροφοριών για κάθε αντικείμενο μπορεί να γίνει διαθέσιμη κατά βούληση σε κάθε επισκέπτη με τη χρήση μιας φορητής ασύρματης συσκευής όπως τα PDA. Με αυτό το παράδειγμα από ένα μουσείο φαίνεται ότι τα BAM αποτελούν πηγή τεκμηριωμένων πληροφοριών οι οποίες διατίθεται σε ένα διασπαρμένο κοινό μέσω του Διαδικτύου, και το Διαδίκτυο παρέχει απaráμιλλη πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικές με τις συλλογές των μουσείων στους επισκέπτες στον χώρο του μουσείου.

Διασφάλιση Ποιότητας Πληροφοριών

Τα BAM και ο Ιστός συνδυαστικά επιτρέπουν την εύκολη πρόσβαση σε τεκμηριωμένες πληροφορίες. Το Διαδίκτυο είναι εύκολο στη χρήση και παρέχει γρήγορη πρόσβαση σε ένα τεράστιο όγκο πληροφοριών. Δυστυχώς, δεν επαρκεί για τη διδασκαλία και την έρευνα, όπου οι πλέον αξιόπιστες και υψηλής ποιότητας πηγές πληροφοριών είναι καθοριστικής σημασίας για την κριτική ανάλυση, την καινοτομία και την παραγωγή γνώσης. Πολλές από τις πληροφορίες στο Διαδίκτυο δεν είναι προσβάσιμες μέσω των μεγάλων μηχανών αναζήτησης και έτσι δεν είναι διαθέσιμες στους περισσότερους χρήστες του Ιστού. Πρόσφατες μελέτες της αρχιτεκτονικής του Διαδικτύου κάνουν διάκριση μεταξύ επιφανειακού και βαθύ Ιστού (Deep Web), του αποκαλούμενου επίσης και ως σκοτεινού ή κρυμμένου Ιστού.⁴³ Οι μηχανές αναζήτησης ευρετηριάζουν κατά βάση τον επιφανειακό Ιστό των χωρίς περιορισμούς στην πρόσβαση, στατικών ιστοσελίδων. Παρόλο που οι μηχανές αναζήτησης βελτιώνονται, από το 1999 καμία μηχανή αναζήτησης δεν ευρετηρίαζε περισσότερο από το 16% του επιφανειακού Ιστού. Ο «βαθύς» Ιστός εκτιμάται ότι είναι 500 φορές μεγαλύτερος σε μέγεθος από τον επιφανειακό Ιστό και αναπτύσσεται ταχύτερα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το Διαδίκτυο παρέχει πρόσβαση σε έναν τεράστιο όγκο πληροφοριών και σε πολλές περιπτώσεις αυτό είναι πραγματικά θείο δώρο. Ωστόσο, το Διαδίκτυο και οι μηχανές αναζήτησης ως έχουν για την ώρα δεν επαρκούν για την αναγκαία για τις κοινότητες γνώσης υποδομή που τώρα παρέχεται από τα BAM.

Ένα σοβαρότερο πρόβλημα σε σχέση με τη διασφάλιση της ποιότητας που προκύπτει από την εξάρτηση του επιφανειακού Ιστού από τις μηχανές αναζήτησης είναι η συγκριτικά χαμηλή ποιότητα πληροφοριών που υπάρχουν εκεί. Οι πόροι στον βαθύ Ιστό είναι συνήθως ανώτεροι σε ποιότητα, οργάνωση και δομή από αυτούς του επιφανειακού Ιστού. Οι πόροι στον βαθύ Ιστό τυγχάνουν μεγαλύτερης επιμέλειας, που σημαίνει ότι έχουν επιλεγεί, ευρετηριαστεί και ελεγχθεί για την ποιότητα και την αξιοπιστία τους από ειδικούς στο εκάστοτε αντικείμενο ή επιμελητές. Οι πόροι στον βαθύ Ιστό είναι κατά κανόνα πιο

συγκεκριμένοι και πιο πλούσιοι σε περιεχόμενο από τους ιστότοπους στον επιφανειακό Ιστό και προσανατολισμένοι προς συγκεκριμένους τομείς ή κλάδους. Οι ερευνητές που βασίζονται στις διαδικτυακές μηχανές αναζήτησης μπορεί να εντοπίζουν ουσιαστικές πληροφορίες στον επιφανειακό Ιστό, αλλά έχουν πλήρη άγνοια του ποιοτικότερου περιεχομένου που βρίσκεται στον βαθύ Ιστό. Οι ερευνητές ακόμα και αν έχουν ιδιαίτερα αναπτυγμένες δεξιότητες αναζήτησης και οι ικανότητές τους να αξιολογούν τη σχετική ποιότητα των διαθέσιμων πόρων είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένες, δεν θα καταφέρουν τελικά να αποκτήσουν πρόσβαση σε πολλές καλές πληροφορίες. Στην καλύτερη περίπτωση αυτό είναι μια σημαντική απώλεια ευκαιρίας.

Η παράλληλη εξέλιξη των αντικειμένων, των δεδομένων και των μεταδεδομένων των BAM δεν ήταν τυχαία. Ήταν ένα αναπόσπαστο και απαραίτητο κομμάτι των κοινοτήτων γνώσης που αναπτύχθηκαν με τα BAM και διατηρήθηκαν από αυτά. Οι συλλογές αντικειμένων και τεκμηρίων δεν θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν πλήρως έως ότου γίνει διαθέσιμο το πλήρες σύνολο των συμπληρωματικών σε αυτά πόρων. Τους συμπληρωματικούς αυτούς πόρους αποτελούσαν οι ειδικοί στο περιεχόμενο των συλλογών – οι βιβλιοθηκονόμοι, οι αρχειονόμοι και οι επιμελητές – καθώς και τα εργαλεία που ανέπτυξαν οι ειδικοί αυτοί με την πάροδο του χρόνου με τη μορφή εργαλείων μεταδεδομένων, όπως ευρετήρια, κατάλογοι και έργα αναφοράς. Η ζωτική ανάγκη για τους πόρους αυτούς έγινε εντυπωσιακά εμφανής αμέσως μετά την ηρωική επιτυχία της επέκτασης της βάσης των αμερικανικών δημόσιων βιβλιοθηκών με τις χορηγίες Carnegie για τις βιβλιοθήκες. Ο Andrew Carnegie^{xxvii} πρόσφερε εκατομμύρια δολάρια σε πόλεις και κωμοπόλεις των Ηνωμένων Πολιτειών ώστε να δημιουργηθούν δομές βιβλιοθηκών με την προϋπόθεση ότι οι δημοτικές αρχές θα παρείχαν τη χρηματοδότηση για τις συλλογές και το εξειδικευμένο προσωπικό.⁴⁴ Οι περισσότερες από τις 2.811 βιβλιοθήκες Carnegie είχαν ανεγερθεί μέχρι το 1920, αλλά τα οφέλη τους ήταν ακόμη απροσδιόριστα. Το ίδρυμα Carnegie ανέθεσε στον Charles Williamson^{xxviii} να ερευνήσει το ζήτημα αυτό. Το 1923 η αναφορά του Williamson υποστήριζε ότι οι επενδύσεις σε κτίρια και συλλογές δεν θα απέδιδαν ποτέ μέχρις ότου ανατεθεί σε περισσότερους επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμους η διαχείριση των συλλογών και η παροχή βοήθειας στο κοινό για να τις χρησιμοποιεί.⁴⁵ Οι περισσότερες αμερικανικές σχολές βιβλιοθηκονομίας ιδρύθηκαν τη δεκαετία που ακολούθησε και οι απόφοιτοί τους κατέστησαν τη δημόσια βιβλιοθήκη απαραίτητο κομμάτι της επιστημολογικής υποδομής του έθνους. Με παρόμοιο τρόπο, ο Ιστός και τα συναφή εργαλεία, όπως οι μηχανές αναζήτησης, δεν θα επαρκούσαν από μόνα τους για την αξιοποιηθεί το σύνολο των δυνατοτήτων αυτής της αναδυόμενης επιστημολογικής υποδομής. Οι βιβλιοθηκονόμοι, οι αρχειονόμοι, οι επιμελητές και οι άλλοι

^{xxvii} [Σ.τ.Μ.] Σκωτσέζο-Αμερικανός βιομήχανος και φιλανθρωπικός (1835-1919), ηγήθηκε της επέκτασης της αμερικανικής χαλυβουργίας στα τέλη του 19ου αιώνα και έγινε ένας από τους πλουσιότερους Αμερικανούς στην ιστορία καθώς και κορυφαίος φιλάνθρωπος στις Ηνωμένες Πολιτείες και στη Μεγάλη Βρετανία. Κατά τα τελευταία 18 χρόνια της ζωής του, έδωσε 350 εκατομμύρια δολάρια σε φιλανθρωπικές οργανώσεις, ιδρύματα και πανεπιστήμια - σχεδόν το 90 τοις εκατό της περιουσίας του. Με το άρθρο του του 1889, όπου διακήρυξε το «Ευαγγέλιο του Πλούτου», καλούσε τους εύπορους να χρησιμοποιήσουν τον πλούτο τους για τη βελτίωση της κοινωνίας, προκαλώντας ένα κύμα φιλανθρωπίας.

^{xxviii} [Σ.τ.Μ.] Οικονομολόγος (1877-1965), ξεκίνησε να εργάζεται στη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Νέας Υόρκης το 1911 ως επικεφαλής της νέας, τότε, Διεύθυνσης Οικονομικών. Κατείχε, επίσης, θέσεις στο Κολλέγιο Bryn Mawr, στο Ίδρυμα Carnegie, στο Ίδρυμα Rockefeller και διετέλεσε διευθυντής των βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου Columbia και Κοσμήτορας του Columbia School of Library Service από το 1926 μέχρι το 1940. Το 1999 ανακηρύχθηκε ως ένας από του 100 Αμερικανούς βιβλιοθηκονόμους που είχε βαθύ αντίκτυπο στις βιβλιοθήκες και στη χώρα.

επαγγελματίες της πληροφόρησης των BAM παρέχουν την απαραίτητη τεχνογνωσία για τη διασφάλιση της ποιότητας στη διαχείριση των πληροφοριών που χρειάζεται διακαώς ο κόσμος του Διαδικτύου.

Η συμπληρωματική φύση των παραδοσιακών BAM και του αναπτυσσόμενου Διαδικτύου απεικονίζεται στις υπηρεσίες τύπου BAM που διατίθενται όλο και περισσότερο στον Ιστό. Οι υπηρεσίες αυτές είναι συνδεδεμένες με μεγάλες συλλογές BAM και τις οποίες υπηρεσίες διαχειρίζονται ειδικοί των BAM, οι οποίοι έχουν βαθιά γνώση των συλλογών. Η αλληλεπίδραση του κοινού με τις συλλογές γίνεται με τη διαμεσολάβηση των επαγγελματιών των BAM· με τον τρόπο αυτό παρέχονται στο κοινό σημαντικά μεγαλύτερα οφέλη από αυτά που οι μη ειδικοί χρήστες θα μπορούσαν να ελπίζουν να αποκομίσουν μόνοι τους. Ένα καλό παράδειγμα αυτού μπορεί να δει κάποιος στις πειραματικές υπηρεσίες που παρέχονται από επιγραμματικές βιβλιοθήκες, όπως η Δημόσια Βιβλιοθήκη του Διαδικτύου ([Internet Public Library - IPL](#)). Η IPL ξεκίνησε το 1996 ως φοιτητικό πείραμα έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια ηλεκτρονική υπηρεσία η οποία να προσφέρει τις λειτουργίες μιας δημόσιας βιβλιοθήκης. Από τότε, η IPL απέδειξε ότι βασικές υπηρεσίες βιβλιοθήκης όπως είναι οι υπηρεσίες πληροφόρησης μπορούν να παρέχονται on-line σε μια παγκόσμια διασκορπισμένη βάση χρηστών από ένα παγκόσμια κατανεμημένο σύνολο επιστημόνων της πληροφόρησης. Η κύρια βάση χρηστών της IPL είναι τώρα οι μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι χρησιμοποιούν τις συλλογές και τις υπηρεσίες πληροφόρησης για βοήθεια στις σχολικές τους εργασίες. Η υποδομή και η ιδέα της IPL επεκτάθηκε στην American Indian Higher Education Council Virtual Library ([Εικονική Βιβλιοθήκη του Ινδιάνικου Ινστιτούτου Ανώτερης Εκπαίδευσης](#)), η οποία επέτρεψε σε αρκετά φυλετικά κολέγια που ίδρυσαν και διαχειρίζονται φυλές Αμερικανών Ινδιάνων να λάβουν διαπίστευση για προγράμματα που είχαν προηγουμένως απορριφθεί λόγω της έλλειψης πόρων βιβλιοθήκης. Ένα παρόμοιο εγχείρημα στην Ευρώπη, χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι το SCRAM, το Scottish Research and Access Network (Δίκτυο Έρευνας και Πρόσβασης στη Σκωτία), το οποίο παρέχει πρόσβαση σε περισσότερες από 1 εκατομμύριο εικόνες από αρχεία, βιβλιοθήκες και μουσεία σχετικές με την ιστορία και τον πολιτισμό της Σκωτίας, συνοδευόμενες από βασικές βιβλιογραφίες (pathfinders), θεματικά ομαδοποιημένους πληροφοριακούς πόρους, οδηγούς ανάπτυξης μαθημάτων, τράπεζες θεμάτων και πακέτα βοηθημάτων διδασκαλίας. Το κλειδί της επιτυχίας για αυτού του είδους τις υπηρεσίες είναι η ποιότητα των πληροφοριών τους: το περιεχόμενο τεκμηριώνεται από ειδικούς που γνωρίζουν τόσο το θέμα όσο και το τι αναζητούν οι χρήστες από άποψη περιεχομένου. Η IPL και η εικονική βιβλιοθήκη AIHEC, το SCRAM και πολλές άλλες επιμελημένες ηλεκτρονικές συλλογές παντρεύουν τα παραδοσιακά πλεονεκτήματα των BAM με τα πλεονεκτήματα της κατανεμημένης πρόσβασης στο Διαδίκτυο για τη δημιουργία μιας οικονομικά αποδοτικής μορφής επιστημολογικής υποδομής, η οποία δεν ήταν προηγουμένως εφικτή. Αυτά τα παραδείγματα μπορούν συμπληρωθούν από πολλά άλλα και καταδεικνύουν ότι το μέλλον του Διαδικτύου μάλλον διασταυρώνεται παρά απομακρύνεται από τα παραδοσιακά BAM.

Κοινωνική Μνήμη

Τα BAM προσφέρουν στην κοινωνία ζωτικής σημασίας βασικές λειτουργίες που είναι σε μεγάλο βαθμό αόρατες και οι οποίες δεν μπορούν να προσφερθούν από τους υπάρχοντες μηχανισμούς συλλογής και διάδοσης μέσω του διαδικτύου. Βασική λειτουργία στην οικονομία που βασίζεται στη γνώση είναι η ενοποίηση ευρέως κατανεμημένων αντικειμένων και συλλογών. Αυτό απαιτεί ένα πλούσιο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων στην οργάνωση και την ταξινόμηση, καθώς και μια κριτική ματιά στα επιστημολογικά καθεστώτα που

επιβάλλουν τα συστήματα οργάνωσης της γνώσης στους κόσμους που περιγράφουν. Αυτή η ικανότητα αναπτύσσεται για περισσότερο από δύο αιώνες και είναι βασικό μέρος του ρόλου των ΒΑΜ στην παγκόσμια επιστημολογική υποδομή. Το Διαδίκτυο στην τρέχουσα (ή στην άμεσα προβλέψιμη) μορφή του δεν μπορεί να προσφέρει αυτή την υποδομή. Ο Ιστός παρέχει πρόσβαση σε μια παγκόσμια βάση χρηστών αλλά η εποπτεία των πληροφοριών στον κόσμο του βρίσκεται σε μεγάλο βαθμό σε τοπικές κοινότητες, συγκεκριμένους κλάδους και ιδιωτικούς παρόχους περιεχομένου. Αυτό είναι καλό, με την έννοια ότι η υπάρχει μεγάλη εξειδίκευση, αλλά η υπερβολική εξάρτηση στις κοινότητες αυτές ενισχύει τη στενομυαλιά και περιορίζει τις δυνατότητες ενσωμάτωσης της γνώσης σε όλο τον κόσμο με την πάροδο του χρόνου. Τα ΒΑΜ δεν είναι απαλλαγμένα από μια τέτοια στενομυαλιά: οι θεσμικές διακρίσεις μεταξύ των βιβλιοθηκών ως πηγές δημοσιευμένων έργων, των αρχείων ως αποθετήρια ανέκδοτων εγγράφων, και των μουσείων ως αποθήκες για τρισδιάστατα αντικείμενα είναι τεχνητές και εμποδίζουν την παραγωγή γνώσης. Αλλά τουλάχιστον στις υποδιαίρεσεις των ΒΑΜ αναπτύχθηκε μια πλούσια οικολογία για τη διατήρηση της ολοκληρωμένης γνώσης. Οι βιβλιοθήκες συνεργάζονται στενά μεταξύ τους μέσω της κοινής καταλογογράφησης και άλλων μηχανισμών, ενώ παρόμοιες συμφωνίες συνεργασίας ενισχύουν την κοινή αποστολή αρχείων και μουσείων. Η αποτελεσματική ενσωμάτωση της γνώσης απαιτεί μια προσεκτική ισορροπία ανάμεσα στην τοπική γνώση, τη γνώση του θέματος και του τομέα ειδίκευσης, καθώς και των ευρύτερων αρχών μιας πλούσιας αναπαράστασης της γνώσης. Αυτό παραμένει πρόκληση τόσο για τα ΒΑΜ όσο και για τον κόσμο του διαδικτύου, αλλά τα ΒΑΜ βρίσκονται πολύ πιο μπροστά από το Διαδίκτυο στην ανάπτυξη των μέσων για την επίτευξη της κατάλληλης ισορροπίας.

Μια βασική λειτουργία των ΒΑΜ είναι η συσσώρευση και η διατήρηση της γνώσης, η οποία μπορεί κάποια στιγμή να γίνει ζωτικής σημασίας. Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία διατηρούν συλλογές μέσα στο πέρασμα των αιώνων. Τα ΒΑΜ είναι η πιο σημαντική μορφή μακροχρόνιας κοινωνικής μνήμης. Οι ειδικοί της συντήρησης στα ΒΑΜ αγωνίζονται συνεχώς σε μια μάχη για την προστασία εγγράφων και αντικειμένων από την καταστροφή και τη φθορά, με την πεποίθηση ότι η απώλειά τους εμποδίζει μελλοντικές εξελίξεις. Αυτή η παράδοση έχει καθιερωθεί και έχει θερμούς υποστηρικτές σε όλες τις προηγμένες κοινωνίες. Στο διαδίκτυο από την άλλη πλευρά, η απώλεια των πληροφοριών είναι μαζική και συμβαίνει συστηματικά. Κανένας κοινωνικός θεσμός εφάμιλλος των ΒΑΜ δεν αναλαμβάνει επί του παρόντος την ευθύνη για τη συλλογή και τη διατήρηση ψηφιακών αντικειμένων. Πολλά από αυτά τα αντικείμενα παράγονται χωρίς καμία πρόβλεψη για τη χρήση τους πέραν της αρχικής, καθώς και αδιαφορώντας πλήρως για το εάν θα είναι δυνατή η αξιοποίηση και η επαναχρησιμοποίησή τους μακροπρόθεσμα. Τα ψηφιακά αντικείμενα σπάνια συλλέγονται και οργανώνονται, όπως συμβαίνει με τα έντυπα βιβλία, τα έγγραφα και τα τρισδιάστατα αντικείμενα τους τελευταίους αιώνες και, σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν είναι σαφές αν θα διατηρηθούν από κάποιον. Αυτό αποτελεί σημαντική απόκλιση από τις πρακτικές του παρελθόντος, στο οποίο η φύση και η οικονομία των εκδόσεων έκαναν πιθανότερη τη συλλογή και τη διατήρηση της γνώσης. Ακόμα και στον κόσμο των εντύπων, η ιδέα της «περιεκτικής συλλογής» έχει σε μεγάλο βαθμό εξαφανιστεί. Καμία βιβλιοθήκη στον πλανήτη δεν συλλέγει όλα όσα δημοσιεύονται, και είναι σχεδόν αδύνατο να εξακριβωθεί το ποσοστό των συνολικών παγκόσμιων τίτλων που διατηρούνται σε όλες μαζί τις βιβλιοθήκες. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι μια μεγάλη ποσότητα υλικού εξαφανίζεται για πάντα κάθε χρόνο, ακόμα και όταν οι βιβλιοθηκονόμοι και οι αρχειονόμοι υποθέτουν ότι άλλες βιβλιοθήκες διατηρούν αυτά τα αντικείμενα. Δεν υπάρχει κανένας τρόπος να ξέρουμε αν το υλικό που χάνεται έχει μακροπρόθεσμη αξία.

Η κατάσταση στην ψηφιακή πληροφορία είναι πολύ πιο προβληματική διότι δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου αξιόπιστα πρότυπα ή τεχνολογίες για μακροπρόθεσμη διατήρηση. Ορισμένοι εκδότες παρέχουν ψηφιακές βάσεις πλήρους κειμένου οι οποίες περιλαμβάνουν περιεχόμενο το οποίο οι ίδιοι κατέχουν σε έντυπη μορφή και το διαχειρίζονται. Οι βιβλιοθήκες αγοράζουν την πρόσβαση σε αυτό το περιεχόμενο, αλλά στην πραγματικότητα δεν το αποθηκεύουν ούτε το διατηρούν, εν μέρει λόγω περιορισμών στην δυνατότητα δημιουργίας αντιγράφων. Οι βιβλιοθήκες διστάζουν να βασιστούν στους εκδότες για υπηρεσίες αρχειοθέτησης, παρόλο που ορισμένοι εκδότες έχουν δηλώσει ότι θα διατηρήσουν το ψηφιακό περιεχόμενό τους στο διηνεκές. Αυτό συμβαίνει επειδή η αρχειοθέτηση δεν αποτελεί μέρος της επιχειρηματικής δραστηριότητας των εκδοτών και, όπως σε κάθε άλλου είδους επιχείρηση, υπόκεινται σε συγχωνεύσεις, εξαγορά και αποτυχία. Σε κάθε περίπτωση, φαίνεται πως οι βιβλιοθήκες, και ιδίως οι βιβλιοθήκες στην οποίες κατατίθενται υποχρεωτικά αντίτυπα των δημοσιευμένων έργων, θα ήταν καλύτερα εξοπλισμένες να εκτελούν αυτή τη λειτουργία μακροπρόθεσμα. Στις περισσότερες χώρες οι νόμοι, που καλύπτουν την κατά νόμο κατάθεση, διασφαλίζουν ότι η πλειονότητα του δημοσιευμένου υλικού έχει τουλάχιστον μια πιθανότητα να διατηρηθεί. Η νομοθεσία που αφορά στην υποχρεωτική κατάθεση των δημοσιευμένων ψηφιακών έργων ποικίλλει ευρέως από χώρα σε χώρα και είναι λίγες οι βιβλιοθήκες που είναι έτοιμες να αποδεχθούν και να διαχειριστούν τέτοιου είδους έργα. Πολλά διαδικτυακά τεκμήρια αποτελούν αποφασιστικής σημασίας πηγές πληροφόρησης και σημαντικά πολιτιστικά τεχνουργήματα, υπάρχουν όμως ελάχιστα εργαλεία για τη λήψη και τη διατήρηση αυτών των τεκμηρίων και σχεδόν κανένα κίνητρο στην αγορά για διαδικτυακή αρχειοθέτηση ακόμα και στον επιφανειακό Ιστό. Η μακροπρόθεσμη διατήρηση είναι ένας από τους σημαντικότερους τομείς στους οποίους τα παραδοσιακά ΒΑΜ και το Διαδίκτυο πρέπει να βασίζονται το ένα στο άλλο.

Ιδιοκτησία των Πληροφοριών

Ένας από τους πιο απαιτητικούς και σημαντικούς τομείς της συμπληρωματικότητας μεταξύ των παραδοσιακών ΒΑΜ και του Διαδικτύου είναι η διαχείριση της ιδιοκτησίας των πληροφοριών. Τα ΒΑΜ είναι ειδήμονες στους νόμους και τους κανόνες περί πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως αυτά έχουν εξελιχθεί τους τελευταίους δύο αιώνες. Η κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων σχεδιάστηκε αρχικά για να παρέχει στους δημιουργούς ένα περιορισμένης ισχύος μονοπώλιο εν είδει κινήτρου δημιουργικότητας, πλέον όμως έχει επεκταθεί το πεδίο εφαρμογής και η διάρκειά της, ενώ παράλληλα έχει θέσει περιορισμούς στις εναλλακτικές λύσεις έναντι της αγοράς τεκμηρίων ή της πρόσβαση σε αυτά με χρηματοδοτική μίσθωση.⁴⁶ Η ψηφιακή σφαίρα έφερε πολλές νέες προκλήσεις για την κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων. Οι νόμοι και οι συμφωνίες αδειοδότησης επιτρέπουν συνήθως στις βιβλιοθήκες να παρέχουν πρόσβαση σε πιστοποιημένους ή επιτόπιους χρήστες, αλλά απαγορεύουν αυστηρά την καταφόρτωση (κατέβασμα) ολόκληρων βάσεων δεδομένων. Περιορίζουν επίσης τον αριθμό και τις μελλοντικές χρήσεις των αντιγράφων μεμονωμένων άρθρων και απαγορεύουν τη χρήση των ψηφιακών αντικειμένων για τη δημιουργία αποσπασμάτων ή παράγωγων έργων. Οι πάροχοι περιεχομένου έχουν αρχίσει να χρησιμοποιούν κρυπτογράφηση και λογισμικό διαχείρισης ψηφιακών δικαιωμάτων ώστε να αποτρέπουν την αντιγραφή του περιεχομένου και την πρόσβαση σε χρήστες οι οποίοι δεν αγοράζουν ένα τεκμήριο ή δεν πληρώνουν για να το δουν.

Ορισμένοι ακαδημαϊκοί όπως ο Lawrence Lessig^{xxix} υποστηρίζουν ότι οι περιορισμοί των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στο ψηφιακό περιεχόμενο έχουν γίνει τόσο δρακόντειοι ώστε είναι πλέον αντιπαραγωγικοί για την καινοτομία και την παραγωγή γνώσης.⁴⁷ Το Διαδίκτυο θεωρούνταν κάποτε ως μια ουδέτερη πλατφόρμα που ενθάρρυνε την ελεύθερη διακίνηση περιεχομένου. Οι νομικοί περιορισμοί στην πνευματική ιδιοκτησία διαβρώνουν ραγδαία αυτή την εκκολαπτόμενη παράδοση, με πιθανά σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις για τις κοινότητες γνώσης. Η Corynne McSherry^{xxx} υποστηρίζει ότι η «ιδιοποίηση» της γνώσης μετατρέπει βασικές κοινότητες γνώσης, όπως τα πανεπιστήμια, από οικονομίες «δώρου» σε οικονομίες «αγοράς». Οι συνέπειες που μπορεί να έχει μια τέτοια αλλαγή στις ακαδημαϊκές γνώσεις, στην ακαδημαϊκή ελευθερία, στη συνεργασία καθώς και στη δημιουργικότητα είναι άγνωστες, όμως είναι ξεκάθαρο ότι αυτές οι κοινότητες γνώσης έχουν βαθιά αναπτυγμένες και παραγωγικές παραδόσεις οι οποίες μπορεί ως αποτέλεσμα να υποστούν μεγάλο πλήγμα. Τα πληροφοριακά αντικείμενα που διακινούνται στις ακαδημαϊκές κοινότητες είναι «δώρα» όπου ο δωρητής (συνήθως ο δημιουργός) παραιτείται του δικαιώματός του στη γνώση υπέρ της ευρύτερης κοινότητας ως συνεισφορά στην ευρύτερη αποστολή της με σκοπό την παραγωγή επιστήμης, γνώσης ή αλήθειας. Σε αντάλλαγμα, ο ακαδημαϊκός λαμβάνει αναγνώριση και ενισχύεται η φήμη του, που με τη σειρά τους ενισχύουν την αξία της μελλοντικής του εργασίας.⁴⁸ Η ατομική οικονομική ευημερία του ακαδημαϊκού συνδέεται μόνο έμμεσα με αυτή τη διαδικασία, μέσω της εξέλιξής του σε ανώτερες βαθμίδες και της ενίσχυσης της δυνατότητάς του να εργαστεί σε πανεπιστήμια υψηλού κύρους τα οποία ανταμείβουν καλύτερα. Μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις μια συγκεκριμένη συνεισφορά συμβάλλει άμεσα στην οικονομική ευημερία του ακαδημαϊκού. Αυτό είναι το θεμελιώδες κοινωνικό συμβόλαιο των πανεπιστημίων εδώ και αρκετές εκατοντάδες χρόνια και έχει δημιουργήσει πανεπιστήμια που ζηλεύει όλος ο κόσμος. Κανένα κερδοσκοπικό τους ισοδύναμο δεν έχει ποτέ δημιουργηθεί. Στη θεωρία, είναι πιθανό η ιδιοποίηση της γνώσης να μπορούσε να δημιουργήσει νέες κοινότητες γνώσης που να ανταγωνίζονται τα πανεπιστήμια σε περιεχόμενο και ποιότητα. Είναι, όμως, πιο πιθανό η ιδιοποίηση της γνώσης μέσα στα πανεπιστήμια να ενθαρρύνει μικροπρεπείς διενέξεις σχετικά με την απόδοση πνευματικής υπευθυνότητας και την κατανομή εσόδων, τα οποία υπονομεύουν το περιεχόμενο και την ποιότητα.

Ευτυχώς, το Διαδίκτυο δεν προϋποθέτει την ιδιοποίηση της γνώσης ώστε να είναι αποτελεσματικό. Εναλλακτικές στρατηγικές για την αξιολόγηση και τη διανομή πνευματικής ιδιοκτησίας στον χώρο του Διαδικτύου αναπτύσσονται σύμφωνα με το μοντέλο του

^{xxix} [Σ.τ.Μ.] Αμερικανός ακαδημαϊκός (1961), δικηγόρος και πολιτικός ακτιβιστής. Είναι καθηγητής στη Νομική Σχολή του Χάρβαρντ και πρώην διευθυντής του Κέντρου Δεοντολογίας Edmond J. Safra στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ. Υπήρξε υποψήφιος για το χρίσμα του Δημοκρατικού Κόμματος για την προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών στις προεδρικές εκλογές το 2016, αλλά αποσύρθηκε πριν από τις εκλογές. Είναι υπέρμαχος των μειωμένων νομικών περιορισμών όσον αφορά στο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, το εμπορικό σήμα και το φάσμα ραδιοσυχνότητων, ιδίως στις τεχνολογικές εφαρμογές. Το 2001 ίδρυσε την Creative Commons, μια μη κερδοσκοπική οργάνωση αφιερωμένη στην επέκταση του φάσματος των δημιουργικών έργων που είναι διαθέσιμα σε άλλους για να στηρίξουν το ερευνητικό τους έργο και να το διαμοιράσουν νόμιμα. Έχει ιδρύσει το Center for Internet and Society και υπήρξε μέλος των Free Software Foundation και Software Freedom Law Center.

^{xxx} [Σ.τ.Μ.] Νομική διευθύντρια του Electronic Frontier Foundation, ενός μη κερδοσκοπικού οργανισμού που μάχεται για θέματα προσωπικών δεδομένων, την ελευθερία του λόγου και την καινοτομία, ειδική σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, την ανοικτή πρόσβαση καθώς και την ελευθερία του λόγου. Οι υποθέσεις που αναλαμβάνει περιλαμβάνουν την υπεράσπιση της σωστής διαδικτυακής χρήσης, της πολιτικής έκφρασης, και του Κοινού Κτήματος ενάντια στην επίθεση των υπέρμαχων για τη μεγιστοποίηση των πνευματικών δικαιωμάτων.

«δώρου». Ένα πρώτο εγχείρημα, που ξεκίνησε με τους φυσικούς να υποβάλουν και να καταθέτουν ηλεκτρονικά προ-δημοσιεύσεις άρθρων περιοδικών, έχει επεκταθεί σε ένα πολύ μεγαλύτερο κίνημα ψηφιακών καταθέσεων και ανοιχτών αρχείων για την επιστημονική επικοινωνία. Το κίνημα για ανοιχτά αρχεία διατηρεί πολλές από τις προσανατολισμένες προς την κοινότητα λειτουργίες προστιθέμενης αξίας μιας «οικονομίας δώρου», ειδικά την αξιολόγηση από ομότιμους και τη συντακτική εποπτεία για τον έλεγχο της ποιότητας των δημοσιευμάτων. Αντικαθιστά το αυστηρό καθεστώς επιβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των εκδοτών με συνήθεις πρακτικές και κανόνες της κοινότητας για την απόδοση πνευματικής υπευθυνότητας και την επανακυκλοφορία ιδεών, που έχουν εμφανιστεί σε παλαιότερα δημοσιευμένα έργα.⁴⁹ Ο Lessig και άλλοι υποστηρίζουν την ανάπτυξη «υπηρεσιών προστασίας της γνώσης» όπου οι ιδιοκτήτες πνευματικής ιδιοκτησίας τοποθετούν οικειοθελώς τα έργα τους στη δημόσια σφαίρα (public domain) είτε για να συμβάλουν στο ευρύτερο κοινό καλό ή με αντάλλαγμα φορολογικά κίνητρα που αποζημιώνουν εν μέρει τους δωρητές με προκαθορισμένες αμοιβές δικαιωμάτων. Ένα σημαντικό παράδειγμα εναλλακτικού μηχανισμού διανομής και αγορών είναι ο SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition), ο Συνασπισμός Ακαδημαϊκών Εκδόσεων και Ακαδημαϊκών Πηγών, μια συμμαχία περισσότερων από 200 πανεπιστημίων, ερευνητικών βιβλιοθηκών και οργανισμών της Βόρειας Αμερικής, της Ευρώπης, της Ασίας και της Αυστραλίας, για την καινοτομία στο σύστημα της επιστημονικής επικοινωνίας.⁵⁰ Φροντίζει για την ανάπτυξη ανταγωνιστικών εναλλακτικών έναντι των τωρινών ακριβών εμπορικών επιστημονικών περιοδικών και των συναθροιστών ψηφιακού περιεχομένου (aggregators). Υποστηρίζει, επίσης, δημοσίως ουσιαστικές αλλαγές στο σύστημα και την κουλτούρα της επιστημονικής επικοινωνίας. Οι εκπαιδευτικές εκστρατείες του SPARC έχουν ως στόχο να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση για θέματα επιστημονικής επικοινωνίας και να στηρίξουν τη διεύρυνση του ρόλου των θεσμών και της ακαδημαϊκής κοινότητας στη διαχείριση της επιστημονικής επικοινωνίας. Απομένει να δούμε εάν τα ανοιχτά αρχεία, οι υπηρεσίες προστασίας της γνώσης ή οι συνασπισμοί όπως ο SPARC θα επιφέρουν ουσιαστικές αλλαγές στο καθεστώς της ιδιοκτησίας των πληροφοριών ή αν θα καταφέρουν να δημιουργήσουν ένα ουσιαστικά νέο τρόπο για την αποτίμηση και τον διαμοιρασμό της γνώσης. Ωστόσο, πειραματισμοί αυτού του είδους είναι σημαντικοί για την ανάπτυξη της συμπληρωματικότητας ανάμεσα στα BAM, την αγορά και το Διαδίκτυο και οι οποίοι, το πιο πιθανό, να αποφέρουν οφέλη στο μέλλον. Ούτε το Διαδίκτυο ούτε η αγορά είναι πιθανό να αντικαταστήσουν τα BAM επειδή κανένα από τα δύο δεν μπορεί να προσφέρει μια λογική ισορροπία ανάμεσα στη γνώση ως ιδιωτική ιδιοκτησία και στη γνώση ως δημόσιο αγαθό.

Κλείνοντας παρουσιάζουμε δύο παραδείγματα σύγχρονων προβλημάτων, των οποίων η επίλυση βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στα BAM. Η υπερθέρμανση του πλανήτη θεωρείται ένα όλο και πιο σοβαρό παγκόσμιο οικολογικό πρόβλημα, με σοβαρές συνέπειες για την οικονομία και την ανθρώπινη ευημερία. Ωστόσο, η εμπειρία που διαθέτουμε για να ξεχωρίζουμε τις σύντομες φυσιολογικές διακυμάνσεις του κλίματος από τις μακροπρόθεσμες τάσεις, καθώς και για τη μέτρηση της κλιματικής αλλαγής είναι εξαιρετικά ανεπαρκώς αναπτυγμένη. Τα BAM έχουν διαδραματίσει ένα κρίσιμο ρόλο στην παροχή δεδομένων και αποδεικτικών στοιχείων κλιματικών και καιρικών συνθηκών, όχι επειδή κάποιος σκόπιμα συνέλεξε δεδομένα και δείγματα εν όψει της υπερθέρμανσης του πλανήτη, αλλά διότι στα BAM έχει δοθεί το περιθώριο να συλλέγουν και να διατηρούν πληροφορίες και γνώση απλά και μόνο επειδή θα μπορούσαν να επαναχρησιμοποιηθούν προς όφελός μας. Τα οστά, τα κοχύλια, τα απολιθώματα και οι πυρήνες πάγου μελετώνται σε σχέση με χάρτες, ημερολόγια πλοίων, αναφορές μετεωρολογικών σταθμών, δεδομένα καλλιεργειών, παρατηρήσεις για τη

μετανάστευση των πτηνών, ακόμα και με προσωπικά ημερολόγια ώστε να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των κλιματικών συνθηκών που καταγράφηκαν ακούσια ή κατά τύχη. Αυτό συνεπάγεται ένα τεράστιο έργο ενσωμάτωσης γνώσης που είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί χάρη στα στοιχεία που έχουν διασωθεί στα BAM και διευκολύνεται από τις προσεκτικές ταξονομίες και τις ορολογίες τις οποίες εφάρμοσαν σε αυτά οι επιμελητές, οι βιβλιοθηκονόμοι και οι αρχειονόμοι.

Ένα δεύτερο παράδειγμα είναι η περίπτωση του Ανθρώπινου Γονιδιώματος. Συχνά προαναγγελλόμενη ως μία από τις μεγαλύτερες και σημαντικότερες επιστημονικές ανακαλύψεις των τελευταίων δεκαετιών, η χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος θεωρείται ότι έχει τη δυνατότητα να ξεκλειδώσει την πηγή μυριάδων νοσημάτων και να ξεχωρίσει τις κληρονομικές ασθένειες από εκείνες που μπορούν να θεραπευτούν με διάφορες ουσίες ή να αποφευχθούν με αλλαγές στη διατροφή, με άσκηση και άλλες συνήθειες. Ένα από τα ερωτήματα που προκύπτουν από τον χάρτη του Ανθρώπινου Γονιδιώματος είναι εάν πρόκειται για δημόσιο αγαθό, το οποίο θα έπρεπε να είναι ελεύθερα προσβάσιμο, ή εάν ανήκει σε ιδιωτικές εταιρείες οι οποίες, μαζί με κρατικές χορηγίες, έχουν επενδύσει τεράστια ποσά χρημάτων στη γονιδιωματική έρευνα. Όταν μια ιδιωτική εταιρεία κατοχύρωσε ολόκληρο το γονιδίωμα της Ισλανδίας προκλήθηκε θύελλα αντιδράσεων. Η συγκεκριμένη υπόθεση είναι ενδιαφέρουσα όχι μόνο λόγω του τρόπου που έρχεται στο φως το ζήτημα της διάστασης μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής γνώσης. Δύο στοιχεία καθιστούν το Ισλανδικό γονιδίωμα ιδιαίτερα πολύτιμο. Το ένα είναι η σχετικά περιορισμένη μετανάστευση από και προς ένα απομονωμένο νησί του Βόρειου Ατλαντικού. Αλλά, ιδιαίτερα στην περίπτωση μας, είναι σημαντικό λόγω μιας μακράς καθιερωμένης πρακτικής να τηρούνται στην Ισλανδία οικογενειακές γενεαλογίες καθώς και λεπτομερή ιατρικά αρχεία. Όπως και στην περίπτωση όλων των πηγών που χρησιμοποιούνται σήμερα στην επιστήμη για την υπερθέρμανση του πλανήτη, αυτά τα αρχεία δεν τηρήθηκαν σε αναμονή της ανακάλυψης κάποιου τρόπου ανάλυσης της γενετικής κατασκευής του ανθρώπου αλλά για πρακτικούς και πολιτιστικούς λόγους. Τα BAM βρίσκονται στο σταυροδρόμι διαφορετικών επιστημολογικών υποδομών και έτσι υπηρετούν, όπως έχουμε υποστηρίξει, ως οριακά αντικείμενα μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος, καθώς και μεταξύ του γνωστού και του αγνώστου.

Συμπέρασμα

Με το να επιχειρηματολογούμε ότι η ανάπτυξη της συλλογής, η ταξινόμηση και η διατήρηση είναι σημαντικές λειτουργίες με ανυπέρβλητη αξία, δεν υποστηρίζουμε ότι όλες οι πληροφορίες πρέπει να συλλέγονται, να οργανώνονται και να διατηρούνται, ούτε πιστεύουμε ότι τα αρχεία, οι βιβλιοθήκες και τα μουσεία είναι τα μόνα ιδρύματα που θα έπρεπε να εμπλέκονται στις διαδικασίες αυτές. Η επιλογή και ο ποιοτικός έλεγχος είναι πιο σημαντικά από ποτέ, ακόμα και με το πολύ φθηνό και ραγδαία μειούμενο κόστος αποθήκευσης, λόγω των τεράστιων ποσοτήτων δεδομένων και ακατέργαστων πληροφοριών που παράγονται από τις διεργασίες έντασης γνώσης. Οι διαδικασίες επιλογής που πραγματοποιούν οι επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμοι, οι αρχειονόμοι και οι επιμελητές είναι απαραίτητοι και ουσιαστικοί μηχανισμοί φιλτραρίσματος, που βασίζονται σε εξειδικευμένους κανόνες και πρότυπα, στη γνώση θεμάτων και κλάδων, καθώς και στην φροντίδα που επιδεικνύεται για την κάλυψη των κοινοτήτων των χρηστών. Η ανάπτυξη της συλλογής μέσα σε ένα θεσμικό πλαίσιο καλλιεργεί επίσης εμπιστοσύνη στις πηγές, κάτι που είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις ψηφιακές πληροφορίες, οι οποίες δεν διαθέτουν σαφείς δείκτες ποιότητας, αξιοπιστίας και αυθεντικότητας. Ισχυριζόμαστε επίσης, ότι οι θεσμοί που

είναι αφιερωμένοι στην οργάνωση και τη συσσώρευση της γνώσης, όχι μόνο υποστηρίζουν την εκπαίδευση και την έρευνα, άλλα έχουν και τη δυνατότητα να γίνουν από μόνοι τους σημαντικοί χώροι έρευνας και διδασκαλίας. Προς επίρρωση των παραπάνω, ας κοιτάξουμε τα διδάγματα του δέκατου ένατου και των αρχών του εικοστού αιώνα, όπου μερικά από τα πιο αξιόλογα εργαλεία διαχείρισης της γνώσης, όπως τα ταξινομικά συστήματα των βιβλιοθηκών και των μουσείων καθώς και τα πρότυπα για την ανταλλαγή βιβλιογραφικών πληροφοριών, βασίστηκαν στην έρευνα μέσα σε βιβλιοθήκες και μουσεία προκειμένου να ανταποκριθούν σε πρακτικά προβλήματα. Προφανώς, οι κοινωνίες που βασίζονται στη γνώση χρειάζονται νέα εργαλεία, πιστεύουμε, όμως, ότι τα αρχεία, οι βιβλιοθήκες και τα μουσεία αποτελούν πιθανές πηγές καινοτομίας στη διαχείριση της γνώσης. Ομοίως, αυτοί οι θεσμοί μπορούν να γίνουν σημαντικοί χώροι για τη διδασκαλία της πληροφοριακής παιδείας και την ανάπτυξη δεξιοτήτων στην ανάκτηση και αξιολόγηση των πληροφοριών.

Υποστηρίζουμε επίσης ότι τα αρχεία, οι βιβλιοθήκες και τα μουσεία θα συνεχίσουν να καλύπτουν μια ευρεία κοινωνική ανάγκη για τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ «αυτών που έχουν την πληροφορία» και «αυτών που δεν έχουν την πληροφορία», ειδικά εφόσον οι δεξιότητες απόκτησης, αξιολόγησης, χρήσης και παραγωγής πληροφοριών γίνονται πιο θεμελιώδεις για την ατομική και κοινωνική ευημερία. Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία δεν χρειάζεται να αντικαταστήσουν τα βασικά αφηγήματα του εθνικισμού, των φυσικών ιεραρχιών ή του τοπικού σωβινισμού. Είναι αμφίβολο αν θα μπορούσαν να το κάνουν έτσι κι αλλιώς. Από την άλλη, δεν χρειάζεται και δεν πρέπει να απορρίπτονται ή να επισκιάζονται από ανούσιες κοινοτοπίες περί ύπαρξης ενός παγκόσμιου χωριού. Αποτελούν έναν από τους πιο ζωτικούς και αποτελεσματικούς μηχανισμούς της σύγχρονης κοινωνίας για να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν οι εξαιρετικά απαιτητικές και συνάμα αντικρουόμενες αξιώσεις αφ' ενός για τη διατήρηση στενόμυαλων τοπικών απόψεων στην υπηρεσία της διαμόρφωσης ταυτότητας καθώς και της πολιτιστικής διαφύλαξης, και αφ' ετέρου της πιεστικής ανάγκης να βρεθούν βελτιωμένοι μηχανισμοί για την εδραίωση της κοινωνίας των πολιτών εντός διαφορετικών κοινοτήτων και την επίτευξη ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των κοινοτήτων αυτών. Τα ΒΑΜ πρέπει να λειτουργήσουν στον πυρήνα των συνεκτικών και ταυτόχρονα αποσταθεροποιητικών επιστημολογικών πλαισίων, καθώς δεν υπάρχει κανένας άλλος εναλλακτικός μηχανισμός για την πρόοδο στη γνώση.

Υποσημειώσεις

¹ Η μελέτη αυτή εκπονήθηκε ως μέρος του έργου “Innovation in the Knowledge Economy: implications for Education and Learning” (το τελικό κείμενο του έργου υπό αυτόν τον τίτλο δημοσιεύθηκε από τον ΟΟΣΑ το 2004, ISBN 9264105603). Αυτή η μελέτη δημοσιεύθηκε στο Διαδίκτυο από τον ΟΟΣΑ το 2004 εδώ www.oecd.org/edu/km/mappinginnovation

² Bowker, Geoffrey. Information mythology: The world of/as information, στο Lisa Bud-Frierman, ed, *Information Acumen: The Understanding and Use of Knowledge in Modern Business*, London: Routledge, 1994.

³ Star, Susan Leigh, & Ruhleder, Karen. Steps toward an ecology of infrastructure: Design and access for large information spaces. *Information Systems Research*, 7(1), 111-134, 1996.

⁴ Ernst Posner, *Archives of the Ancient World*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1972, σσ.3-4.

⁵ Rosalind Thomas, *Literacy and Orality in Ancient Greece*, New York: Cambridge University Press, 1992; James P. Sickenger, *Public Records and Archives in Ancient Greece*, Chapel Hill: UNC Press, 1999; Lionel Casson, *Libraries in the Ancient World*, Yale UP, 2001; και James J. O'Donnell, *Avatars of the World*, Harvard University Press, 1999.

⁶ Thomas, *Literacy and Orality in Ancient Greece*.

⁷ Casson, *Libraries in the Ancient World*.

⁸ O'Donnell, *Avatars of the World*, 27.

⁹ Decartes, Rene (Donald A. Cress, translator). *Meditations on First Philosophy: In Which the Existence of God and the Distinction of the Soul from the Body Are Demonstrated*. Hackett Pub Co. 3rd edition, 1993.

¹⁰ Bacon, Francis (Fulton H. Anderson, editor) *Bacon: The New Organon*. Prentice Hall, 1960.

¹¹ David Diringer, *The Hand Produced Book*, New York: Philosophical library, 1953. Ch. 7, σσ. 275-335; Lucien Febvre and Henri-Jean Martin, *The Coming of the Book*, English ed. London: Verso, 1976 [1997]; Mary Carruthers, *The Book of Memory*, Cambridge University Press, 1990.

¹² Ronald J. Diebert, *Parchment, Printing and Hypermedia*, New York: Columbia University Press, 1997.

¹³ Η ιστορία του Ashmolean Museum που αναφέρεται εδώ προέρχεται από διάφορες πηγές: MacGregor, Arthur. *Ark to Ashmolean: The Story of the Tradescants, Ashmole, and the Ashmolean Museum*. Oxford: The Ashmolean Museum and the Tradescant Trust, 1997. MacGregor, Arthur. *The Ashmolean Museum: A Brief History of the Museum and its Collections*. London: Jonathan Horne Publications, 2001. Josten, C.H. *Elias Ashmole, FRS*. Oxford: Ashmolean Museum, 2000. Ιδιαίτερης αξίας είναι το Leith-Ross, Prudence. *The John Tradescants: Gardeners to the Rose and Lily Queen*. London: Peter Owen, 1984.

¹⁴ Αυτή η καταγραφή της εξέλιξης των μουσείων από τα *Wunderkammern* προέρχεται κυρίως από τα δοκίμια που περιέχονται στο Imprey, Oliver and MacGregor, Arthur (Eds.). *The Origins of Museums: The Cabinet of Curiosities in Sixteenth- and Seventeenth- Century Europe*. Oxford: Clarendon Press, 1985. Άλλες αξιόλογες πηγές περιλαμβάνουν τα Pomian, Krzysztof. *Collectors and Curiosities: Paris and Venice, 1500-1800*. London: Polity Press, 1990. Greenblat, S. *Marvelous Possessions: The Wonder of the New World*. Chicago: Chicago University Press, 1991. Blair, A. *The Theater of Nature: Jean Bodin and Renaissance Science*. Princeton: Princeton University Press, 1997. Miller, Edward. *That Noble Cabinet: A History of the British Museum*. London: Andrew Deutsch, 1973.

¹⁵ Τα Wunderkamern ήταν εκδοχές φυσικών αντικειμένων των Kunstkammern, ή Ντουλάπια Τέχνης τεχνητών αντικειμένων που ήδη γίνονται δημοφιλή ανάμεσα στην ευρωπαϊκή αριστοκρατία. Κατά τα τέλη του 16^{ου} αιώνα σημαντικά Kunstkammern είχαν δημιουργηθεί από τον Αρχιδούκα Φερδινάνδο Β΄ στο Τυρόλο, τον Αυτοκράτορα Ροδόλφο Β΄ στην Πράγα, τον Μεγάλο Πέτρο της Ρωσίας στην Αγία Πετρούπολη, τον Basilius Amerbach στη Βασιλεία, τον Εκλέκτορα Αύγουστο της Σαξονίας στη Δρέσδη, τον Αλβέρτο Ε΄ της Βαυαρίας στο Μόναχο, τον Γουσταύο Αδόλφο της Σουηδίας στην Ουψάλα και άλλους. Στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτά τα ντουλάπια περιλάμβαναν πλούσιες συλλογές κοσμημάτων και άλλων πολύτιμων τεχνουργημάτων που όπως θα περίμενε κανείς να έχει στην κατοχή της η αριστοκρατία. Η επίδειξη τέτοιων θησαυρών δεν ήταν κάτι καινοφανές πρακτική όταν έφτασε η εποχή των Kunstkammern. Κάποιοι εύποροι συλλέκτες διεύρυναν το περιεχόμενο των Kunstkammern τους συμπεριλαμβάνοντας φυσικά αντικείμενα, και πολλά από τα Wunderkamern, τα οποία περιείχαν κυρίως φυσικά αντικείμενα, άρχισαν να συμπεριλάβουν και τεχνητά αντικείμενα. Η σύγχυση σχετικά με το τι ανήκει σε τι είδους μουσείο παραμένει ακόμα και σήμερα. Για παράδειγμα, αν υποθέσουμε ότι θα μπορούσαμε να τις αφαιρέσουμε, οι προϊστορικές τοιχογραφίες των σπηλαίων από το Lascaux ή το Chauvet-Pont-d'Arc θα ανήκαν σε ένα μουσείο φυσικής ιστορίας ή σε ένα μουσείο τέχνης;

-
- ¹⁶ Η Lugli υποστηρίζει ότι ο εντυπωσιασμός είναι μια ενδιάμεση εξαιρετικά ιδιαίτερη κατάσταση μάθησης, την οποία παρομοιάζει με «ένα είδος αναστολής του νου μεταξύ της άγνοιας και της διαφώτισης που σηματοδοτεί το τέλος του ανίδεου και την αρχή του γνώστη.» (σ. 123) Lugli, Adalgisa. "Inquiry as Collection: The Athanasius Kircher Museum in Rome." *RES* 12 (Autumn, 1986): 109-124. Αυτή η ιδέα βρίσκει περαιτέρω έκφραση στα Danston, Lorraine. "Curiosity in Modern Science." *Word and Image*, 11:4, 1995. Daston, Lorraine. "Marvelous Facts and Miraculous Evidence in Early Modern Europe." *Critical Inquiry*, 19:93-124, 1991. Daston, Lorraine and Park, K. *Wonders and the Order of Nature*. New York: Zone Books, 1998. Weschler, Lawrence. *Mr. Wilson's Cabinet of Wonder: Pronged Ants, Horned Humans, Mice on Toast, and Other Marvels of Jurassic Technology*. New York: Pantheon, 1995.
- ¹⁷ Star, S.L. & Griesemer, J.R. "Institutional Ecology, Translations and Boundary Objects: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-39." *Social Studies of Science* (19): 1989, σσ. 387-420.
- ¹⁸ Elizabeth Eisenstein, *The Printing Revolution in Early Modern Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- ¹⁹ O'Donnell, *Avatars of the Word*, 93.
- ²⁰ Elizabeth Eisenstein, *The Printing Revolution in Early Modern Europe*, 44.
- ²¹ Ronald J. Diebert, *Parchment, Printing and Hypermedia*, 104-110; Benedict Anderson, *Imagined Communities*, London: Verso, 1983.
- ²² Bruno Latour, "Visualization and Cognition: Think with Eyes and Hands", in *Knowledge and Society: Studies in the Sociology of Culture Past and Present*, 6(1986), 1-40.
- ²³ Roger Chartier, *The Order of Books*, Stanford: Stanford University Press, 1994: 62-66.
- ²⁴ Gabriel Naudé, *Advis pour dresser une Bibliothèque*, reproduction of the 1644 edition, Paris, Aux Amateurs de Livres, 1990, p. 104; παρατιθέμενο στο Chartier, σ. 64.
- ²⁵ Laura Moore, "Putting French History in Order: Archivists and Archival Classification in the 1840's; εισήγηση που παρουσιάστηκε στο Sawyer Seminar on Archives, Documentation and the Institutions of Social Memory, University of Michigan, September 20, 2000.
- ²⁶ Laura Moore, *Restoring Order: The Ecole de Chartes and the Organization of Archives and Libraries in France, 1820-1870*, PhD Dissertation, Stanford University (March 2001), UMI Number 3002025, 14.
- ²⁷ Ann Laura Stoler, "Colonial Archives and the Arts of Governance", *Archival Science* 2:1-2 (2002), σσ. 87-109.
- ²⁸ Richard J. Evans, *In Defense of History*, New York: Norton, 1999, σσ. 13-20.
- ²⁹ Thomas Jefferson to Samuel H. Smith, September 21, 1814, Jefferson Papers, Library of Congress, όπως περιγράφεται στο *Jefferson's Legacy: A Brief History of the Library of Congress*, by John Y. Cole (Washington, D.C.: Library of Congress, 1993). Διαθέσιμο online από <http://lcweb.loc.gov/loc/legacy/>.
- ³⁰ Maurice F. Tauber and Edith Wise, "Classification Systems." In Ralph R. Shaw, ed. *The State of the Library Art*. New Brunswick, NJ: Rutgers U. Graduate School of Library Service, 1961, σσ. 1-528.
- ³¹ Kevin M. Gunthrie, *The New-York Historical Society: Lessons from one Nonprofit's Struggle for Survival*, San Francisco: Jossey-Bass, 1996.
- ³² Abigail Van Slyck, *Free to all: Carnegie Libraries and American Culture, 1890-1920*, Chicago: University of Chicago Press, 1995.

-
- ³³ Margaret Hedstrom, "The Forms and Meanings of Virtual Artifacts", εισήγηση που παρουσιάστηκε στο Sawyer Seminar on Archives, Documentation and the Institutions of Social Memory, University of Michigan, February 2001.
- ³⁴ *Museums and Communities*, Washington, D.C. Smithsonian Institution, 1992; για ένα παράδειγμα των συνεπειών ως προς την αδυναμία να διατηρηθεί η συνάφεια με τις τοπικές κοινότητες βλ. Guthrie, *The New-York Historical Society: Lessons from one Nonprofit's Struggle for Survival*.
- ³⁵ Redmond Kathleen Molz and Phyllis Dain, *Civic Space and Cyberspace*, Cambridge: MIT Press, 1999.
- ³⁷ Anthony M. Cummings, Marica L. Witte, William G. Bowen., Laura O. Lazarus and Richard Ekman, *University Libraries and Scholarly Communications, A Study Prepared for the Andrew W. Mellon Foundation*, New York: ARL and the Andrew W. Mellon Foundation, 1992.
- ³⁸ Martin Harwitt, *An exhibit denied: lobbying the history of Enola Gay*, New York: Copernicus, 1996.
- ³⁹ Yankelovich / netLibrary Study "Looks at Online Habits of American College Students," σε περίληψη στο Troll, "How and Why are Libraries Changing?"
- ⁴⁰ Denise A. Troll, "How and Why are Libraries Changing?" Draft White Paper for the Digital Library Federation, www.diglib.org/use/whitepaper.htm.
- ⁴¹ Troll, "How and Why are Libraries Changing?" σ. 10.
- ⁴² William A. Dutton, *Society on the line: information politics in the digital age*, New York: Oxford University Press, 1999.
- ⁴³ S. Lawrence and L. Giles, "Search Engines Fall Short," *Science* 285 (5426): 29?-?? (βλ. επίσης *Nature* 400 [1999]: 107-09; M.K. Bergman, "White Paper – The Deep Web: Surfacing Hidden Value (July 2000). Διαθέσιμο από <http://www.brightplanet.com/deepcontent/index.asp>.
- ⁴⁴ Μέχρι το 1917 ο Carnegie είχε ξοδέψει πάνω από 56 εκατομμύρια δολάρια στις βιβλιοθήκες, ποσό που αντιστοιχεί σε περίπου 800 εκατομμύρια δολάρια σήμερα. Βλ. Wall, Joseph Frazier. *Andrew Carnegie*, Oxford University Press, 1970.
- ⁴⁵ Ο Williamson παρέδωσε δύο εκθέσεις, μία το 1921 και μία το 1923. Η δεύτερη προσθέτει στην πρώτη. Και οι δύο μπορούν να βρεθούν στο Williamson, Charles C. *The Williamson Reports of 1921 and 1923*. Metuchen NJ: Scarecrow Press, 1971.
- ⁴⁶ National Research Council, *The Digital Dilemma*, Washington D.C.: National Academy Press, 2000.
- ⁴⁷ Lawrence Lessig, *The future of Ideas*, New York: Random House, 2001.
- ⁴⁸ Corynne McSherry, *Who Owns Academic Work? Battling for Control of Intellectual Property*, Cambridge: Harvard University Press, 2001, σσ. 74-76.
- ⁴⁹ Steven Harnad, Free at last: The Future of Peer-Reviewed Journals, *D-Lib Magazine* 5:12 (December 1999).
- ⁵⁰ <http://www.arl.org/sparc>.